

ISBN 978-9984-47-187-7

STRATEGIES FOR ENTREPRENEURSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF SMALL AND MEDIUM-SIZED INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

International Conference

OCTOBER 9–14, 2019

BALTIC INTERNATIONAL ACADEMY

NATIONAL ACADEMY OF LAW SCIENCES OF UKRAINE

SCIENTIFIC AND RESEARCH INSTITUTE OF PROVIDING LEGAL FRAMEWORK
FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT NATIONAL ACADEMY
OF LAW SCIENCES OF UKRAINE

V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY NAMED AFTER VADYM HETMAN

Starptautiskā starpnozaru konference

**Uzņēmējdarbības stratēģijas tendences veicinot mazās
un vidējās uzņēmējdarbības inovatīvu ilgtspējīgu attīstību**

International Conference

**Strategies for Entrepreneurship for Sustainable Development
of Small and Medium-Sized Innovative Entrepreneurship**

Міжнародна конференція

**«Стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого
розвитку малого і середнього інноваційного
підприємництва»**

Riga 2019

October 9–14, 2019
Baltic International Academy
National Academy of Law Sciences of Ukraine
Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine
V. N. Karazin Kharkiv National University
National Economic University named after Vadym Hetman

Starptautiskā starpnozaru konference
Uzņēmējdarbības stratēģijas tendences veicinot mazās un vidējās
uzņēmējdarbības inovatīvu ilgtspējīgu attīstību

International Conference
Strategies for Entrepreneurship for Sustainable Development
of Small and Medium-Sized Innovative Entrepreneurship

Міжнародна конференція
«Стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого розвитку
малого і середнього інноваційного підприємництва»

Riga 2019

*Recommended for publication by the Academic Council Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law
Sciences of Ukraine
(protocol No 8 of 03.10.2019)*

Strategies for Entrepreneurship for Sustainable Development of Small and Medium-Sized Innovative Entrepreneurship: International Conference. Riga: Baltic International Academy. 2019. 184 pages

Conference Organizing Committee

Dr. oec., S. Buka (Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija)

PhD, Assoc. Prof. S. Glibko (Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Ukraine)

2nd PhD, Prof Gontareva Irina (V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine)

Dr.iur., sworn solicitor, Docent T. Jurkeviča (Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija)

Scientific Editorial Board

Dr. oec., S. Buka (Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija)

Dr. halib. sc. pol. prof. J. Zielinsky (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlaczach)
Dr, Prof. N. Vnukova (Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Ukraine)

PhD, Assoc. Prof. S. Glibko (Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Ukraine)

Collection of scientific works contains 28 reports of scientists and teachers of scientific and educational institutions, as well as practical staff who participated in the work of the International Intersectoral Internet Conference held by Baltic International Academy, National Academy of Law Sciences of Ukraine, Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, V. N. Karazin Kharkiv National University, National Economic University named after Vadym Hetman.

Published in author's edition

3MICT / CONTENT

Budiaiev Maksym

DIGITAL INVESTMENT AS NECESSITY FOR FORWARD-THINKING
COMPANYS' DEVELOPMENT. 6

Kyryliuk Oksana

MANAGEMENT OF ASYMMETRIC DEVELOPMENT
OF ENTERPRISES IN THE DIGITAL ECONOMY. 12

Kuzmenko Olena, Noskova Svitlana

INCENTIVES AND OBSTACLES TO THE DEVELOPMENT
OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE 18

Liezina Anastasiia

THE INFLUENCE STAKEHOLDERS IN THE PROCESS
OF INNOVATION ACTIVITY ENTERPRISES 24

Revutska Nataliia, Shergina Lidiya

IDENTIFICATION OF PROBLEMS AND DIRECTIONS
OF INDUSTRY 4.0 CONCEPT IMPLEMENTATION UKRAINE 30

Oliinyk Yana, Kucheriava Maria

APPLICATION OF THE UNIVERSAL SYSTEM OF INDICATORS
DESCRIBING THE CONTRIBUTION TOWARDS IMPLEMENTATION
OF THE SDGs AS AN INSTRUMENT ENSURING
THE COMPARABILITY OF NON-FINANCIAL REPORTING 38

Riepin Sergii, Raputa Kate

VENTURE INVESTMENT AS ONE OF THE TOOLS FOR THE
DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY 43

Riepina Inna, Yakusheva Nataliia

COMPARATIVE ANALYSIS OF BUSINESS CONDITIONS
IN EU COUNTRIES BY DOING BUSINESS RATING. 48

Serebryak Kseniya, Belousova Lubov, Zablodska Daria

DEVELOPMENT OF INTERREGIONAL COOPERATION
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION 53

Tepluk Maria

UKRAINIAN TRENDS OF INNOVATION ENTERPRISE
DEVELOPMENT. 60

Tsarov Vitalii

DRIVERS OF SUSTAINABLE GROWS IN THE SMART-BUSINESS
PARADIGM 66

Vostriakova Valentyna

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE INNOVATION PROCESS
FLOWING ON ENTERPRISES IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT . . 73

Zinchenko Alla, Naumov Vadym

THE IMPACT OF THE CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY
ON THE REPUTATION OF COMPANIES. 79

Балунская Карина

ИНВЕСТИЦИИ В ОБРАЗОВАНИЕ, КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ
КАЧЕСТВЕННОГО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА 87

Бесараб Светлана, Клименко Светлана, Люшенко Оксана

ДИЗРУПТИВНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕРИ ЧЕТВЕРТОЇ
ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 97

Борисов Ігор

ІНВЕТОРИ ЯК УЧАСНИКИ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ 102

Глібко Сергій

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ
ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ. 108

Гонтарева Ирина

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ
РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ
ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ. 117

Дыма Александр, Кужель Вячеслав

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЛОГИСТИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ 124

Заблодська Інна, Завойських Юлія, Татарченко Ольга

ОФІС РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УКРАЇНІ: ПЛАНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 128

Кужель Марина, Линовицкая Светлана

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА
В УКРАИНЕ 133

Любовець Олена

ЧЕТВЕРТА ПРОМИСЛОВА РЕВОЛЮЦІЯ: СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ. . . 137

Мельникова Александра

ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ
В УКРАИНЕ 144

Плетньов Михайло, Адаменко Тетяна

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ. 151

Розгон Ольга

НЕПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДВГРС, ЯКА ЗДІЙСНЮЄ
ПОСТІЙНЕ ТА ОБОВ'ЯЗКОВЕ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНЕ
ОБСЛУГОВУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ 155

Чухрасва Наталія, Ковтун Віта

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 165

Швидка Оксана

СТРАТЕГІЧНІ РЕСУРСИ КОМПАНІЙ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ
ЕКОНОМІКИ 173

Шуба Татьяна

АКТУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ВЕДЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО
БИЗНЕСА 177

DIGITAL INVESTMENT AS NECESSITY FOR FORWARD-THINKING COMPANYS' DEVELOPMENT

Budiaiev Maksym,

*PhD, Senior lecturer, SHEE «Kyiv national economic university named after Vadym Hetman», Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-3783-5020>
maksym.budyayev@kneu.ua*

Дана стаття присвячена питанням вимушених змін діяльності підприємств під впливом сучасних технологій та концепцій, зокрема Industry 4.0 у розрізі диджиталізації. У статті проаналізовані основні тенденції розвитку диджиталізації в світі, визначено мотивацію підприємств, окреслено прогнозовані результати та описано базові проблеми, з якими зіштовхуються компанії в процесі трансформації.

Ключові слова: інвестиції, диджиталізація, тимчасові переваги, інвестиційні стратегії, інноваційна економіка.

Данная статья посвящена вопросам вынужденных изменений деятельности предприятий под влиянием современных технологий и концепций, в частности Industry 4.0 в разрезе диджитализации. В статье проанализированы основные тенденции развития диджитализации в мире, определены мотивацию предприятий, определены прогнозируемые результаты и описаны базовые проблемы, с которыми сталкиваются компании в процессе трансформации.

Ключевые слова: инвестиции, диджитализация, временные преимущества, инвестиционные стратегии, инновационная экономика.

Introduction. In today's world, businesses are increasingly experiencing the impact of digital and internet technologies on their businesses. Customers and consumers are looking for the right product, product information, and online reviews. Personnel departments search for candidates on relevant resources. Managers of multinational corporations receive reports on the current activity of all regional offices in 24 \ 7 mode. This is only a small part of the potential for development. However, to erroneously call such consequences – potential opportunities, in the context of global transformation, the digitization of business and the public sector become an integral, basic component of functioning.

It is in such circumstances that scientific efforts should be directed to forming the theoretical and practical basis of the question of investment in digital.

Theoretical and applied aspects of the study of the characteristics of investing investment in digital, have been reflected in the scientific works of such famous scientists as E. Dolan, V. Berens, D. Morrison, K. McConnell, I. Blanc, Shvidanenko G.O., Tepliuk M. A., Russman. M., W. Sharpe. At the same time, conceptual questions regarding the guidelines and barriers of digital development, determining trends, forecasting results and finding gaps in strategies of the enterprise in accordance with the needs of modern economy, need further research. The relevance and significance of the issues outlined the choice of topic, determined the purpose and logic of the study.

The purpose of the article is to identify relevant issues regarding investments in digital sphere, analyze benefits and risks of digitalization for enterprise.

The key research theses supported by the full reasoning of the results obtained.

Disruptive technology is changing the way we work and the nature of our jobs. Many workers and entrepreneurs are encouraged to think about how digital disruption can affect their future careers, and even wonder what kind of work their children will do when they grow up. Employers face the same challenges when deciding what opportunities, they need to develop in order to allow their business to grow in the new digital world.

Companies that successfully implement Industry 4.0 no longer need to choose between focusing on the best top or bottom line. They can improve both at the same time. According to the latest research conducted by PWC (PricewaterhouseCoopers), in the next five years, companies expect an increase in annual revenue by an average of 2.9 % and cost reductions by an average of 3.6 %. Pioneers combining high levels of investment with advanced digitization are committed to achieving even more significant results.

In general, digitalization is defined as stimulating, improving or transforming a business using digital technologies and the wider use of digitized data turned into practical knowledge, with a particular advantage.

Technology is an exciting wide spectrum that includes artificial intelligence, smartphones, blockchain, self-management technologies, software as a service, the Internet of things, streaming multimedia services and much more. Such diversity can give further development to any company, become its potential growth point and hidden reserve, if it is not used in a timely manner. These fears are not surprising, since the march of automation and digital technology, including the capabilities of robotics and artificial intelligence (AI), is gaining momentum and attracting investment from some of the largest companies in the world.

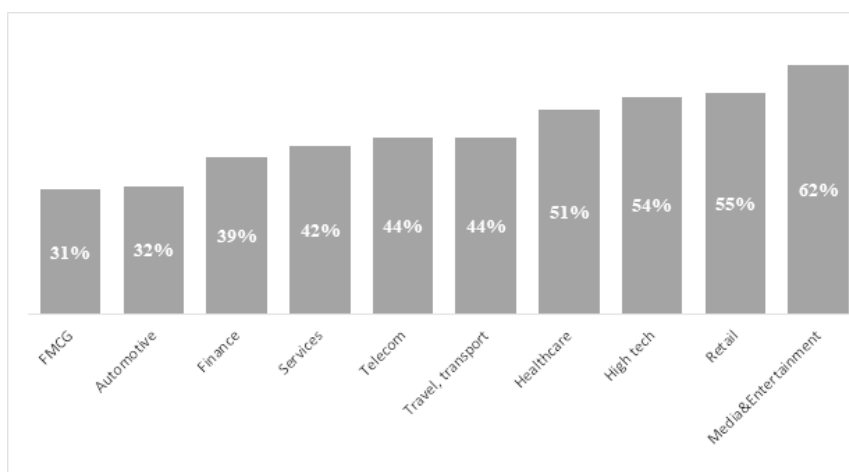

Figure1. Digital penetration by industry, %

Source: Formed author based on [3]

A study by IDC (International Data Corporation) says that the costs of digital transformation projects will amount to \$ 1,25 trillion in 2019 and to \$ 1,97 trillion in 2022. The company concludes that 38 percent of all technology costs were spent on digital transformation, and that two-thirds of all firms launched IT initiatives in support of digital transformation.

One recent example is automated process automation, a breakthrough technology that is starting to spread across a wide range of industries, from retail, services to pharmaceutical research and development. The digital penetration is growing in any industry, with more than 50% in

some industries (see Figure 1). Studies at Oxford University showed that 47% of total US employment is high risk, that is, jobs that can be automated over the next decade or two.

Oil and gas executives around the world are gearing up to accelerate their investment in digital technology, above all by striving to double their ambitions to save money. This is according to the EY report “New technologies can pave the way, but do you know where you are going?”, A survey of 100 executives of oil and gas companies around the world, which shows that 89% expect to increase their investment in digital over the next two years. [5]

Another example: in 2016, Huawei introduced the Dong Feng Motor Group a promising hybrid cloud solution. In the first phase, Huawei deployed 300 cloud servers to support all Dong Feng office applications. The cloud is capable of handling more than 50 simultaneous projects and more than ten thousand external visitors; at the same time, this reduced Dong Feng’s IT costs by about 30%. Dong Feng and Huawei together develop a cloud plan for all of Dong Feng’s key business systems. In the future, they will jointly implement artificial intelligence to create complete, intelligent corporate systems.

Allianz X, the digital investment division of the Allianz Group, has made over 15 direct investments in digital insurance-related businesses worldwide today. In particular, Allianz X invested \$ 96.6 million in BIMA microinsurer, which uses mobile technology to serve low-income customers. In addition, company invested \$ 30 million in the C2FO market and \$ 35 million in the leading mobile platform Go-Jek. [8]

As a result, according to a study conducted by Innosight, at the current pace, about half of the S&P 500 will be replaced by 2026. Innovation in digital technology and new business models is expected to be a key factor in this shift in major corporate indices. IDC predicts that by 2020, at least 55 percent of organizations will be “digitally defined” using an integrated digital strategy, a single roadmap, and an integrated technology architecture for the entire enterprise. This is up from 46 percent today, and contrasts with other firms that the research company calls “digital distraught.”

To maximize the power of digital technology, organizations must focus their efforts in four areas:

- Focus on growth opportunities
- Develop a network of employees
- Use data analysis capabilities
- Develop a promising digital investment strategy

This conclusion confirms what many managers may already suspect: by reducing economic friction, digitalization provides competition, which puts pressure on revenue and profit growth. Current digitization levels have already reached an average of six points of annual revenue and 4.5 points of profit growth before interest and taxes (EBIT).[2]

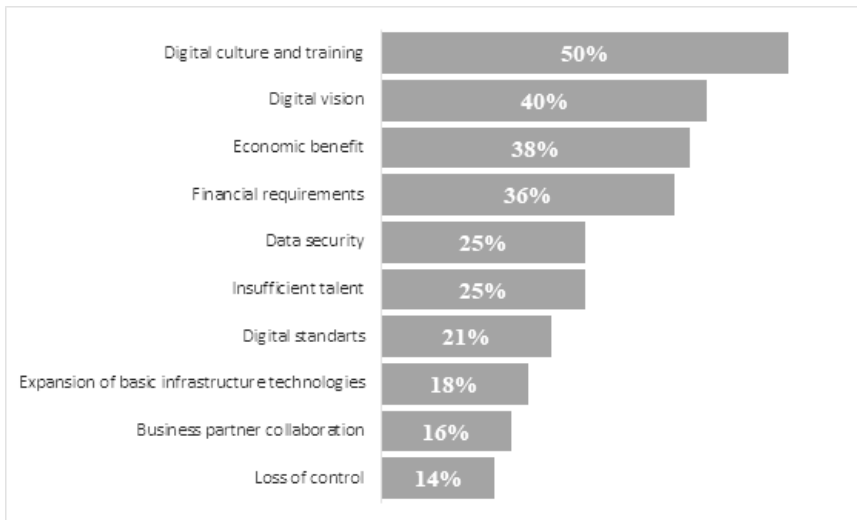

Figure 2. TOP company challenges in process of digitalization, %
Source: Formed author based on [4]

The lack of a digital culture and proper training was identified as a major problem for more companies than for any other (see Figure 2). This applies equally to companies that consider themselves advanced. And this applies to all sectors and regions. Lack of skills or competencies in the company's workforce is also the biggest problem that respondents face when it comes to using data analysis. Therefore, it is not surprising that more than two-thirds (69 %) refer to improving their own data

analysis technology and skill level as the single largest improvement path to expand data analysis capabilities. Some companies also say that external partnerships can play a role through the provision of technology or training, and a minority (18 %) plan to use mergers and acquisitions to acquire third-party companies.

Conclusions and suggestions.

In the course of the research, the importance of development in digital sphere as the basis for enterprises was contended. The rapid changes in markets and its competitiveness have made companies look for new opportunities. Even more, enterprises in such conditions are forced to develop in a rapid pace, just to save their market share. One of such drivers was implementation of Industry 4.0, followed by concept Internet of Thing. Therefore, there is great increase in importance of digitalization into every business-process. The digital needs to become a crucial part of the company's strategy. Every process or activity needs to be planned in coordination with the platform and its functioning. Embracing digital platforms is crucial for a company's competitive advantage. Not having a digital strategy means getting left behind, you can be beaten by the competition. On the other hand, company should always remember great number of drawbacks and problems of digitalization. As a result, analytical work become more essential and could help to avoid rather than overcome gap, that could possible cost a lot for a company.

References

1. Shvidanenko G.O. Tepliuk M. A., Budiaiev M.A. Developing an innovative model of resource efficiency for industry. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, Akademia Polonijna w Częstochowie*, 25(6), s.140. pp. 19–127
2. Jacques Bughin, Laura LaBerge, and Anette Mellbye, “The case for digital reinvention” (2017) URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/digital-mckinsey/our-insights/the-case-for-digital-reinvention#>
3. Michael Grebe , Michael Rüßmann , Michael Leyh , and Marc Roman Franke “How Digital Champions Invest” (2019) URL: <https://www.bcg.com/publications/2019/how-digital-champions-invest.aspx>
4. PwC “Industry 4.0: Building the digital enterprise” (2015) URL: <https://www.pwc.com/id/en/CIPS/assets/industry-4.0-building-your-digital-enterprise.pdf>

5. Michael Curtis “Oil and gas digital investment set to surge as efficiency drive intensifies” (2019) URL: https://www.ey.com/en_gl/news/2019/01/oil-and-gas-digital-investment-set-to-surge-as-efficiency-drive-intensifies
6. Huawei “DIGITALIZATION: THINK, ACT, ACCOMPLISH” (2017) URL: <https://www.huawei.com/~media/CORPORATE/PDF/white%20paper/embrace-digitalization-en-v2.pdf>
7. Richard Suhr “Four ways organizations can prepare for a digital future” (2018) [Electronic resource]. - Access mode: https://www.ey.com/en_gl/digital/four-ways-organizations-can-prepare-for-a-digital-future
8. Giacomo Arcaro “Why Big Companies should Invest in Startups” (2017) URL: <https://www.linkedin.com/pulse/why-big-companies-should-invest-startups-giacomo-arcaro>
9. I-SCOOP “Digitization, digitalization and digital transformation: the differences” (2017) URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/>
10. Manish Patel “Digital technology investment leads to greater profitability” (2019) URL: <https://hginsights.com/blog/digital-technology-investment-research/>

MANAGEMENT OF ASYMMETRIC DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE DIGITAL ECONOMY

Kyryliuk Oksana,

PhD Candidate of the Department of Business Economics and Entrepreneurship SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Getman”, Ukraine, e-mail: ksanaksana95@gmail.com

Основною метою тез є дослідження особливостей управління асиметрією розвитку підприємства в контексті цифрової економіки. Досліджено сутність асиметрії розвитку підприємства в контексті цифрової економіки. Визначено характерні особливості інформаційних ресурсів в умовах сучасного динамічного середовища. Проаналізовано результати впровадження системи управління інформаційними ресурсами компанії.

Ключові слова: асиметрія розвитку підприємства, управління розвитком, ERP-система, інформаційні потоки, інформаційні ресурси.

Основной целью тезисов является исследование особенностей управления асимметрией развития предприятия в контексте цифровой экономики. Исследована сущность асимметрии развития предприятия в контексте цифровой экономики. Определены характерные особенности информационных ресурсов в условиях современной динамической среды. Проанализированы результаты внедрения системы управления информационными ресурсами компании.

Ключевые слова: асимметрия развития предприятия, управление развитием, ERP-система, информационные потоки, информационные ресурсы.

The level of company development is very important for the effective work of the enterprise. The transition of the global community to the digital economy fundamentally changes the approaches to managing a company development. It is worth noting that the process of enterprise development under the influence of digital economy factors is changing and becoming uneven or asymmetrical. The intellectual and technological components are gaining in importance and influence. This significantly complicates the process of managing the development of the enterprise, which is exacerbated by the lack of adequate information support.

To date, problems such as the formation of an adequate information environment at the enterprise for effective management, lack of information support to the process of managing the company development in the long run, control over the asymmetry of changes of individual units with the aim of offsetting the negative consequences are unresolved. Therefore, there is a need for new approaches to managing asymmetric enterprise development in the context of the digital economy.

In general, the development of the enterprise is a sphere of scientific interests of economists of different directions. Therefore, approaches to understanding the essence of this concept and its synthesis with other conditions of the business environment are diverse and multifaceted. Experts such as A. Pakrugin, V. Tridid, T. Nadtok, E. Peters, N. Meshko, B. Twiss, Y. Schumpeter, S. Kolyadenko, P. Herbert, T. Stock, K. Schwab, J. Collins, K. Moller, B. Van Ark, J. Barney analyzed the concept of “enterprise development” in their researches. The study of their scientific views has made it possible to formulate a definition that fundamentally

illuminates the key essence of the term. Enterprise development is irreversible, regular process, which is a consistent continuous change of quantitative and qualitative states of the enterprise in time and space under the influence of external and internal factors.

Enterprise is a complex mechanism that forms an open and flexible economic system at the micro level of the general economic environment. Therefore its development is inevitably linked to changes or irregularities and imbalances of its constituent elements in space and time. The state of equilibrium for the economic system is a state of rest, which often leads to the establishment of barriers to change. So today, in uncertain market conditions, it is more appropriate to bring the economic system into motion. Experts usually use such concepts as asynchrony, imbalance, divergence, imbalance, etc for describing this process. [1] Analysis of the diversity of terms makes it possible to trace the similarity of their internal characteristics. In our view, it is more appropriate to use the concept of asymmetry for describing the phenomenon of uneven enterprise development.

In a general sense, this term is synonymous with symmetry breaking. It is used in the theories of many sciences (from medicine to the arts) for describing the specific property of a particular object to reproduce the best shape of itself after influence changes or transformations. We consider the concept of asymmetry in context enterprise development. Asymmetry enterprise development is a complex process of formation of unique resource compositions in the enterprise, which are directed to the development of a certain structural part of the company. [2] Its contributes to its more progressive development relative to others, and, consequently, the emergence of economic irregularities in the enterprise.

One of the many consequences of the transition to the digital economy is the instant access to the development of any knowledge that becomes the basis for managing the asymmetric development of enterprises in this time. [3] Therefore, the key to the success of a modern enterprise can be considered the ability to sort information by utility for their own needs, to combine it, to store, as well as to generate in knowledge, which guarantees high efficiency of managing the company development.

Modern companies operate in the conditions of annual scaling of information flows and complication of information space. [4] There are problems such as the possession of relevant information, where large amounts same type data, low speed of information transfer, asymmetric distribution of data between structural units, speculation of information etc. These are modern realities that become obstacles to the development of the enterprise, full use of its intellectual and technological potential and is also one of the factors that cause the phenomenon of asymmetry of enterprise development. The introduction of information technology into the company management system is one of the factors for the effective development of the enterprise in the long run at modern economic environment.

Information as an economic resource differs significantly from other types of company resources. The characteristic features are indestructibility, ease of distribution, self-growth in the using process. Information is a powerful tool of influence, so it is necessary to monitor its accuracy and protect the primary sources. Interesting, information is interpreted by scientists as a rare resource due to the uniqueness of the production process, whose main subject is human. The process of creating information must be a deeply thought-out process, because in a hurried, reckless “production” of information, large arrays of unnecessary, duplicate data are emerged that cannot be processed. In the future, such information will not be able to turn into knowledge and benefit. Also, information cannot exist separately from its media and cannot be used without the means of processing, accumulation and transmission. This requires further technological breakthroughs in communications and computer engineering to simplify and accelerate the processes described. [5]

In the context of features of information as a resource, it is worth noting the concepts of K. Shannon (theory of information) and F. Knight (theory of profit). Scientists consider that information is not only an economic resource, but also a means of reducing risks and overcoming uncertainty. So information helps the subject to achieve the desired goals. This is especially true of long-term benchmarks.

There are two ways to use information as an economic resource for value creation:

- commercialization of information embodied in goods, services, technologies (as an example, it is possible to cite the production of high technology products, the development of completely new approaches to the management or organization of the production process, the creation of information services, intellectual products, etc.);

- direct influence on the expectations and perceptions of economic agents (for example, detailed development of the information image of the future goods, establishing the reputation of the company, artificially shaping the needs with a subsequent impact on them).

The above characteristic features of information as an economic resource make it possible to understand the degree of necessity of clear ordering of information flows in a single space. Managers of a company must create information support of all business processes of the enterprise. It is a complex process, the success of which depends on the technologies selected. [6] To eliminate the negative effects of speculation of information inside and outside the company, as well as to manage various types of internal and external information flows, modern companies use functional-cost analysis (Activity based costing, Activity based budgeting, Activity based management, Activity resource planning); structural and functional analysis (IDEFO, IDEF1, IDEF1Extended, IDEF3, IDEF4, IDEF5); modeling (ERD, STD, IDEF2).

Total computerization has also enabled the modern enterprise to automatically perform all the above analyzes by the appropriate programs, calculate indicators, make complex diagnostics of the enterprise, control efficiency and even make appropriate conclusions with a large amount of the same information. [7] An excellent example of combining information, knowledge, intellectual and material resources and directing them to enterprise development in the long run is the development of ERP-systems and updated versions of this program. It is a complex, integrated management system that creates a single information space in the enterprise for the purpose of automation of planning, circulation, management, control and analysis of all economic processes of the company.

There are different types of this system. In practice, it is the management of resource flows to ensure all business processes of the company: from raw material orders, logistics, organization of the production process to marketing events, relationships with customers, after sales service. This system helps

to control scientific and technological developments, investment projects, and also organizes the work of staff. That is, the evaluation of management becomes very simple, reducing the need for staff.

However, along with the benefits, there are some negative consequences of implementation: the need for specialists increases, the skills of existing employees need to be increased, there are additional costs for the maintenance and operation of the system. In addition, all processes are computerized, which in the event of a system failure causes the threat of termination of the enterprise for a certain period of time, reading information to competitors in the case of insufficient confidentiality, etc.

Paying attention to the main features of the essence of information resources, we can conclude that today they play one of the main roles in managing the development of the company. So the information flows circulating within the enterprise create an effective information support for making managerial decisions regarding the prospects of enterprise development in the long term.

References

1. Fedorischev DV Asymmetry of the development of the economic system. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01003241248#?page=27>
2. G. Shvidanenko Categorical-conceptual aspect of asymmetry of enterprise development in the context of technological changes / G.O. Shvidanenko, Kyryliuk OV // *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*. 2018. VIP. 3. P.73-76
3. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=66348&p=1
4. Carayannis E.G. Technology management / Elias G. Carayannis, Jeffrey Alexander. URL: <http://www.referenceforbusiness.com/management/Str-Ti/Technology-Management.html>
5. Shevchuk N.V. Information as an economic resource: the essence and role in ensuring the competitiveness of the modern enterprise / Effective economy // Electronic scientific professional edition. [Electronic resource] - №6, 2016
6. Report on ERP systems and enterprise software [Electronic resource] // A Panorama Consulting Research Report. - 2016. URL: <http://go.panoramaconsulting.com/rs/panoramaconsulting/images/2016-ERP-Report.pdf>.

INCENTIVES AND OBSTACLES TO THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Kuzmenko Olena,

*PhD, Associate Professor of the Department of Business Economics
and Entrepreneurship, Ukraine, Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
elenahka@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-4954-2815>*

Noskova Svitlana,

*PhD, Associate Professor, head of the Department of Economics
and Entrepreneurship, Ukraine, the Institute of Chemical Technologies
of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,
s.a.noskova77@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2843-5834>*

Статтю присвячено висвітленню стимулів та перешкод розвитку інноваційного підприємництва в Україні. Досліджено економічні стимули. Визначено чинники позитивного та негативного впливу на розвиток інноваційного підприємництва в Україні. Розглянуто головні причини незадовільного стану інноваційної діяльності підприємств України. Адже потужним чинником та наймогутнішим стимулом до підвищення ефективності інноваційної підприємницької діяльності виступає економічна конкуренція.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, перешкоди, стимули, чинники.

Статья посвящена освещению стимулов и препятствий развития инновационного предпринимательства в Украине. Исследованы экономические стимулы. Определены факторы положительного и отрицательного влияния на развитие инновационного предпринимательства в Украине. Рассмотрены основные причины неудовлетворительного состояния инновационной деятельности предприятий Украины. Ведь мощным фактором и мощным стимулом к повышению эффективности инновационной предпринимательской деятельности выступает экономическая конкуренция.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, препятствия, стимулы, факторы.

Innovative entrepreneurship is a method of achieving a commercial goal, factor of economic stability and growth, since the innovations are

focusing on meeting market demand and specific consumer demands. However, the innovative entrepreneurship needs an active support and stimulation of development by the state. Incentive, like motive, is a form of interest. Through a system of incentives, an interest, so to speak, “unfolds”, is specified. Economic incentives determine an entrepreneurial activity and on the surface of economic relations act in the form of “stimulation” (encouragement) of subject to economic activity, increase of labor activity. “Incentives are, in essence, the reaction of the socio-economic environment of entrepreneurial activity to the behavior of a particular entrepreneur. Also stimulation ... a combination of forms, methods and means of involving people in business activity, growth of their labor activity“.

Stimulating an innovative work has its own peculiarities, which are due primarily to the fact that people who are involved in the development and implementation of new machinery and products are different among other categories of workers with a high level of education, intelligence, ingenuity. The set of interests, needs, motives, incentives and the system of material and moral stimulation (interest) created on their basis form a complex motivational mechanism of entrepreneurial activity. The internal driving forces behind this mechanism are the economic needs and interests of entrepreneur, and the external ones are incentives and incentive systems.

An important place in the system of economic incentives is given to financial levers, because the entrepreneur’s interest are focused primarily on obtaining a financial result – the different forms of income (profit, dividends, interest, rent payments, etc.).

The purpose of study is the incentives and obstacles during the development of innovative entrepreneurship by using the methods of systematization, comparison and factor analysis.

Economic incentives and motives, speaking on the surface of economic relations in the form of various forms of economic stimulation and encouragement, determine the direction of entrepreneurial activity development. Accordingly, the incentive and incentive system is a means of directly stimulating the subjects to take action, to economic activity. Therefore, in order to activate the effective levers of influence on the

economic interests of entrepreneur-innovator, it is necessary to improve the various forms of manifestation and realization of its economic interests.

Thus, the formation and development of entrepreneurship as a whole depends not only on the activity of private property in the state, there are other internal motives and incentives for efficient and active economic activity of economic entities, which, however, are closely related to property. In particular, it is the desire to ensure economic stability and sustainable economic development. The desire of entrepreneur to have a stable position in the market, interested in creativity, public recognition and most importantly – to keep the deal that was started.

Innovative activity is affected by many factors that not only contribute to its development, but also hinder it. Among them are technical, economic, legal, organizational, managerial and socio-psychological factors, Table 1.

Table 1

Factors of positive and negative impact on the development of innovative entrepreneurship in Ukraine

Classification of factors	Factors impeding the development of innovative entrepreneurship	Factors creating the prerequisites for innovative entrepreneurship development
1. Organizational and economic	Underdevelopment of market, scarcity of goods, lack of investment resources to finance the innovative developments and projects, backwardness of material and scientific and technical base, lack of reserve capacity, dominance of economic interests of the entrepreneur in current production.	Domination of private property, existence of healthy economic competition between producers, necessary economic and scientific-technical infrastructure, network of communications, reserve of financial resources and logistical means, advanced technologies, orientation of economic interests of the entrepreneur to the market, to satisfy customer's requests.

Classification of factors	Factors impeding the development of innovative entrepreneurship	Factors creating the prerequisites for innovative entrepreneurship development
2. Financial and credit	Lack and inaccessibility of financial resources, lack of validity of legislative provisions on taxation of enterprises producing innovative products, imperfection of taxation system, existing high deductions from the payroll.	State financial support for innovative business, introduction of an effective system of tax incentives, implementation of an effective policy of accelerated depreciation, provision of state guarantees in investment loans, preferential loans, creation of innovation funds, promotion of organization and activity of commercial innovation banks, promotion of preferential insurance system for enterprise risk insurance.
3. Political and legal	The volatility and instability of domestic legislative base, the existence of restrictions on the part of tax, patent and licensing legislation, blocking the validity of certain articles of the Laws of Ukraine «On Innovative Activity», «On Enterprise Profit Tax».	Presence of adopted legislative and regulatory acts guaranteeing the same «rules of the game» for all participants of market relations, existence of legislative privileges and administrative levers, encouraging entrepreneurial innovation activity, support of basic research and innovative entrepreneurship by the government, recognition of innovative development direction of economic policy of the state.
4. Management	Excessively centralized structure and authoritarian management style, predominance of vertical flows of information, orientation of producers only to existing markets and short-term payback of investments, inconsistency of interests of innovation processes participants.	Flexibility of organizational structure of enterprises, democratic style of management, predominance of horizontal information flows, careful business planning, involvement in work on innovative project of all divisions of the enterprise, from the early stages.

Classification of factors	Factors impeding the development of innovative entrepreneurship	Factors creating the prerequisites for innovative entrepreneurship development
5. Socio-psychological	Fear and resistance to change that can cause the negative consequences for the company staff, unwillingness to change existing activities, jobs, behavior and traditions, fear of uncertainty, failure.	Formation of positive public opinion on entrepreneurial activity, moral encouragement of innovative process participants, providing of self-realization conditions, encouragement of talented inventors and managers, workers with creative thinking and wide outlook, creation of normal psychological climate in the enterprise collective.

In order to stimulate the dynamic development of innovative entrepreneurship and entrepreneurial competition, there is no proper legal and institutional framework, the government does not encourage the businessperson to work in the high-tech market, and remains a low standard of living that impedes investment in long-term projects. An underdeveloped economic governance mechanism is a major reason for not being responsive to innovation and not being able to use it. For many entrepreneurs in Ukraine, the risk of losing markets due to trade restrictions is greater than due to technological backwardness of production and poor quality of production. There are also many problems related to the limited access of entrepreneurs to credit and financial resources, which in most cases can be obtained only in the short term, while innovative processes require long-term new and large-scale financing.

The main reasons for unsatisfactory state of innovation activity of Ukrainian enterprises are the following:

- lack of own funds of enterprises;
- insufficient state support for innovative activities, especially science, education, basic science and applied research;
- many issues in the patent licensing field have been resolved;
- imperfection of mechanisms of economic and moral motivation of invention;
- lack of proper legislative and institutional framework for the development of innovative entrepreneurship, lack of interest of the

banking system in financing innovative activity and in the whole production sphere.

In order to stimulate the innovative entrepreneurial activity, it is necessary to involve, primarily, financial instruments and instruments, in particular, various tax breaks, direct financing of important innovative programs and projects, granting of loans and grants, etc. The system of tax benefits should be differentiated depending on the production intensity, type of equipment, level of development and location of the region of country where the innovative entrepreneurship is deployed and the innovative infrastructure is formed. Tax incentives should be enshrined in law for their intended use and should be directed primarily to the development of manufacturing enterprises that innovate and create high-quality products that are exported, demonstrate efficient management.

The effectiveness of innovative entrepreneurship depends largely on the ability of entrepreneur to fully realize the ownership motivation and intellectual potential that is achieved by giving the right to own and manage the property and earn innovative income as an entrepreneurial income.

A powerful factor and the most powerful incentive to increase the efficiency of innovative entrepreneurship is economic competition, which forces entrepreneurs to act highly productively. If the desire to make a profit compels the entrepreneur to produce the products that can be profitable to sell, that satisfy public needs, then competition helps to satisfy those needs with the utmost completeness. Thus, competition pushes the producers to take the initiative, scientific and technological upgrading of production, the use of the most advanced ways of organizing economic activity, the introduction of new technology and new technologies, finding better options for the use of resources.

References

1. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ. Вінниця, 2008. 397 с.

THE INFLUENCE STAKEHOLDERS IN THE PROCESS OF INNOVATION ACTIVITY ENTERPRISES

Liezina Anastasiia,

*PhD, Senior Lecturer of Management Department of the PhD,
Senior Lecturer of Management Department of the SHEE
«Kyiv National Economic University named after Vadym, Hetman»,
Department of Management, Ukraine, lezya86@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-0516-6598>*

В исследовании рассматривается актуальная проблема взаимодействия стейкхолдеров и инновационных процессов предприятия, которая, по мнению автора, представляет собой взаимосвязанную систему непрерывного воздействия. Представлено авторское видение шагов, которые могут помочь в процессе внедрения инноваций в деятельность предприятия, а также групп заинтересованных сторон, которым необходимо составить карту заинтересованных сторон для достижения максимального эффекта.

Ключевые слова: предприятие, инновации, стейкхолдеры.

У дослідженні розглядається актуальна проблема взаємодії стейкхолдерів та інноваційних процесів підприємства, яка, на думку автора, являє собою взаємопов'язану систему безперервної дії. Представлено авторське бачення кроків, які можуть допомогти в процесі впровадження інновацій у діяльність підприємства, а також груп зацікавлених сторін, яким необхідно скласти карту зацікавлених сторін для досягнення максимального ефекту.

Ключові слова: підприємство, інновації, стейкхолдери.

In today's changing environment, the emergence of the fourth Industrial Revolution (Industry 4.0) and increased competition between businesses, more and more entrepreneurs are re-orienting their businesses with the help of innovations and new technologies. At present, the integrated use and dissemination of innovations is necessary to gain competitive advantage in the market and increase the profitability of production. In a market economy, those companies that are quick, active and timely to innovate benefit from the benefits. This allows them to expand markets and / or conquer new segments of the market with their products, and in the case of attracting fundamentally new inventions – to

occupy a temporarily dominant (monopoly) place in the market, which undoubtedly affects the significant increase in profits of the enterprise.

By its essential content the strategy of innovative activity of the enterprise consists in constant updating of a nomenclature of products and expansion of directions of activity of the company. Accordingly, in this area, one of the important aspects is to ensure the interests of stakeholders who can act as partners for the purpose and end consumers of the products of the enterprises. That is why, tracking the impact of stakeholder interests in the processes of enterprise innovation is a pressing issue. We believe that in this area of research it is advisable to apply comparative analysis and mapping tools to the stockholders, as well as to use analytical approaches to determine the place and role of stakeholders in the processes of formation of innovative activity of enterprises.

At the present stage of management development as a field of knowledge, stakeholder theory is one of the youngest and most relevant. This is due to the fact that in modern economic relations, each person is subject to influence and / or influence on the processes of functioning of the enterprise. Thus, according to the founder of this theory, E. Freeman, the achievement of the goals of the organization should take into account the interests of different stakeholders who will represent a certain type of informal coalition [1, p. 123]. This statement is sound, but we believe that in the processes of innovation, conditions can arise when coalitions change rapidly, and interests of stakeholders from supporters may change to competing ones. In this case, it is necessary to monitor changes and prevent the emergence of risks, and also to consider stakeholders as the only contradictory whole, the interests of which will determine the direction of realization of strategic development of the organization. Thus, collectively, the stakeholder impact concept is an ecosystem of interconnected groups of individuals and entities whose interests and values need to be anticipated, satisfied, balanced and secured for the successful operation and support of the enterprise's innovation activities.

According to international standards ISO26000, one of the principles of corporate social responsibility, which is a component of innovation, is respect for the interests of stakeholders (respect, consider and meet their interests) [2, p. 9]. To do this, the following steps must be followed:

1. determine (identify) best range of stakeholders;

2. distribute stakeholders into groups according to their interests and expected values;

3. assess and take into account the ability of stakeholders to interact with the company and affect its innovative process changes.

First of all, it is necessary to identify (identify) the range of possible stakeholders that can influence the processes of innovation of the enterprise. That is, when a company decides to choose a new strategic development vector and innovates, it needs to be clear about who will create the full product, who will buy it, who can create resistance, and who will be the partner and help in this process. The answers to all of these questions first of all identify the range of potential stakeholders and formulate a list of stakeholders. Further, the use of a wide range of tools allows the enterprise manager to have a more thorough understanding of the stakeholders.

There are currently many methods and methods for identifying stakeholders. The most common are the stakeholder matrix (compiled as a table where experts evaluate the degree and strength of stakeholder influence on the business), the A. Mendlow model (the power / interest matrix) provides for the classification and grouping of stakeholders according to their attitude to power. they own), a power / dynamism matrix (identifies stake holders according to their power and position dynamism), Mitchell's model (implies identification based on a combination of one, two, or three attributes).

Each of the methods presented above is based on expert judgment, but this method is subjective and, in most cases, depends on the experience of the identity of the stakeholder. It is fairer to carry out several independent expert assessments of the potential stakeholder circle and / or to apply several methods of determining the stakeholder circle, as well as at the end of the comparison of the potential stakeholder circle by the method of comparison with the responsible manager of the enterprise. This approach is more labour and costly, therefore, not all enterprises are ready to invest some effort and money against the background of significant investments in innovations, innovations and modernization of the enterprise. But the correct and accurate identification of all possible stakeholders can help to achieve the goal for which the enterprise innovates.

Thus, from the point of view of the theoretical concept, every stakeholder is more or less interested in innovation, but in practice, as noted by Bas Y [3, p. 397]. We consider this remark relevant but debatable, since we need to confirm this kind of data imperatively. In addition, it is important for the enterprise manager to identify key stakeholders among all stakeholders and to manage their impact in such a way as to maximize negative effects and enhance positive impact or achieve synergy.

In the second stage, it is appropriate to group all the stakeholders into groups for organized and operational management. Thus, according to Myroshnichenko Y. and Bondar A., the stakeholders should be divided into the following three groups: persons (groups / organizations) affected by the activity of the enterprise; persons (groups / organizations) to whom the enterprise has legal, financial and operational obligations and persons (groups / organizations) that can influence the results of the enterprise activity and who make management decisions [4, p. 72]. But this position does not include stakeholders who have a negative or neutral attitude towards company innovation. Therefore, we suggest mapping all stakeholders and dividing them into four groups. Namely:

- stakeholders who are interested both in the processes of innovation and in the end results of the company;
- stakeholders who are most interested in the process of enterprise innovation;
- stakeholders, which is an important result of the organization's innovation activity;
- stakeholders who do not have significant interests and consequences from the proposed innovations of the enterprise [5, p. 118].

In the third stage, it is important to determine the degree of stakeholder willingness to work with the enterprise in the face of innovative change. This leads to a number of activities on the part of the manager, namely: to establish the degree of interaction of all groups of stakeholders in the enterprise, as well as with each other; balance their expectations and interests in the company innovations; develop stakeholder engagement plans and responsibility maps for the processes of enterprise innovation formation and more.

We believe that all stakeholder groups can influence the process of enterprise innovation in different ways, but each of them should be

based on the AA1000 (Accountability) principle of involvement [6]. This standard cover all interested parties, their right to express themselves, influence them to be heard, even if their point of view contradicts the main strategic direction of innovative development of the enterprise. Participation can be achieved by observing the following principles: weight, completeness, responsiveness, expediency (Fig. 1).

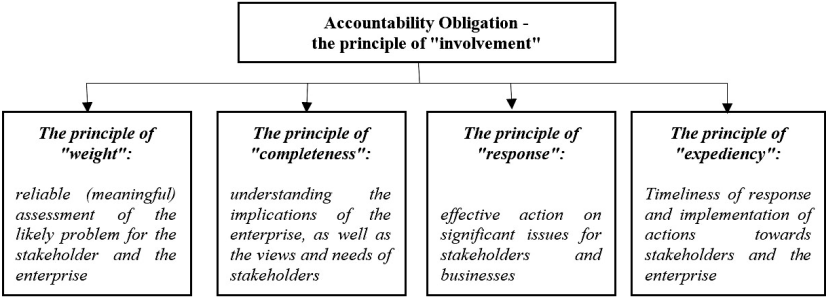

Fig. 1 Accountability Commitments and Principles

Source: supplemented by author based on [7].

An important aspect of adhering to the principles is to apply them in the context of key stakeholder issues:

1. The principle of “weight” – how important for you is the innovation activity of the enterprise? This issue coordinates the perspective of the enterprise’s engagement in the direction of the most significant and interested stakeholders.

2. The principle of completeness – will the information on enterprise innovation be presented in a truthful and honest way? This kind of question will help to shape the core stakeholder needs for innovation and understand their implications for the enterprise.

3. Responding principle – Do you have the ability to influence and be responsible for change? Adhering to this principle can help to identify the range of potentially hidden resistance from stakeholders and, conversely, to identify those who can take effective measures to avoid risks.

4. The principle of “expediency” – how important are the time constraints for implementing innovative measures for you? The answer to

this question may impose restrictions on stakeholders. Innovations are very fleeting, and their timeliness can significantly change the stakeholder range.

The questions above are unified, but the list of likely stakeholders for each company is different. This is primarily due to the specific nature of the enterprise, its territorial affiliation and strategic intentions for innovation. We believe that adherence to these principles is appropriate and can be effective in implementing innovative changes in enterprises.

Taking into account the above influence of stakeholders on the processes of formation of innovative activity of enterprises is indisputable, since the relationship of constant expectations and interests of stakeholders with innovative changes of enterprises is a system that provides for the sustainable development of the latter by constantly assessing the level of responsibility of business entities based on stakeholder expectations. In our opinion, this issue requires further in-depth theoretical study and implementation of basic developments in practice, which we will carry out in the future.

References

1. Freeman R. E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. First Edition. Boston: Harpercollins College Div, January 1984. 275 p. (Pitman Series in Business and Public Policy).
2. Gerasimenko Y. V. Identification of enterprise stakeholders and assessment of their impact: theoretical aspect. *Bulletin of the Zhytomyr State Technological University. Series: Economics, Management and Administration*. 2019. № 1 (87). Pp. 9–16.
3. Bas Y.V. The Stakeholder Concept in the Corporate Social Responsibility System. *Management and Marketing*. 2013. № 4 (32), T. 2. Pp. 115–120.
4. Miroschnichenko Y.O., Bondar A.V. A model of stakeholder interaction in the real economy of Ukraine in the context of CSR. *Eastern Europe: Economics, Business and Management*. 2018. V. 5. P. 71–74.
5. A. V. Liezina, Rationale for managerial innovations in the processes of value creation projects. *Business-inform*. 2018. № 4. Pp. 393–399.
6. AA1000 Accountability principles. 2018. URL: https://www.accountability.org/wp-content/uploads/2018/05/AA1000_ACCOUNTABILITY_PRINCIPLES_2018_Single_Pages.pdf
7. T. Crick, M. Forstaiter, F. Monaghan, M. Silanpa. Stakeholder Engagement: A Practical Guide to Stakeholder Engagement. 2005. 148 p.

IDENTIFICATION OF PROBLEMS AND DIRECTIONS OF INDUSTRY 4.0 CONCEPT IMPLEMENTATION UKRAINE

Revutska Nataliia,

*PhD, Associate Professor, HR specialist PJSC "Lvivoblenergo",
Ukraine, natali_ucela@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-4658-5131>*

Shergina Lidiya,

*PhD, Associate Professor of the Business Economics and
Entrepreneurship Department of the SHEE «Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman», Ukraine,
lidiyashergina@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9031-0616>*

В статье исследованы содержательные аспекты концепции «Промышленность 4.0» и связанные с ними понятия. Определено, что процессы диджитализации в бизнесе и социальной сфере - не цель, а инструмент реализации концепции «Промышленность 4.0». Особое внимание было уделено определению состояния внедрения в Украине мероприятий этой концепции, в частности, в стратегически важных отраслях экономики. Использование концепции Smart Grid в энергетике рассматривается как пример возможного внедрения цифровых технологий в стратегически важных сферах экономики Украины.

Ключевые слова: оцифровка, промышленность 4.0, умные технологии, интеллектуальные платформы, модель Smart Grid.

У статті досліджено змістовні аспекти концепції «Промисловість 4.0» і пов'язані з ними поняття. Визначено, що процеси диджиталізації в бізнесі та соціальній сфері - не мета, а інструмент реалізації концепції «Промисловість 4.0». Особливу увагу було приділено визначенню стану впровадження в Україні заходів цієї концепції, зокрема, у стратегічно важливих галузях економіки. Використання концепції Smart Grid в енергетиці розглядається як приклад можливого впровадження цифрових технологій у стратегічно важливих сферах економіки України.

Ключові слова: оцифровка, промисловість 4.0, розумні технології, інтелектуальні платформи, модель Smart Grid.

Introduction. Presently the domestic business terminology taken root word «digitalization». At the same time, the situation with the implementation of real measures that reflect the meaning of these word, unfortunately, is far behind. And this illustrates not only the difference between the desirable and the real, but also points to a real gap in the paradigms of the domestic – industrial and foreign – digital format of industrial development.

The aim of this study is to form a clear understanding of the content of the concept of Industry 4.0, its relation to the concept of the 4th Industrial Revolution, as well as to determine the realities and prospects of implementation of this concept in Ukraine.

To achieve this goal, the following methods were used:

- a dialectical method for analyzing the process of forming the content of the concept “Industry 4.0” in the context of the evolution of scientific views on the nature of its origin;
- synthesis method for studying economic phenomena and processes in the course of implementation of the concept “Industry 4.0”.
- system-analytical method, according to which the concept “Industry 4.0” is considered as a factor of socio-economic development of the country.

The main theoretical and practical provisions. The term “Industry 4.0” was first introduced in 2011 in Germany at an exhibition in Hanover as a designation of a high-tech strategy of the German government.

The principle of Industry 4.0 is that by connecting machines, parts and systems, as well as intelligent networks, are created a chains, the elements of which can control each other autonomously. This will lead to the transition to an extremely flexible cloud based intelligent factory. In short, it is a coordinated, national initiative to mobilize all national resources to accelerate technological change and maintain German leadership in global competition. Thus, initially, this term refers specifically to technology in the manufacturing, that is, industrial sectors. Today, Industry 4.0 brings together several thousand companies working in the fields of research, innovation, training, etc. in the field of production technology.

The development of this concept implies that subsequently networked machines and production systems will be able to independently exchange

information and process it to control industrial production processes. Industry 4.0 is a transition from the paradigm of «centralized» to «decentralized» production, which is made possible by technological advances that represent the abolition of the traditional logic of the production process.

Industrial production is now not just a service to the product, but the product itself communicates with the machine to tell it exactly what to do.

New world trends formed by modern information and communication technologies have been talked about for a long time. In the last decade, terms such as Smart or Digital Factory and Digitalization have been heard. In the USA, the world's largest innovators talk about technologies like IoT, Big data, Cloud computing, Remote & Mobile access, Wireless Communication, 3D printing and more. In 2013–14, this was called the trend of industrial automation.

Results of the research. In fact, digitalisation - as the penetration of digital technology, automation and IT at all levels of life and economy - began in the last century. In recent years, there has been some rethinking of how companies doing business. Horizontal and vertical integration of IT, the combination of different technologies, the creation of new cyber systems and artificial intelligence are changing business models and ways of doing business. It is interesting to see the ratings of companies in the world change – in the top ten richest there is the complete dominance of software and service companies – not those producing oil, gas or metal.

To identify this phenomenon of changing business models through technology, the title Industry 4.0 has emerged. And as these technologies are used everywhere, over time, the term becomes more generalized and beyond the industry – smart city infrastructure, education, healthcare, and so on have begun to be included in this process. Other technologies have been added to the spectrum of technology – nano, bio, 3D printing, new energy-efficient technologies.

On this basis, the term Industry 4.0 is often confused with the concept of the 4th industrial revolution. Actually, there is a difference between that terms. Industry 4.0 is a part of the 4th industrial revolution and is related to the digitalization of production processes in the industry, as well as energy, transport, infrastructure and logistics. Instead, foreign experts do

not include other areas of the economy and social sphere in the concept of Industry 4.0 – such as banks, retail and distribution, telecom, healthcare, education, e-government, etc. Where the trends of digitalization are also popular. [1]

The divergence and ambiguity of the terms “digitalization” and the development of Industry 4.0 are due to the fact that they first appeared in the terminology of IT companies. For example, in the professional vocabulary of the IT sphere, the terms business processes and business models appeared for describing and formalizing business systems by software. The same thing happened with Industry 4.0 terminology.

Thus, summarizing open publications and sources, we identify that Industry 4.0 is the concept of moving to new digital technologies and production models in industry, energy, transportation, infrastructure and logistics. That is, in such a context, «digitalization» should be considered as a tool, not as a result for the implementation of the Industry 4.0 concept.

In Ukraine, quite common measures of ordinary digitalization (such as the implementation of electronic documentation) is considered as a revolutionary step towards the transition to Industry 4.0. For Western companies, these processes are standard office automation measures that have been implemented as early as Industry 3.0.

This peculiar substitution of the larger meaning by less meaning term due to the fact that in Ukraine the draft National Strategy of Industry 4.0 appeared only at the end of 2018. [2]

In this document, areas such as public security, education, health, tourism, e-democracy, ecology and environmental protection, urban life, cashless payments, harmonization with European and world scientific initiatives, public administration are also referred to the digital development.

The Concept defines that the integration of digital technologies into production processes, or the digitization of industry, is a priority of state industrial policy. The state policy of stimulating the development of Industry 4.0 has three directions:

- creation of infrastructure of Industry 4.0 - industrial parks, industry centers of technology, etc. ;
- access to capital for the creation of new innovative industries;

- developing digital skills to train staff capable of working with Industry 4.0 technologies.

The mirror of the state of Ukrainian economy modernization by «digital technologies» is the internal market of IT. The paradox of its development in Ukraine is that in one territory and in one environment there are two phenomena that, at first glance, should not coexist together:

- large-scale «digitalization» of foreign economies by Ukrainian IT companies;
- minimal «digitalization» of Ukrainian economy by the Ukrainian IT companies.

This is because in the international arena the demand for services of Ukrainian IT companies and their talented developers is higher than the demand for their services in Ukraine. It also means that foreign countries, economies and companies are making «digital» transformations, that is, becoming richer, more efficient and competitive in the global arena. Unfortunately, this also means that the Ukrainian economy does not do this, which means that it will continue to lag behind and become increasingly resource-agrarian.

Experts consider two variants of the situation with digitalization of Ukrainian economy:

- ukrainian industry is at the tail of the line for the introduction of new technologies, this process takes years, and as a result, enterprises continue to introduce outdated technologies at first;
- the economy immediately switches to the best practices and technologies of Industry 4.0 and speeds up all processes for their implementation.

The first scenario today dominates in all areas of industrial ACS - IT and it is caused by a number of factors, above all, the secondary role of IT ACS in relation to investments in fixed assets. The implementation of the second strategy envisages a full-scale digitalization of key sectors of industry, energy and infrastructure:

- creating regulatory incentives to accelerate digitization, both among end-users and innovators 4.0.
- development of digital transformation roadmaps in target industries;

– large-scale IT fiction of industrial sectors – transfer of best business practices from the IT sector together with enhancement of digital knowledge and skills of managers and staff.

Unfortunately, nowadays the implementation of industrial digitization projects is reminiscent of the situation when wi-fi is being equipped in an old public tram. Actually, without developing a detailed roadmap for the implementation of digitalization at the level of an industry, and further to the enterprise, any measures will look like wi-fi in an old tram. Explaining the project's a foreseeable failure is that trying to activate a lot of 4.0 technology – against the background of Culture 2.0 (low or no digital competencies), and outdated assets is not only inappropriate, but also harmful.

Energy sector is among strategically important industries requiring the development and implementation of an effective roadmap for the transition to Industry 4.0. Today, the transformation of the world energy is taking place in 3D format: decentralization, decarbonisation and digitization. [3]

Digital solutions in energy are the basis of modern economy and energy security of the state. Power management programs themselves collect, transmit, and analyze hundreds of data. These are not only meter readings but also network status information. Know-how accurately determine the location and cause of failure. This helps to eliminate it quickly and deliver electricity to customers efficiently and safely.

Today, Ukraine faces an important task: to transform transmission networks into Smart Grids that allow energy companies to manage the entire energy supply network as a single system, consumers - to accurately regulate energy costs in homes and apartments, and for governments to build intelligent energy-stimulating infrastructure, creates new jobs, promotes continuous economic growth and enhances citizens' living standards.

In Ukraine, at present, the electricity loss rate reaches 15 %. In the developed countries of Europe it is only 6 %. Smart Grid technology can help achieve the same performance in Ukraine.

Smart Grid will help energy companies to upgrade their transmission networks through communications networks that are highly flexible,

secure and compatible. New technology architectures, solutions and related services from companies such as Cisco and General Electric address major energy companies' issues related to the cost, reliability, and scale of communications infrastructures.

The introduction of Smart Grid technology also means a fundamental reorganization of the electricity industry [4]:

- ensuring uninterrupted operation of the electrical network in conditions of increasing load;

- reduction of electricity losses due to the construction of «smart» accounting systems with the ability to account for the quality of electricity and limit the load;

- development of a communication environment capable of reliably and qualitatively supporting bidirectional information exchange between energy suppliers and consumers. One way to accomplish this is to use wireless intelligent communication devices;

- improving the quality of electricity through the use of reactive power compensation devices;

- the use of «intelligent» equipment and software systems to manage the network topology to ensure the reliability of operation;

- the use of high-capacity energy storage devices to align the load schedule, as well as to ensure the smooth operation of particularly important objects;

- development of market relations in the energy business with the involvement of electricity consumers (creation of separate sections of the network – analogue of microgrids) as possible suppliers of electricity at the right time in the required sections of the network; – development and production of high-tech competitive products by domestic companies to ensure the functioning of the «smart» electric grid;

- development of distributed energy, including cogeneration through the modernization of existing boilers, to cover maximum loads and eliminate energy shortages.

Summary. Summarizing the results of the study, we can draw the following conclusions:

The spread of digitalization necessitates the streamlining of the terminology apparatus of the modern digital economy. Therefore, there

is a need for a clear delineation of the concepts of Industry 4.0, which envisages the use of modern digital technologies in industry, energy, transport, infrastructure and logistics, as well as 4 industrial revolutions, which extend these trends to other spheres of society: education, healthcare, governance security and the like.

Ukraine needs a clear strategy for the transition to Industry 4.0 developing appropriate roadmaps for industries and businesses that will protect against fragmented implementation of advanced technology based on legacy assets and unskilled personnel;

Benchmarking of modern smart technologies for their use in basic industries. One of these is the Smart Grid technology in energy sector.

References

1. Skitsko V. "Industry 4.0 as industrial production of the future URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2016/8.pdf
2. Concept of development of digital economy and society of Ukraine for 2018-2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/67-2018-%D1%80/ed20180117?lang=en>
3. European Smart Grids Technology Platform. Vision and Strategy for Europe's Electricity Networks of the Future (2006). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
4. Smart Grids. URL <http://www.oe.energy.gov/smartrid.htm>

APPLICATION OF THE UNIVERSAL SYSTEM OF INDICATORS DESCRIBING THE CONTRIBUTION TOWARDS IMPLEMENTATION OF THE SDGs AS AN INSTRUMENT ENSURING THE COMPARABILITY OF NON-FINANCIAL REPORTING

Oliinyk Yana,

*2nd PhD, Associate Professor, Professor, Department of accounting
Kyiv National Economics University (named after Vadym Hetman),
Ukraine, Oleynik_yv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5895-282X>*

Kucheriava Maria,

*Researcher, Accounting Methodology Division, Financial Research
Institute of the State Educational-Scientific Establishment the
“Academy of Financial Management”, Ukraine, piven_maria@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0003-2948-1234>*

Розглянуто ключові виклики введення звітності зі сталого розвитку. Визначено проблемні аспекти її складання, зокрема відсутність можливості порівнювати звіти зі сталого розвитку між компаніями, галузями, географічними районами, країнами. Обґрунтовано з метою вирішення зазначеної проблеми доцільність дотримання підходу Інструкція за ключовими показниками звітності компаній за вкладом в досягнення ЦСР, розробленого ISAR-UNCTAD.

Ключові слова: сталий розвиток, моніторинг досягнення цур, нефінансова звітність, ключові показники.

Рассмотрены ключевые вызовы введение отчетности по устойчивому развитию. Определены проблемные аспекты ее составления, в частности отсутствие возможности сравнивать отчеты по устойчивому развитию между компаниями, отраслями, географическими районами, странами. Обоснованно с целью решения указанной проблемы целесообразность соблюдения подхода Руководства по ключевым показателям отчетности компаний по вкладу в достижение ЦСР, разработанного ISAR-UNCTAD.

Ключевые слова: устойчивое развитие, мониторинг достижения ЦУР, нефинансовая отчетность, ключевые показатели.

Widespread practice at the global level is to promote and encourage companies to make an input into civilization problem by implementation of the responsible business practice. It caused the recognition of corporate social responsibility as an effective instrument of the intergovernmental policy, development and continuous updating of the international initiatives connected in direct or indirect way with the elements of sustainable development.

The international initiatives have to form the institutional environment which consists of the coordinated and understandable norms and provisions. In the conditions of uncertainty, it allows to coordinate expectations of the state and society concerning business ethics and impact of companies' activities on society and the environment. At the same time for today in the world there are more than twenty recognized international recommendations and initiatives on preparation of non-financial reporting. The consequence is the inability to compare the data disclosed in sustainable reporting between companies, industries, geographical areas, countries. This significantly complicates the ability to unify companies' non-financial reporting to improve the mechanism of identification of indicator 12.6.1 as an important instrument for assessment of the private sector's contribution to the implementation of the Sustainable Development Goals (hereafter SDG) defined by the UN Agenda 2030 and framework for monitoring of SDGs attainment [1].

In recent years, general task for improvement and updating the initiatives on sustainable reporting is to strengthen the provisions and requirements to transparency and comparability of non-financial reporting data and to unify the approaches for its preparation. Mentioned above trends are the objects for scientific discourse. The approaches for expanding the non-financial reporting are being investigated [2, 3]. The comparative analysis of impact of non-financial information disclosure on corporate social responsibility is carried out [4, 5]. Different countries' scientists estimate in a critical way the implementation of non-financial reporting and impact of disclosure of non-financial information in corporate social responsibility [6, 7, 8].

At the same time, there is no single approach for unification of the requirements for non-financial reporting and alignment of company's core

indicators with macrolevel indicators of SDGs' attainment in appropriate areas.

Intergovernmental working group of experts in international standards on accounting and reporting United Nations Conference on Trade and Development (hereafter – UNCTAD-ISAR) (Geneva, Switzerland) carries the work on alignment of company's indicators on their contribution to the SDGs' attainment with the same indicators at national and global level. UNCTAD-ISAR recommendations in the area of preparation of financial reporting are implemented in 144 of 166 jurisdictions regulating the accounting policy [9]. The general result of UNCTAD-ISAR work in the area of non-financial reporting is the development of Guidance on core indicators for entity reporting on contribution towards implementation of the Sustainable Development Goals (hereafter – GCI) published in May, 2019 [12]. The GCI is based on the results of the previous UNCTAD-ISAR work in such areas as environmental reporting and energy efficiency indicators. The last is serves as a methodological basis for integration of environmental and financial activities at the entities' level, corporate social responsibility and disclosure of information on corporate management [9, 10, 11].

The GCI objective is to provide the practical information on measurement of SDGs' attainment indicators and its alignment with the SDGs' monitoring system. The suggested in the GCI list of core indicators include the economic, environmental, social and institutional aspect of companies' activities. The general attention in GCI is paid on universal quantitative indicators and methodology for their calculation. These indicators are relevant for companies irrespective of kind of activities, industry, country. The disclosure of indicators provided by the GCI in the area of sustainability reporting is aimed to promote not only the transparency of the data on companies' impact on economy, environment, society but also to ensure the comparability between companies, industries, geographical segments, countries.

During 2019 under the auspices of UNCTAD-ISAR the Case Study of selected companies' reporting on their contribution towards implementation the SDGs in different countries such as Germany, Portugal, Kenya, Ukraine, Russia was conducted. General attention of

the Case Study was paid to discussion of the consistency of companies' core indicators with macrolevel indicators of SDGs' attainment in the appropriate area and ensuring the country's necessity to collect statistical data on its (countries) progress in SDGs' attainment. Also, the mentioned attention was paid to measuring the private sector contribution to SDGs' implementation. Presentation of the Case Study results will be in October 2019 at the 26 UNCTAD-ISAR Session. The next issues will be discussed at the 36 UNCTAD-ISAR Session: how the GCI indicators will enhance the comparability, data and methodology consistency of financial and non-financial reporting; how to enhance the comparability of sustainable reporting data further.

Furthermore, the application of the GCI approach will contribute not only to unification of company's non-financial reporting, but also to their activities' transparency. In addition, the GCI will help the private sector representatives in their intentions to enhance the quality and usefulness of the reporting in the SDGs' monitoring system due to the process of implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development. The transparency of the companies' activities will lead to attainment of SDG 12 Ensure sustainable consumption and production patterns, in particular, indicator 12.6.1 aimed to assess the number of companies publishing sustainability reports.

References

1. United Nations. (2015, September 25). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution A/RES/70/1 adopted by the General Assembly. URL: http://sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf
2. Stolowy, H.; Paugam, L. (2018). The expansion of non-financial reporting: an explanatory study. *Accounting and Business Research*, vol. 48, No. 5, pp. 525-548.
3. Vukić, N. M.; Vuković, R.; Calace, D. (2018). Non-financial reporting as a new trend in sustainability accounting. *Journal of Accounting and Management*, Vol. VII No.2, pp. 13-26.
4. Jackson, G.; Bartosch, J.; Avetisyan, E.; Kinderman, D.; Knudsen, J. S. (2019). Mandatory Non-financial Disclosure and Its Influence on CSR: An International Comparison. *Journal of Business Ethics*, pp.1-20.

5. Sierra-Garcia, L.; Garcia-Benau, M. A.; Bollas-Araya, H. M. (2018). Empirical Analysis of Non-Financial Reporting by Spanish Companies. *Administrative Sciences*, 8(3), 29.
6. Crowther, D. (2017). A Social Critique of Corporate Reporting: A Semiotic Analysis of Corporate Financial and Environmental Reporting. London: Routledge, 346 p.
7. Humbert F. (2019). Sustainability Reporting: A Critical Assessment of the E.U. CSR Directive and Its German Implementation from a Human Rights Perspective. *Schmalenbach Business Review*, Volume 71, issue 2, pp. 279-285.
8. Lovinska L., Oliynyk Y., Bondar T. (2018). Regulatory and legal basis for enterprise management reporting in Ukraine. *Finance of Ukraine*, No.6. pp. 19-44.
9. IFRS. (n. d.) Analysing the use of IFRS Standards. URL: www.ifrs.org/usearound-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/#analysis
10. UNCTAD. (2000). Integrating Environmental and Financial Performance at the Enterprise Level: A Methodology for Standardizing Eco-Efficiency Indicators (United Nations publication, Sales No. E.00.II.D.28, New York and Geneva). URL: https://isar.unctad.org/wp-content/uploads/2019/01/iteted1_en.pdf
11. UNCTAD (2004). A Manual for the Preparers and Users of Eco-efficiency Indicators (United Nations publication, Sales No. E.04.II.D.13, New York and Geneva). URL: https://unctad.org/en/Docs/iteipc20037_en.pdf
12. UNCTAD (2008). Guidance on Corporate Responsibility Indicators in Annual Reports (United Nations publication, Sales No. 08.II.D.8, New York and Geneva). URL: https://unctad.org/en/Docs/itete20076_en.pdf
13. UNCTAD ISAR (2019). Guidance on core indicators for entity reporting on contribution towards implementation of the Sustainable Development Goals. URL: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2469>

VENTURE INVESTMENT AS ONE OF THE TOOLS FOR THE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY

Riepin Sergii,

CFO of Mirta, Ukraine, rephousenew@gmail.com

Raputa Kate,

*PhD Candidate of the Department of Business Economics
and Entrepreneurship of the SHEE „Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman“, Ukraine, kate.raputa@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-9907-1260>*

Стаття присвячена аналізу перспектив розвитку економіки країн на основі активізації венчурного бізнесу. За допомоги порівняльного підходу проілюстровано механізм становлення моделі венчурного бізнесу в різних країнах. Ідентифіковано потребу вітчизняних Start-up у венчурному фінансуванні. Розглянуто шляхи активізації ринку венчурного капіталу в Україні.

Ключові слова: бізнес, інвестування, інноваційне підприємництво, венчурний капітал.

Статья посвящена анализу перспектив развития экономики стран на основе активизации венчурного бизнеса. С помощью сравнительного подхода проиллюстрировано механизм становления модели венчурного бизнеса в различных странах. Идентифицировано потребность отечественных Start-up в венчурном финансировании. Рассмотрены пути активизации рынка венчурного капитала в Украине.

Ключевые слова: бизнес, инвестирование, инновационное предпринимательство, венчурный капитал

Especially in the early stages, entrepreneurs need more than just encouragement and moral support. European governments understand the fact that entrepreneurship creates jobs and is good for the economy. Recognizing the value that startups provide, governments from all over the continent are putting forward different types of initiatives to help their local startups succeed and grow. There are numerous different government approaches to supporting a local ecosystem, it seems most focus on a few

core elements: ecosystem visibility, encouraging investments (especially early-stage or business angels-led funding), ease of setting up a business, immigration, and business growth and acceleration [1, 2, 3].

For example, the German government, the ERP Special Fund, the German Länder and the EU all provide support programs for start-ups. Typically, these take the form of public development loans with favorable interest rates, long maturities and, in many cases, initial grace periods before the repayment obligations kick in.

Both France and the UK seem to have put visibility at the center of their government-led initiatives, creating international brands for their tech community. For example, Tech City UK has built a very solid brand for itself and just about everyone seems to naturally link the words “TechCity” with “London.” In addition, TechCity has contributed to some of the UK’s most beneficial programs for entrepreneurs, including the Seed Enterprise Investment Scheme (SEIS – providing tax breaks to early stage investors), the Patent Box and even the entrepreneur visa.

The Government has proposed setting up a national investment fund to help fledgling UK businesses thrive and compete with their US counterparts, even after Brexit.

It also highlighted that British businesses currently rely on financial backing from the European Investment Fund (EIF). One of the rationales for setting up a new dedicated fund would be to ensure that firms still have access to the funding they need, should cash flow from the EIF dry up after Brexit.

Small and medium-sized businesses have been vocal about their concerns relating to Brexit, with many fearful of the impact of taxes and tariffs and restrictions on the free movement of people.

Although the UK currently leads Europe in the creation of so-called unicorns, it lags behind the US which accounts for 54 per cent of all unicorns globally. China accounts for 23 per cent, easily eclipsing the UK which is home to just 4 per cent.

Striving to shed more light on France’s startup community in a similar way, the French Minister for Digital Economy, Fleur Pellerin, recently announced the launch of “La French Tech”. La French Tech plans to put over €200 million into initiatives that support the development of the French startup ecosystem and crown them part of the official La French

Tech network. In other words, accelerators, incubators and the likes will need to meet certain criteria to be part of La French Tech. On top of that, an additional €15 million will go to promoting La French Tech on an international level.

La French Tech strives to consolidate the various pockets of innovation throughout France (it's not just about Paris) through a single brand and network, and provide international visibility to the key components and players of the local ecosystem.

Independently of La French Tech, the French government has also announced plans to reveal an entrepreneur visa and ambitions to encourage corporate venturing in 2014 – but the important details of those plans are yet to be revealed.

While ecosystems in both France and the UK have had substantial support and involvement on behalf of the local governments, Germany's government initiatives have been less visible on an international level. Berlin has gotten lots of publicity as a leading startup hub but this isn't always as a result of government support or initiatives but rather the concentration of high-quality startups. Some of the most ambitious startup initiatives (like The Factory) have been almost completely void of government involvement, for better and worse.

McKinsey & Company published a study recently that placed Berlin behind both London and Paris, but outlined several different ways Berlin could rise to the top – including a one-stop shop to ease bureaucracy, especially for foreign entrepreneurs, and a stronger focus on encouraging investment. Like France, Berlin has also launched discussions of an attractive entrepreneur visa.

Even though London, Paris and Berlin are often crowned as Europe's leading startup cities, other European governments have not shied away from supporting their ecosystems in similar ways.

As a result, a majority of Belgium's startup initiatives (like Startups.be) come from the community rather than the government – and manage to unite the three regions as best as they can. However, the government did introduce the SPRL Starters business structure, whereby the minimum capital required to start the business is no more than €1.

Hungary's capital, Budapest, has received a lot of attention for the rise of companies like Prezi, UStream, LogMeIn and a few more, recently

launched a manifesto to turn the city into the CEE region's startup capital by 2020. Some 140 billion Hungarian forints (roughly €4.6 million) will fund the project known as Budapest Runway 2020, and the funds will be used primarily to finance pre-seed and seed-stage projects.

Similarly, Ireland (which was recently recognized by Forbes as the leading country to do business – ahead of the US and all other European countries) has also set out to support investment in early-stage companies. Under the Seed and Venture Capital Scheme the government has plans to directly invest €100 million into commercially-focused VC funds.

The Irish government has a number of other initiatives aimed at funding startups (through innovation vouchers, early stage funds, mentor grants and more). Still, there is room for improvement when encouraging angel investing, finds Eoghen Jennings (Director at HealthXL and Startupbootcamp Dublin): “This is the one area where the government should be copying the UK, by providing much more substantial fiscal incentives to stimulate angel investments in young companies. The existing tax shielding schemes for angel investors are no longer as beneficial as the EIS in the UK.”

In the Nordic region, the governments have become rather active in supporting their ecosystems as well. In Finland, the state-backed Tekes organization will triple the money angels and VCs put into startups through non-dilutive grants, or provide cheap loans tied to further funding rounds. The government has also put nearly €1 million into The Startup Foundation, which funds the Startup Sauna accelerator and the Slush tech conference.

Denmark also launched a program known as LaunchPad Denmark, though aimed at bringing foreign entrepreneurs to Danish soil and not that different from what Portugal is doing through Startup Lisboa.

As European governments strive to create more startup-friendly measures, it would be a good idea to encourage them to engage more with people from the community in a Tech City-type of way and to focus on encouraging funding for early-stage companies, à la UK or Ireland. I also would encourage them to adopt the approach of “what can we do to attract the best entrepreneurs to our country?” rather than competing with another European country or putting in measures that only aim to

keep their own entrepreneurs from leaving (cough, France, cough). And it is also better to encourage the entire continent, UK included, to make their startup visa the most advantageous in the world.

ICT startups are often seen as a key for transformation of the current economy and society, but also as a major driver for new and innovative jobs especially for the younger generation. The European Union has included in the Digital Agenda for Europe the Start Europe project that aims to strengthen the business environment for web and ICT entrepreneurs so that their ideas and business can start and grow in the EU.

In Estonia, the work which was done in recent years to optimize government organizations has become a key factor in the formation of a high-quality ecosystem. According to a survey conducted by Compass in 2015, 67% of the founders of start-up companies in the country described the work of the government as “more than satisfactory”. The average of this estimate for Europe was at that time 22%. E-government, the transfer of most bureaucratic procedures to online, e-citizenship, the opportunity for foreigners to manage a trust company online - this is an incomplete list of factors that increased the quality of the Estonian business environment. Direct investment in startups by the government is quite modest: the Estonian Development Fund allocated only 3 million Euros for these purposes, and funding is based on parity participation with independent investors. Today, the country is positioning itself as a launching pad for the development of start-ups in the early stages, followed by the promotion of their products in large European markets.

According to official figures, the venture capital market of Ukraine is about \$ 300 million, although there is a real demand for venture financing twice as much now [4]. Among the largest venture capital funds and companies operating in Ukraine are the following: Western NIS Enterprise Fund, the US \$ 150 million capital allocated by the US Government to invest in the Ukrainian economy over the last ten years, has funded 31 innovative enterprises; Ukrainian Growth Funds (UGF) has invested about \$ 55 million 75 Ukrainian companies; Ukraine's private equity fund also provided financial assistance to 31 enterprises worth more than \$ 22.5 million.

As a conclusion, we can propose the following ways of further development of venture business in Ukraine:

- development of a national concept of venture business development;
- simplifying the venture financing procedure for SMEs;
- the introduction of tax incentives for investing in Seed companies;
- improvement of the venture business infrastructure and its information support;
- transition of the country to a radically innovative way of development using the entrepreneurial potential of youth.

References

1. Venchurna diialnist URL: <http://finansist.hiblogger.net>
2. Joseph W. Bartlett. What is venture capital. *The Encyclopedia of Private Equity*. February 2009.
3. Metrick, Andrew. Venture Capital and the Finance of Innovation. John Wiley & Sons, 2007. p.12.
4. Obsiah venchurnykh investytsii v ukrainski startapy u 2017 rotsi zris u tryrazy do \$300 milioniv URL: <https://economics.unian.ua/finance/10022489-obsyag-venchurnih-investiciy-v-ukrajinski-startapi-u-2017-roci-zris-u-tri-razi-do-300-milyoniv-mert.html>

COMPARATIVE ANALYSIS OF BUSINESS CONDITIONS IN EU COUNTRIES BY DOING BUSINESS RATING

Riepina Inna,

*2nd PhD, Professor, Acting Head of the Business Economics
and Entrepreneurship Department SHEE „Kyiv National
Economic University named after Vadym Getman“, Ukraine,
rephousenew@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9141-0117>*

Yakusheva Nataliia,

*PhD Candidate of the Department of Business Economics SHEE
„Kyiv National Economic University named after Vadym Getman“,
Ukraine nata-sheu@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9511-2723>*

В роботі проаналізовано рівень розвитку бізнесу в країнах Євросоюзу за допомогою рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business. Складе-

но рейтинг країн ЄС, які мають сприятливе бізнес-середовище. Зроблено висновки про покращення умов ведення бізнесу, оскільки Євросоюз надає підприємцям єдиний ринок, сприятливі умови для бізнесу та єдину інформаційну базу.

Ключові слова: малий бізнес, рейтинг Doing Business, умови ведення бізнесу.

В работе проанализирован уровень развития бизнеса в странах Евросоюза с помощью рейтинге легкости ведения бизнеса Doing Business. Составлен рейтинг стран ЕС, которые имеют благоприятную бизнес-среду. Сделаны выводы об улучшении условий ведения бизнеса, поскольку Евросоюз предоставляет предпринимателям единый рынок, благоприятные условия для бизнеса и единую информационную базу.

Ключевые слова: малый бизнес, рейтинг Doing Business, условия ведения бизнеса.

Global experience and management practice shows that an important element of business development in many countries is the presence and effective interaction of large, medium and small enterprises, which allows to create a competitive market environment. The development of small and medium-sized businesses is the driving force behind the national economies of the world's leading countries. That is why research into the development trends of this sector of the economy is a pressing issue today.

Nowadays, international organizations calculate several different investment attractiveness ratings, which, based on different methods and bases of objective and subjective primary data, reflect the quality of the investment climate in most countries of the world:

- World Bank: Doing Business Rating;
- Taoist World Economic Forum: Economic Growth Competitiveness Index, International Trade Engagement Index;
- United Nations Human Development Program: Human Development Index;
- UNCTAD: Trade and Development Index;
- Price Auditing firm PricewaterhouseCoopers (PwC): Ranking of countries by tax system complexity;
- International Monetary Fund: macroeconomic indicators;
- UNESCO: Research and Development Expenditure Index;

• European Bank for Reconstruction and Development: Macroeconomic indicators.

Small business in developed countries forms the middle class, which is the basis for the stable development of the country's economy. Business development in Europe is fast-paced, as state policy is aimed at supporting small and medium-sized enterprises, balancing state and business interests and ensuring a favorable business climate. In the EU countries, 99.8 % of business entities belong to the SME segment, and 66.8 % of jobs and 57.8 % of value added are created by small businesses [1]. The main objectives of business support in Europe are to strengthen the EU's single internal market, to unify the legislative framework, to promote the skills of entrepreneurs and all forms of innovation, to allow small businesses to turn environmental problems into opportunities, to encourage and support entrepreneurs in favor of growing markets, responding to public authorities' needs and medium business [2].

European public policy to support small and medium-sized businesses has provided EU countries with growth and rapid economic development. The European Union has strong intellectual and technological potential and can therefore become one of the high-tech hubs of the global economy. He is one of the initiators of innovative sustainable development strategies. Knowledge and innovation economics are the EU's top priorities. The EU countries are pursuing an effective innovation policy that will improve the quality of goods and services and increase the number of entrepreneurs.

We can analyze the business climate in EU countries using the Doing Business rating. Among the 28 EU Member States in the Ease of Doing Business Ranking in 2019, there are 15 countries with favorable business climate, the data of which is presented in Table 1.

As can be seen from Table 1 in the ranking of ease of doing business among EU countries in 2019, Denmark is in first place and is ranked 3 among 190 countries in the world. In the last five years, Denmark has been the most stable country in the ranking. Also in the top ten among the EU countries in terms of business climate favorability is Britain. Countries such as Sweden, Lithuania, Estonia, Finland, Latvia show a good enough result. Ukraine has been trying to show EU countries its ability to quickly change its position in the ranking and has moved from 112 places to 71 in the last five years.

Table 1

Rating of ease of doing business in individual EU countries in 2014-2019 according to Doing Business

Country	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Trend
Denmark	5	4	3	3	3	3	↑
United Kingdom	10	8	6	7	7	9	↓
Sweden	14	15	8	9	10	12	↑
Lithuania	17	24	20	21	16	14	↑
Estonia	22	17	16	12	12	16	↑
Finland	12	9	10	13	13	17	↓
Latvia	24	23	22	14	19	19	↑
Ireland	15	13	17	18	17	23	↓
Germany	21	14	15	17	20	24	↓
Austria	30	21	21	19	22	26	↑
Spain	52	33	33	32	28	30	↑
France	38	31	27	29	31	32	↑
Poland	45	32	25	24	27	33	↑
Portugal	31	25	23	25	29	34	↓
Czech Republic	75	44	36	27	30	35	↑
Ukraine	112	96	83	80	76	71	↑

Source: compiled by Doing Business [3].

According to Doing Business in 2019, in Denmark, the Performance of Contracts Performance has increased from 68.37 in 2018 to 73.92 in 2019 by 5.55 due to reforms that have facilitated business conditions. The closer the figure is to 100, the better. In the UK, Connecting to the electricity supply has increased from 93.29 in 2018 to 96.45 in 2019 by 3.16, driven by changes in this area that have improved the business climate. In Lithuania, the Minority Investor Protection indicator rose from 65.00 in 2018 to 66.67 in 2019 by 1.67 due to reforms in this area, as well as in taxation and international trade. In France, the changes made in 2019

provided an increase in such indicators as in 2018, such as «Connecting to the power supply system» from 85.89 to 92.01 by 6.12; «Property Registration» from 60.69 to 63.33 by 2.64 and «Taxation» from 78.41 to 79.31 by 0.90. In Poland, changes in the area of contract enforcement have led to an increase in the performance of Contract Performance from 63.44 in 2018 to 64.36 in 2019 by 0.92. A number of reforms have created a more favorable business climate in EU countries.

In view of the above, we can conclude that in the EU countries in 2019 through the reforms have improved business conditions. The most favorable countries for doing business are: Denmark, United Kingdom, Sweden, Lithuania, Estonia, Finland, Latvia, Ireland, Germany, Austria. Although, in the EU countries, the business climate is favorable, as indicated by the country's ease of doing business rankings among 190 countries, as the EU provides entrepreneurs with the following benefits: a single source of information, a favorable business environment, a single EU market that provides free movement of people, goods, services and money. These factors contribute to improving the conditions of entrepreneurs and the quality of goods and services.

References

1. Polipshennia biznes-klimatu. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/polipshennya-biznes-klimatu>.
2. Zakon YeS «Pro malyi biznes». URL: <https://www.businesslaw.org.ua>.
3. Spryiatlyvist umov vedennia biznesu. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/data/exploreeconomies>.

DEVELOPMENT OF INTERREGIONAL COOPERATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Serebryak Kseniya,

2nd PhD, Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Ukraine, serebryak@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7025-2399>

Belousova Lubov,

PhD, Associate Professor of the Department of Public Administration, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Ukraine, belousova_2014@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5722-7463>

Zablodska Daria,

DV Leading Economist of Luhansk branch of the Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine, Ukraine, dariazablod@gmail.com

Стаття присвячена розробленню теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо розвитку міжрегіонального співробітництва в умовах євроінтеграції на засадах його концептуалізації та обґрунтуванні напрямів розширення співпраці регіонів України з країнами ЄС у реальному секторі економіки. Визначено інструменти світового сприяння розвитку регіонального (міжрегіонального) співробітництва в Україні.

Ключові слова: європейська інтеграція, концепція, міжрегіональне співробітництво, регіони, розвиток.

Статья посвящена разработке теоретических основ и практических рекомендаций по развитию межрегионального сотрудничества в условиях евроинтеграции на основе его концептуализации и обоснования направлений расширения сотрудничества регионов Украины со странами ЕС в реальном секторе экономики. Определены инструменты мирового содействия развитию регионального (межрегионального) сотрудничества в Украине.

Ключевые слова: европейская интеграция, концепция, межрегиональное сотрудничество, регионы, развитие,

European integration for Ukraine is a real opportunity of economy modernization, overcoming of the technological backwardness,

intensification of attraction of foreign investments and new technologies, creation of new jobs, enhancement of competitiveness of domestic production and entering the world markets, first of all, to the EU market.

Ukraine's proclamation of the European integration course attaches a particular importance to the development of interregional cooperation both in the middle countries and with the EU countries. Through the development of interregional cooperation that it is possible to actively implement the modern European methods of cooperation, effectively develop interagency cooperation at the horizontal level, study and translate the useful experience of other countries in the sphere of integration processes in Ukraine.

The legal basis for EU and Ukraine cooperation in the field of interregional cooperation is defined by the provisions of Article 27 of the Ukraine-EU Association Agreement "Cross-border and Regional Cooperation", which provides the introduction of a European model of new regional policy and harmonization with the European Policy [1].

The purpose of the study is to formulate theoretical foundations and practical recommendations for the development of interregional cooperation in the context of European integration.

The methodological basis of the study is a set of methods and principles of scientific knowledge, general and specific methods and techniques used during the study.

According to the Association Agreement between Ukraine and the EU, the development of interregional cooperation is one of the main effective instruments of the state regional policy of Ukraine. Contemporary forms of interregional cooperation include: clusters, urban agglomerations, regional networks, transport corridors, interregional industrial unions, interregional business associations, interregional corporations, regional agreements and projects, Euroregions, etc., which contribute to accelerating financial, labor resources and enhancing the efficiency of their use by taking advantage of the organizational and organizational legal forms of interregional (cross-border) cooperation.

Traditionally the analysis and evaluation of interregional cooperation development (single-lateral or simple cooperation) is carried out using the coefficients: participation of private business in interregional trade,

participation of private business entities in interregional investment, activity of interregional trade and interregional investment.

Economic integration can take many forms: preferential trade zone, free trade zone, customs union, common market, economic union, full economic integration, and the development of integration processes spans six stages (phases).

Interregional cooperation in the context of European integration is a multidimensional and multilateral cooperation that requires the study of world experience in order to choose the most effective organization of interregional cooperation. To this end the experience of countries in the world (Scotland, Canada, Germany, etc.) in developing interregional cooperation and promoting the development of regional (interregional) cooperation in Ukraine based on grouping of countries according to the content and objectives of the cooperation is generalized. It is established that the modern EU support instruments for the development of regional (interregional) cooperation in Ukraine include projects, programs, contracts, agreements, strategies, grants. However, the main instrument of supporting is the EU-Ukraine Association Agreement.

The development of interregional cooperation can be based on the results of empirical research and economic analysis of indicators, including those that reflect the impact of European integration on the conditions and effectiveness of interregional cooperation. To this end an approach to the comparative analysis of interregional cooperation in the context of European integration has been formed, which envisages a comparative analysis of population migration indicators by granting Ukraine a visa-free regime with the EU countries, which allowed to establish the modern trends in the development of interregional cooperation in the context of European integration. The organizational and legal forms of economic entities cooperation at the level of regions (Euroregions, clusters, industrial zones and technological parks, technology platforms, franchising), which are currently functioning in Ukraine and EU countries are determined and their characteristics are analyzed [2].

There are a number of ways and methods of assessing interregional cooperation in Ukraine, but the methodological support for evaluating interregional cooperation in the context of European integration remains

underdeveloped, including due to the lack of necessary statistical information for such evaluation. Therefore, it is proposed to improve the existing procedure for assessing the development of interregional cooperation by identifying and comparatively analyzing those indicators that reflect the European integration dimension. Analyzing the indicators of the economic, social and demographic components of the minority region, giving them the opportunity to understand the number of regions and the number of cities and regions of the world. See Table 1, the groups of Ukraine regions were submitted by the results of evaluating the development of regional cooperation in the minds of the European integration.

Table 1

Results of evaluation of interregional cooperation components in the context of European integration

Regions	Economic component	Social component	Demographic component	Overall score
Kyiv city	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>
Vinnitsky	<i>favorable (F)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Dnepropetrovsky	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Zaporozhye	<i>favorable (F)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Ivano-Frankivsk	<i>favorable (F)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Kyiv	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Kropyvnytskyi	<i>favorable (F)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>condition-ally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>

Regions	Economic component	Social component	Demographic component	Overall score
Lviv	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Odesky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Poltava	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Kharkivsky	<i>favorable (F)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>
Volinsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Rivnensky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Sumsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Ternopilsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Mykolaivsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Zhytomyrsky	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Zakarpattia	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>favorable (F)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>

Regions	Economic component	Social component	Demographic component	Overall score
Kherson	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Khmelnytsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Cherkasy	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Chernigivsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Chernivetsky	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>
Donetsk	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally unfavorable (CU)</i>
Lugansk	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally favorable (CF)</i>	<i>conditionally unfavorable (CU)</i>
<i>Overall assessment in Ukraine: conditionally favorable climate (CF) for the development of interregional cooperation</i>				

The procedure for evaluating the development of international cooperation in the minds of the European integration of transferring the development and implementation of business projects (plans), as well as the legal aspects of process had been greatly improved.

The active development of interregional cooperation in the context of European integration is possible only based on the harmonization of all participant's interests of cooperation. To achieve this goal, a hierarchy of scientific and practical instruments for the interregional cooperation development in the context of European integration has been constructed,

which reflects the logical sequence of determining the chain of mutual interests coordination of the partner regions and the state. For the state, only one form of influence on processes of interregional cooperation based solely on economic effect and voluntary principles, it is likely the reconciliation of state interests, regional authorities and business.

Taking into account official documents and different scientific points of view regarding the prospects of Ukraine's integration into the EU, a descriptive model of the development of interregional cooperation in the context of European integration has been built, which is based on a triad of basic directions of interregional cooperation development. In order to determine the directions of interregional cooperation expansion of Ukraine with the EU in the real sector of economy, a rapid monitoring of international cooperation results was carried out and the negative tendencies were identified: reduction of total volume of investments from the EU countries in industry and agrarian sector; reduction of EU share in the structure of total FDI in industry; deterioration of geographical structure of EU foreign direct investment in industry; subordination of foreign trade with the EU in order to provide EU countries with Ukrainian raw materials and to use Ukraine as a market for European high-tech sector products. Overcoming these negative trends requires the development of a qualitatively new format of cooperation with the EU, taking into account the national interests of Ukraine in the development of high-tech sector of economy, creation of new industries, ensuring sustainable inclusive economic growth.

Promising areas of interregional cooperation in the context of European integration should include the cooperation in the sectors of food industry, information and communication technologies, aircraft maintenance and repair, production of spare parts and components for the aerospace and aviation industries, mechanical engineering and tourism.

Based on obtained scientific achievements, the concept of interregional cooperation development in the context of European integration was formed based on the results of conducted research, which is a controversial union of theoretical-methodological, normative and analytical-practical blocks.

In such a way, the obtained scientific and practical results concerning the interregional cooperation development in the context of European

integration based on the coherence of participants interests of cooperation and using relevant scientific and practical instruments, will contribute the implementation of expansion directions of Ukraine cooperation with EU countries in the real sector of economy. It will be in the context of requirements between Ukraine and EU, generally contribute to the implementation of the European vector of the national economy development of Ukraine and its regions in the near term.

References

1. Popova I. A., Zablodska D. V. Evaluation of interregional cooperation indexes in Ukraine. *European reforms bulletin*. 2016. № 1. Luxembourg: Grand Duchy, 2016. P. 16–14.
2. Ahromkin A. E, Zablodska D.V., Zablodska I. V., Innovation and investment. attractiveness of the regions in Ukraine. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2016. № 6 (230). С. 7–13.

UKRAINIAN TRENDS OF INNOVATION ENTERPRISE DEVELOPMENT

Tepliuk Maria,

PhD, Associate Professor, SHEE «Kyiv national economic university named after Vadym Hetman», Ukraine, maria_6.11@kneu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-6823336X>

Данная статья посвящена идентификации экономических факторов развития предприятий в рамках концепции Industry 4.0. В статье изложены основные характеристики проявления глобальной информационной цивилизации и формирования общества, основанного на новых знаниях. Проанализированы глобальные тенденции и переходные процессы промышленного производства в Украине к новым моделям организационно-технологического преобразования производственных процессов.

Ключевые слова: цифровая трансформация, инновации, инновационная экономика, экономика знаний

Дана стаття присвячена ідентифікації економічних факторів розвитку підприємств в рамках концепції *Industry 4.0*. У статті викладені основні характеристики прояву глобальної інформаційної цивілізації та формування суспільства, заснованого на нових знаннях. Проаналізовані глобальні тенденції та перехідні процеси промислового виробництва в Україні до нових моделей організаційно-технологічного перетворення виробничих процесів.

Ключові слова: цифрова трансформація, інновації, інноваційна економіка, економіка знань

Introduction. One of the most important tasks of the modern Ukrainian economy is to increase the competitiveness of products and services, which, in its turn, necessitates the implementation of specific steps related to increasing the efficiency of enterprise resources usage, increasing labour productivity, development of national production and scientific and technical potential of the state. The peculiarity of modern enterprises activity is that innovations have become an endogenous factor for the effectiveness of their development. The relevant tendencies actualize the need for the development of theoretical and methodological approaches and applied principles of ensuring the development of modern enterprises based on innovation, taking into consideration the peculiarities of the functioning of a dynamic external environment. Undoubtedly, all of the above-mentioned must be done according to the upward global trends in the development of domestic entrepreneurship, which actualizes the problem of our study to determine the key economic factors of enterprise development in the conditions of the fourth industrial revolution.

Theoretical justification and delineation of a range of issues to be considered in the context of the investigated problems were reflected in the works of foreign scientists, such as: Shvidanenko G.O. Tepluk M. A., Budiaiev M. A. [1], Russman, M., Lorenz, M., Gerbert, P., Waldner, M., Justus, J., Engel, P. & Harnisch. M. [2], Illyashenko S. M., Illyashenko N.S. [3], Smith, J., Kreutzer, S., Moeller, C. & Arlberg, M. [4], Stock, T. & Seliger, G. [5], Tonelli, F., Demartini, M., Loleo, A. & Testa, C. [6] and others. At the same time, conceptual questions regarding the principles, guidelines and barriers of innovative development, determining trends in their correction towards ensuring the achievement of the strategic goals of the enterprise in accordance with the needs of modern economy, need

further research. The relevance and significance of the issues outlined the choice of topic, determined the purpose and logic of the study.

The purpose of the article is to identify relevant issues regarding the trends of innovative business development in modern economic environment.

The key research theses supported by the full reasoning of the results obtained. In today's conditions of functioning and dynamic development, the business environment is characterized by the attraction of development resources, which are the basis of innovative entrepreneurial activity. It should be unmentioned that "Industrial Revolution 4.0" has been talked about since 2011 (German "High-tag Strategy 2020"). The term "Industry 4.0" means the fourth industrial revolution. Other terms, such as the "Industrial Internet of Things" and "digital enterprise" are also associated with this concept, but their meaning is narrower. The Industry 3.0 concept aims to automate individual machines and processes, while Industry 4.0 provides the through-digitalisation of all physical assets and their integration into the digital ecosystem together with partners involved in the value chain creation. Achieving the effect of implementing the Industry 4.0 concept is possible only if there are well-established processes for data acquisition, analysis and exchange.

In the context of globalization processes, the priority for innovative business development is the vector of digitization. That is, the effective functioning of market players is possible, at the cost of identifying alternative competitive development strategies, taking into consideration digital-trends, where the key point is the rapid implementation of digital-technologies in the economic activities of business entities. That is, it can be argued that the digital revolution is a powerful driver of innovative business development. At the same time, according Shvidanenko G. O. Tepluk M. A., Budiaiev M. A., it is worth focusing the enterprise attention on the key aspects of business environment development while digital-transformation:

✓ *Digital environments.* The digital era requires reliable information about the market environment in which an entity operates. In particular, in the era of digitization, entry barriers are replaced by intangible barriers, which leads to a rethinking of the competition levers.

✓ *Digital management.* Company executives need to adapt the company's strategic orientations, its positioning in the market, as well as the business-model and approaches to its activities to the current challenges of the market environment

✓ *Digital culture.* Every employee should understand the meaning of digitization and be responsibly engaged in this process. It requires close cooperation at all levels. In order for the digital transformation to achieve the desired results, the relationship between all stakeholders must be well established. Furthermore, as the digital world blurs the boundaries between industries, cross-functional collaboration within the company and collaboration with external players are becoming increasingly important.

✓ *Digital strategy.* The strategic process is continuous as modern business-trends are constantly changing, so their formulation and implementation must occur in parallel – ideally as a continuous feedback loop.

Over recent years, approximately 200 start-ups, deliberately choosing digital-style, have created business units with a combined capitalization of more than \$ 1 quintillion, which is really important for the development of the world economy [4]. Innovative enterprises use appropriate drivers of innovative growth in the prolonged aspect, Fig. 1.

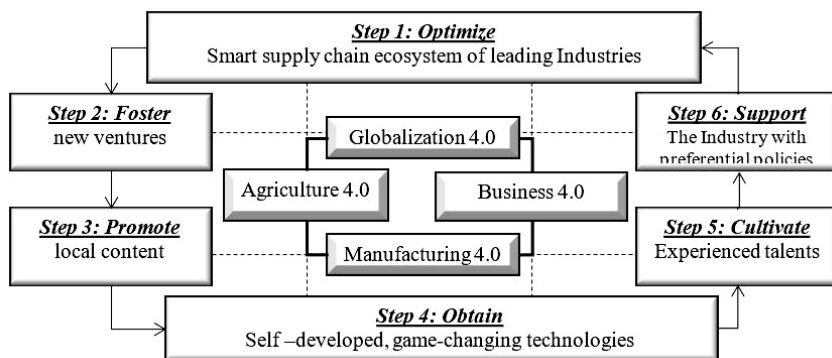

Figure 1. Enhance Ukrainian economic growth and international competitiveness

Source: Formed author based on [1; 4]

Nowadays, the leaders of digitization are the EU, US and Japan, which are the drivers of global innovation, as digital technologies condition use of a wide range of dynamic capabilities, but at the same time a source of risk. In the conditions of market saturation and the spread of the effects of the fourth industrial revolution, there is a rethinking of the behaviour of leaders and staff of enterprises from the perspective of maintaining their competitiveness.

As evidenced by the annual EFQM Forum, the keynote of the speeches of the leaders of the most successful European organizations is: operational excellence, that is, quality process execution, stable production; lean manufacturing is a well-known trend, but it is not a sufficient prerequisite for success in the global market; it is not enough to fulfill the requirements of the stakeholders, it is necessary to cause their admiration; involve staff in improvement and be a source of their happiness and pride; engage in corporate social responsibility and actively build the future for further development; build flexible management systems and recognize the inevitability of unforeseen changes and set up resilient systems.

At the same time, it is necessary to note possible inherent trends of economic development for Ukraine: the economic situation of the domestic economy is extremely complicated and continues to deteriorate; the situation also is escalated by the fact that with the modern development of world science and technology the competition between control models and control systems becomes more and more fierce; Ukrainian business circles don't meet the requirements of global market saturation, their business culture is far behind that of the developed countries; because of wrong decisions in the quality field, business excellence and competitiveness, which are enshrined in a number of state normative documents, domestic business and society in generally are disoriented; a government focused mainly on the fight against corruption, deregulation of business, harmonization of domestic regulations and standards with European norms, but it does not pay due attention to business excellence and so on.

In order to maintain its independence, Ukraine has only one choice: to become strong, to improve its business culture, focusing on perfection, as Japan, Germany and several other developed countries did in due

course, where the key postulate is: “The better the enterprise, the more comfortable it appears in the state”, which should become one for all subjects of the Ukrainian business world.

Conclusions and suggestions.

In the course of the research, it can be mentioned that the industrial sector of the domestic economy is the basis for the development of subjects of market relations. The implementation of Industry 4.0 is accompanied by the formation of new knowledge bases, the emergence of innovations, inventions within the country and their rapid commercialization, as well as the implementations capable of creating competitive national products. In its turn, relevant trends require the study of innovative business-models and the search for new sources of attracting and generating intellectual resources. It is unlikely that corporate leadership, in its present manifestation, will survive the digital revolution. Therefore, it is necessary to radically change managerial priorities and use dynamic opportunities, which in turn will allow to gain competitive advantages in the markets.

Therefore, the digital revolution can be utopian for the development of an innovative business, or a prerequisite for survival in the market, but in our opinion, digital – transformations will cause market players to achieve a high level of innovation, competence, efficiency, leadership and responsibility – with fundamentally positive results for companies and society. Also, there is a need for investment support, which is necessary for the development of industry in Ukraine within the framework of Industry 4.0 concept, as well as for achieving high level of competitiveness in production, technologies and innovations. Less attention should be given to business conglomerations with universities or research organizations, which is a necessary prerequisite for the implementation of Industry 4.0 projects. Implementation of Industry 4.0 projects based on identified economic factors will help stimulate investment and reallocation of resources between different industries, which in its turn will help to improve the competitiveness of the country as a whole.

References

1. Shvidanenko G.O. Tepluk M. A., Budiaiev M.A. Developing an innovative model of resource efficiency for industry. *Periodyk naukowy Akademii Po-*

- lonijnej, Częstochowa, Akademia Polonijna w Częstochowie*, 25(6), s.140 – pp. 19-127
2. Frolov V., Kaminchenko D., Kovylnkin D., Popova J., Pavlova A. (2017). The main economic factors of sustainable manufacturing within the industrial policy concept of Industry 4.0. *Academy of Strategic Management Journal* volume 16, Special Issue 2, 2017 URL: <https://www.abacademies.org/articles/the-main-economic-factors-of-sustainable-manufacturing-within-the-industrial-policy-concept-of-industry-40-6856.html>
 3. Ilyashenko S.M., Ilyashenko N.S. Prospects and threats of the fourth industrial revolution and their consideration when choosing strategies for innovation growth / SM Ilyashenko, // *Marketing and Management of Innovations*, 2016, No. 1 URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2016_1_11_21.pdf
 4. Stock, T. & Seliger, G. (2016). Opportunities of sustainable manufacturing in industry 4.0. In the Proceedings of the 13th Global conference on sustainable manufacturing-Decoupling growth from resource use, 536-541.
 5. Tonelli, F., Demartini, M., Loleo, A. & Testa, C. (2016). A novel methodology for manufacturing firms value modeling and mapping to improve operational performance in the Industry era. In the *Proceedings of the 49th CIRP Conference on manufacturing systems*, 122-127.

DRIVERS OF SUSTAINABLE GROWS IN THE SMART-BUSINESS PARADIGM

Tsarov Vitalii,

*PhD, Associate Professor of the Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, <https://orcid.org/0000-0003-1180-9449>*

В статье представлено авторское понимание процессов трансформации мировой экономики и бизнес-концепций под влиянием Интернет-экономики и развития искусственного интеллекта в новую экономическую реальность. Во вступительной части проанализированы основные этапы и подходы к формированию производственных и управленческих систем. Кроме того, автор поставил под сомнение возможность дальнейшего развития производственных и социальных отношений в условиях применения фордизма и систем управления постфордизм. В статье указано, что

современная мировая экономическая система под влиянием Интернета и социальных сетей превращается в экономику, в которой человеческий труд будет вытесняться не только от производства, но и от управленческих бизнес-процессов. Автор рассматривает развитие технологических структур и глобальную экономику с точки зрения участия человека в процессе принятия решений. Исходя из тенденции к уменьшению человеческого фактора в процессе принятия решений, статья пытается прогнозировать развитие отношений между заинтересованными сторонами бизнеса. По мнению автора, развитие «умного бизнеса», под которым автор понимает бизнес-системы, способные к самостоятельному принятию решений, приведет к выводу человека не только из процесса оперативного управления, но и из процессов стратегического планирования. В то же время мы можем считать, что функция социальных предприятий переходит от удовлетворения потребностей общества к формированию у людей непонимание «нужд». Изучение растущей роли искусственного интеллекта в бизнес-процессах показывает, что компании, которые минимизируют количество управленческих решений человеком в сфере финансов и стратегического планирования, достигнут успеха.

Ключевые слова: умный бизнес, Интернет-экономика, искусственный интеллект, бизнес-процесс, экономика знаний.

У статті подано авторське розуміння процесів трансформації світової економіки та бізнес-концепцій під впливом Інтернет-економіки та розвитку штучного інтелекту в новітню економічну реальність. У вступній частині проаналізовано основні етапи та підходи до формування виробничих та управлінських систем. Крім того, автор поставив під сумнів можливість подальшого розвитку виробничих та соціальних відносин в умовах застосування фордизму та систем управління постфордизмом. У статті зазначено, що сучасна світова економічна система під впливом Інтернету та соціальних мереж перетворюється на економіку, в якій людська праця буде витіснятися не тільки від виробництва, але й від управлінських бізнес-процесів. Автор розглядає розвиток технологічних структур та глобальну економіку з точки зору участі людини у процесі прийняття рішень. Виходячи з тенденції до зменшення людського фактору в процесі прийняття рішень, стаття намагається прогнозувати розвиток відносин між зацікавленими сторонами бізнесу. На думку автора, розвиток «розумного бізнесу», під яким автор розуміє бізнес-системи, здатні до самостійного прийняття рішень, призведе до виведення людини не лише з процесу оперативного управління, а й із процесів стратегічного планування. У той же час ми можемо вважати, що

функція соціальних підприємств переходить від задоволення потреб суспільства до формування у людей нерозуміння «потреб». Вивчення зростаючої ролі штучного інтелекту в бізнес-процесах показує, що компанії, які мінімізують кількість управлінських рішень людиною у сфері фінансів та стратегічного планування, досягнуть успіху.

Ключові слова: розумний бізнес, Інтернет-економіка, штучний інтелект, бізнес-процес, економіка знань.

The main economic rival is already taking place not for resources and technology, but for the consumers. More special – this rival is not for markets in their classical sense, but for the consciousness of humans, for their understanding of the usefulness and functionality of things or services. This shift of economic consciousness towards the fact that the consumer should not be persuaded but to “grow” him, to shape his needs and preferences could be already observed. This requires the rapid development of science and technology. Only twelve years ago, the concept of the “blue ocean” emerged. The creators of this theory saw the rapid development of companies that can generate productive business ideas, creating a pre-existing demand in the new market (“blue ocean”), with virtually no rival, instead of competing with many competitors in low-income markets (the “red ocean”) [1, 2]. Now we can say that this development strategy has been exhausting and new growth and development strategies have emerged.

So what has changed during these twelve years? The main drivers that have changed the economic picture of the world refers to rapid IT technology grows [3,4]:

1. The rocket penetration of the Internet into the human relations. At the time of the concept of the “blue ocean” was presented, there were about 1 billion Internet users, most of whom were geographically concentrated in North America and Europe. Nowadays, almost 4 billion users are covered by the Internet, with the largest share of internet users being from Asia. In addition, the worldwide network penetration in Africa and South America is increasing rapidly.

2. The development of mobile devices and the growth of their share. At present, desktop computers and laptops (desktops) was shifted as devices from which the Internet is primarily logged. According to statistics,

in 2017, 52% of all use of the World Wide Web was through mobile devices.

3. The emergence and development of the Internet of Things (IoT) concept. From 2003 to 2010, the amount of devices connected to the Internet changed from 500 million to more than 12 billion devices. Thus, the number of devices connected to the network exceeded the world's population.

4. Development of smart contract and chatbot infrastructure.

In order to understand what has changed conceptually and what changes await us in the world economy and economic science, it is necessary to analyze the history of technological development of the world economy over the last several centuries. It is believed that the production of goods is a determining factor in the formation of economic theories and views. This means that the method of production is also crucial for approaches to managing derivatives of its categories - finance, marketing, strategies, etc.

According to the proposed theory, there are currently 5 technological stages, and the world stands at the threshold of the sixth technological device, or the way, there are even attempts to predict the main features of the seventh technological device. Researchers distinguish technological devices (structures) primarily by the type of energy that is used mainly by industry within a particular structure, as well as by the products and technologies that prevail at this stage.

In our opinion, all technology efforts, beginning in the 18th century and ending with the projections for the next, caused only one, but the most global, change in the role of human in the production and business process. Traditionally, the development of technology is accompanied by rapid increase in productivity, or vice versa - a reduction in the complexity of the goods produced. In our opinion, the disadvantage of such a traditional approach is that it does not explain the nature of social and industrial change, because increasing productivity is a natural phenomenon of human development. From our point of view, the most proper way is to examine how the process of managerial decision-making has changed. The main research idea is to divide management decisions

into management decisions in the sphere of production, in the sphere of its organization and in the sphere of distribution. Lets analyze how the decision-making process in the manufacturing sector has changed:

1. During the period of manual labor, the whole process of managerial decision-making in the field of labor operations was entirely up to the worker. Which tool to choose? With what force and in what sequence to perform labor movements? What material to choose?

2. Mechanization increased the speed of work, but at the same time narrowed the range of management decisions that needed to be made by the worker. From this time the basic production staff did not make the decision on the tool to work with, but there were a number of management decisions that still required their adoption: what force, consistency should be worked with?

3. Automatization has further narrowed down the range of managerial decisions faced by an employee or an automatic line operator. Now the question of the tool, the sequence of movements and so on was determined by the parameters and capabilities of the automatic line. However, the worker still has to make decisions related with starting a line, changing the mode of operation, etc.

4. Robotization completely excluded the worker from the production process. Thus, the technological process and the change of technological structures have almost completely eliminated the human from making management decisions in the production process. However, if we analyze the management decisions in the process of organizing the production and management of the enterprise as a whole, then here the changes began to take place only at the latest technological stage.

Indeed, although mechanization, automation, and robotization led to the gradual elimination of production personnel in decision-making processes, maintenance and organization of production still required a large number of decisions made, moreover, increased productivity at production volumes required the intensification of service processes. The situation began to change with the introduction of automated systems for managing resources and material values, logistics and finance.

In the area of enterprise and corporate property management, the number of decision-making has not significantly decreased. Employee

decisions, strategic planning, product and product policy decisions, mergers and acquisitions are still the sole responsibility of the individual. Thus, technological advances have reduced the material consumption of products, increased labor productivity several times, but have not yet driven a person out of the decision-making process, especially in the field of enterprise management.

In our opinion, future economic development will be marked by the elimination of human decision-making. Today, there are several conceptual technological solutions that will significantly reduce the number of decisions made by people's managers in the near future [5,6]:

1. The Internet of Things and Big Data, as a way of transforming information into data.

2. Smart contracts and blockchain technology, as a guarantee of inability to interfere with human beings and human factors.

3. Development of chatbots (both voice and text) that replace office workers and mid-level managers.

Named technological solutions already reduced transaction costs, and in the future will significantly reduce the costs of servicing traditional business processes. Given the above, we can list some conclusions:

1. During the pre-industrial period, the success in business was achieved by enterprises that had skilled production personnel, capable of relatively quick decision-making and making quality products with the desired consumer functions.

2. During the period of industrialization, companies that have relied on minimizing decision-making in the manufacturing sector have achieved success. They benefited from utilizing the specialization of work and universalisation of equipment. The core of their success was the issues of work organization, time management and optimization of production management. Those companies that have relied on skilled manufacturing staff, superior product quality, and employee involvement have gone bankrupt.

3. Post-industrial successful companies differed from their predecessors, in focusing their efforts not on the search for cheaper products, but on the search for new product features and the creation of previously unspecified markets.

Analyzing technology changing towards elimination human factor in decision making we can predict that in the future success will be achieved by those companies who will meet two conditions: first, they will minimize the number and duration of management decisions in the field of finance and strategic development; secondly, they will offer products to the consumer at a time when the consumer is barely aware of their need for it. Obviously that the first condition can be achieved by using technologies such as Blockchain (smart contracts) and AI (chatbots). Achieving second condition is more complex and requires creating social ratings and wishes based on networks.

References

1. Kim and Mauborgne. Blue Ocean Strategy. Harvard Business School Press. 2005.
2. Bell, D. (1971). The post-industrial society: the evolution of an idea. *Survey*, 17, 102–168.
3. The Global Information Technology Report (2016). World economic forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf.
4. Statista. Number of mobile phone messaging app users worldwide from 2014 to 2019; URL: <https://www.statista.com/statistics/483255/number-of-mobile-messaging-users-worldwide>.
5. Hill, J., Ford, W.R., and Farreras, I.G. (2015). Real conversations with artificial intelligence: A comparison between human–human online conversations and human–chatbot conversations. *Computers in Human Behavior* 49, 245–250.
6. Dale, R. (2016). The return of the chatbots. *Natural Language Engineering* 22, 5, 811–817.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE INNOVATION PROCESS FLOWING ON ENTERPRISES IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT

Vostriakova Valentyna,

*PhD, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Ukraine, vvostriakova@kneu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8999-6323>*

В научной работе инновационная деятельность рассматривается как неотъемлемая часть конкурентного рынка; автором приведено описание инновационных процессов, происходящих в рамках линейных и нелинейных инновационных моделей, сделанны соответствующие выводы.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационный процесс, конкурентоспособность предприятия.

У науковій роботі інноваційна діяльність розглядається як невід'ємна частина конкурентного ринку; автором описано інноваційних процесів, що відбуваються в рамках лінійних і нелінійних інноваційних моделей, зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, конкурентоспроможність підприємства.

The information revolution has changed the environment for the functioning of business structures, creating fundamentally new conditions for enhancing their innovative development. At this stage of economic development, the ability to create and introduce innovations becomes a prerequisite for long-term business success by providing on this basis competitive advantages.

The theory of innovation in the modern sense of the word arose at the beginning of the 20th century, when the french sociologist G.Tarde, and then the austrian economist J. Schumpeter put forward hypotheses on the consideration of scientific and technological inventions as the main driving force of social progress [1]. Over the next hundred years, innovation theory has gone a long way from describing the entrepreneur, enterprise, and state as separate elements of the innovation process to

understanding them as interconnected links in a complex system, the work of which is ensured by a certain set of institutional factors.

In modern economic science, the term «innovation» was first introduced by J.Schumpeter in 1912 in his work «Theory of Economic Development» [2, p. 7]. One of the most prominent management theorists of the twentieth century, P. Drucker [3, p. 11] determined that «innovation is a manifestation of the entrepreneurial spirit, whether it is an existing commercial organization, utilities or an idea born at home in the kitchen. For an entrepreneur, this is a way to create new sources of income or expand the potential of existing ones».

The modern methodology of systematic description of innovations is based on international standards developed by the Organization for Economic Co-operation and Development. The Frascati Manual - Proposed Standard Practice for Research and Experimental Development - has been developed by the panel of experts, whose provisions are periodically updated. The methodology for collecting data on technological innovation is based on the recommendations adopted in Oslo in 1992. (First Edition), and is called the Oslo Manual. The Oslo Manual refers to innovation as any scientific, technological, organizational, financial or commercial action that actually leads to innovation or is designed for this purpose [4, p. 56]. Innovative activity can enhance a firm's ability to innovate or its ability to successfully master innovations developed by other firms or organizations [4].

The study of innovation processes has for a long time been conducted in the so-called linear model of innovation, which basically deals with the formal or explicitly given knowledge obtained in the process of basic research. Each level of the linear model creates a result that is passed as input to the next level. The knowledge flow is unidirectional, which means that the later stages do not provide input for the earlier stages. The model assumes that the boundaries within which fundamental research is conducted have a significant impact on technological innovation. Within this hypothesis, the innovation process is seen as the consistent transformation of an idea into a commercial product through the stages of basic, applied research, developmental and technological development, marketing, production and, finally, marketing.

Now it is becoming increasingly apparent that the linear model of innovation, which implies a causal relationship between scientific knowledge and innovation, is an exception rather than a rule that is more relevant to high-tech industries.

Non-linear (interactive) models suggest that, firstly, new ideas arise and are developed at all stages of the innovation process; secondly, between the stages of the innovation process, qualitatively new types of relations arise. Thirdly, research results, including the commercialization of technologies used in various forms at all stages of the innovation process. Fourth, the non-linear model enhances the role of innovation process managers and consumers of innovative products. Accordingly, the correct construction of innovative processes in companies is the basis for the formation of effective business models. The evolution of models of the innovation process from simple linear to more complex with the development of the theory of innovation and their detail is presented in Fig. 1, 2.

A correct understanding of innovative processes is the basis for the formation of effective business models of enterprises for the various stages of their life cycle. The success of the innovation process depends, among other factors, on the speed of completion of the innovation cycle and the flexibility of the organization when using the results. Since the source of innovation does not have to be theoretical research, and the innovation process relies on the use of previously obtained results, its success does not depend on whether these results were obtained inside or outside the innovator (Fig. 2).

Understanding the nonlinearity of innovation processes and the importance of the relationship between the individual stages and subjects of innovation led to the emergence of the theory of innovation systems. The concept of national innovation systems was adopted by the OECD as an analytical base for analyzing the innovative development of various countries and regions on the basis of the adoption of the hypothesis on the decisive role of national developmental features in the country's technological development.

Linear model «technology-push model» (20–60 years of the 20th century)

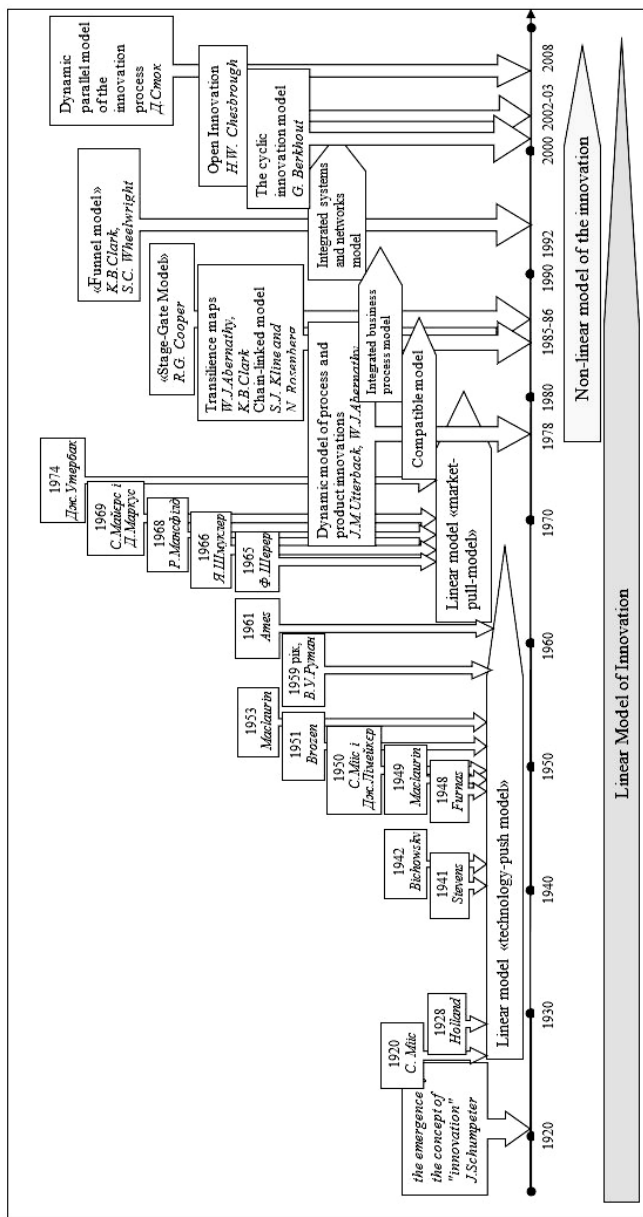
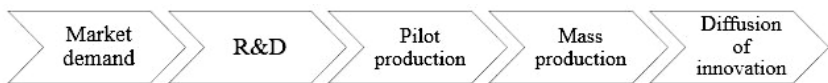
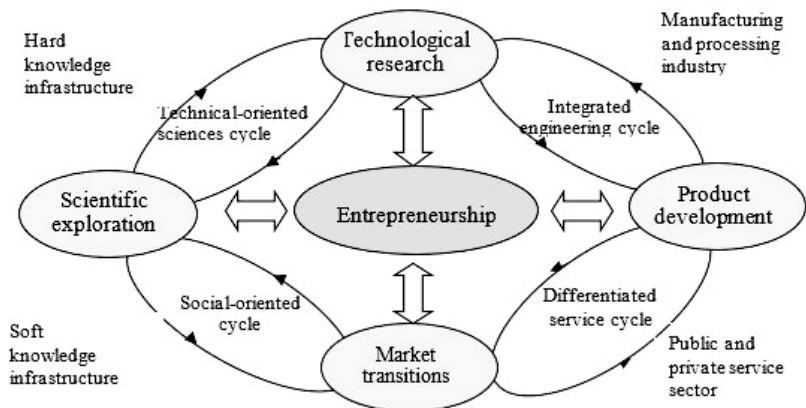

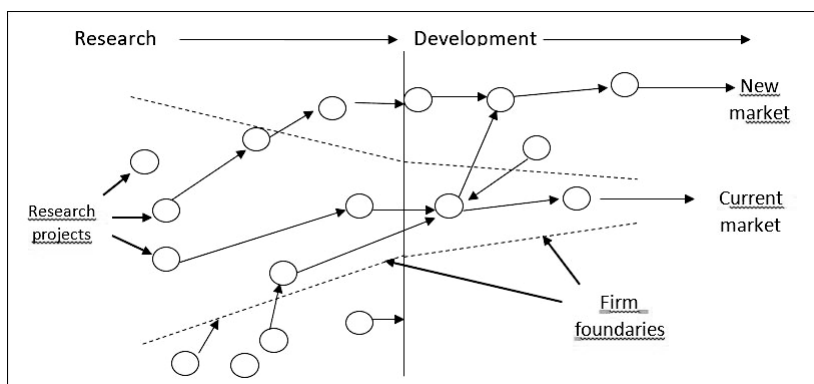
Figure 1. Development of models of the innovation process
Compiled by author based on [5, 6, 7, 8]

Linear model «market-pull-model» (50–60 years of the 20th century)

The cyclic innovation model G. Berkhout (2002)

Модель відкритих інновацій Г. Чесборо (2003 р)

Open Innovation Model H. Chesborough (2003)

Figure 2. The implementation of some models of the innovation process

Compiled by author based on [5, 6, 7, 8]

Findings

1. Since its inception in the early twentieth century. The theory of innovations has gone a long way from describing the entrepreneur, firm, and state as separate elements of the innovation process to understanding them as interconnected links of a complex system, the functioning of which is ensured by a certain set of institutional factors. Important features of the modern theory of innovation is its focus on the study of methods and mechanisms for obtaining sustainable added value at both the micro and macro levels, which take into account the relevant information-knowledge economy of the globalized-entrepreneurial context of the business environment.

2. Innovative activity in modern business conditions is an integral part of the competitive market. A systematic analysis of innovation processes occurs within the framework of linear and nonlinear innovation models, which describe various approaches regarding the nature of the relationship between the emergence of innovations, basic and applied research, and the diffusion and commercialization of innovations.

3. Awareness of the nature and characteristics of innovative processes in enterprises is the basis for the formation of effective business models for the various stages of their life cycle.

References

1. Puzanov K. *Sovremennyye modely rasprostraneniya ynnovatsyi: krytycheskyi analiz. Sotsyolohiya vlasty*. 2012. № 6–7 (1). URL : <http://socoftpower.rane.ru/uploads/6-7%282012%29/8.pdf>
2. Shumpeter Y. A. *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya*. Moscow: Dyrektmedya Pablyshynh, 2008. 401 s.
3. Druker P. *Byznes y ynnovatsyy*. Per. s anhl. Moscow: OOO «Y.D. Vyliams», 2007. 432 s.
4. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. URL: http://mgimo.ru/upload/docs_6/ruk.oslo.pdf
5. Hamydov H. S., Kolosov V. H., Osmanov N.O. *Osnovy ynnovatyky y ynnovatsyonnoi deiatelnosti*. SPb: Polytekhnika, 2000. 323s.
6. Kolosov V. H. *Vvedeniye v innoatyku: Uchebnoye posobyie* SPb: yzd-vo SPbHPU, 2002. 147s.
7. Naumenko E.O. *K voprosu o modeliakh upravleniya ynnovatsyonnyim protsessom na predpriyatyy v sovremennykh usloviyakh*. Polytematicheskyi

- setevoi elektronnyi nauchnyi zhurnal Kubanskoho hosudarstvennoho ahrarnoho unyversyteta. 2006. URL: <http://ej.kubagro.ru/2006/04/03/-> Nazva z ekranu.
8. Chesbro H. Otkrytye innovatsyy. Moskow: Pokolenye, 2007. 336 s.

THE IMPACT OF THE CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON THE REPUTATION OF COMPANIES

Zinchenko Alla,

*PhD, Associate Professor at the Department of Public Relations,
National University Kyiv-Mohyla Academy, Ukraine,
a.zinchenco@ukma.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-1193-6109>*

Naumov Vadym,

*PhD, Associate Professor, National University Kyiv-Mohyla Academy,
Ukraine, v-naumov@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5529-7903>*

Розглядаються глобальні тренди сучасності, які дають поштовх до впровадження і подальшого розвитку соціальної відповідальності компаній. На основі численних досліджень аналізується позитивний вплив політики соціальної відповідальності на компанію (інвестиційну привабливість, лояльність споживачів і працівників, її вартість) та її репутацію. На основі аналізу і порівняння методології міжнародних рейтингів репутації виокремлені складові соціальної відповідальності, які мають найбільший вплив на зростання репутації компанії.

Ключові слова: КСВ, репутація, стійкість

Рассматриваются глобальные тренды современности, которые дают толчок к внедрению и дальнейшему развитию социальной ответственности компаний. На основе многочисленных исследований анализируется положительное влияние политики социальной ответственности на компанию (инвестиционную привлекательность, лояльность потребителей и работников, ее стоимость) и ее репутацию. На основе анализа и сравнения методологии международных рейтингов репутации выделены составляющие социальной ответственности, которые имеют наибольшее влияние на рост репутации компании.

Ключевые слова: КСО, репутация, устойчивость

In the context of the “economy of intangible assets and corporate reputation” [1], the value of theoretical studies of corporate reputation and its components increases. Today, corporate reputation is viewed as a general appreciation, expression of trust, emotional connection of different groups of stakeholders with the company. Numerous studies show that stakeholders expect companies not only to have a quality product or service, or a comfortable workplace, but also to solve social and environmental problems. Corporate social responsibility has become a significant part of the company’s reputation. The purpose of the study is to consider the impact of social responsibility on the company’s reputation.

In an unstable environment, companies are more and more likely to face the global challenges of today. Environmental and social challenges, increasing public awareness of sustainable development are driving more pressure upon business. Companies are increasingly beginning to align their commercial interests with the need to address environmental and social problems. In addition, according to a survey by the University of Sustainable Leadership Institute at Cambridge University, 53 % of respondents believe that it is business, not the government, will take direct actions to ensure sustainable development [2]. The trend of transition of responsibility for sustainable development from the state to the business is confirmed by the results of the last research of Edelman Trust Barometer, according to which, «More than three-quarters (76 percent) of the general population concur—they say they want CEOs to take the lead on change instead of waiting for the government to impose it». Along with that, 65 % are confident, that CEO’s can create positive change in equal pay, 64 % – in prejudice and discrimination, 64 % – in training for the jobs of tomorrow, 56% - in the environment [3].

The impetus for the implementation or further development of corporate social responsibility or sustainable development policies for companies is also the position of consumers and employees. According to a research, over 70 % of consumers worldwide «actively seek out information on the companies that provide the products and services they buy, and 62 % said they would like their favorite brands to play a bigger role in solving social problems [4]. According to The Deloitte

Millennial Survey 2018 (a survey of 10,455 millennials in 36 countries and 1,850 Generation Z representatives in six countries), less than half of millennials believe that companies adhere to ethical standards (48 % vs. 65 % in 2017), and business leaders are making sufficient efforts to improve society (47 % vs. 62 %) [5]. Almost half of those surveyed believe that companies should include in their priority strategies such activities as job creation, innovation, improving the lives and career opportunities of employees, and making a positive impact on society and the environment [5].

Obviously, companies that integrate corporate social responsibility policies into their own business strategies have several advantages. These include the following:

- Increasing consumer loyalty. The Reputation Institute data shows that responsible business practices make people 9.4 % more likely to purchase a firm's products or services [6];
- Increasing employee loyalty: 8.1 % people are more likely to work for that company [6];
- Improving investment attractiveness. The aforementioned study of The Reputation Institute indicates that the implementation of social responsibility increases by 7.7 % intention to more likely to invest in this company [6];
- Increasing a company's value. A 1-point increase in reputation score yields a 2.6 % increase in market cap - for a typical company translates into \$ 1B per reputation point [6];
- Increasing the level of trust in a company by all stakeholders, values and reputation of the company.

Let us dwell on the latter advantage in more details. In today's world more and more attention is being paid to the reputation of companies. There are various approaches to defining the concept of the "reputation". The authors adhere to an approach that considers reputation as one of the intangible assets of a company, formed by judging different stakeholder groups about the reliability of the company and its value. We consider the formula, which was proposed by The Reputable Institute's: «we define reputation as the emotional connection that stakeholders (consumers, investors, employees, regulators) have with a given company. The

top-level formula is simple: if stakeholders have a strong emotional connection with a company, they will buy from, invest in, and want to work for that company – all good things for business. This is how an intangible concept like reputation directly drives business results» as a quite accurate in determining the reputation, its necessity and value for companies [7].

Reputation ratings conducted by international agencies (for example, The Reputation Institute [8], Fortune’s World’s Most Admired Companies [9], Harris Interactive Reputation Quotient [10]) are built on different components of reputation (Table 1). However, such components as “Products / Services” and “Social Responsibility” are always a part of the reputation of all international rankings.

Table 1

Generalization of the organizations’ reputation constituents based on the reputation ratings data

№	Components of Reputation¹	The Reputation Institute	Fortune’s World’s Most Admired Companies	Harris Interactive Reputation Quotient
1.	Performance	✓		
2.	Products/Services/ Quality of Products/Services/ Products/Services	✓	✓	✓
3.	Innovation	✓	✓	
4.	Workplace/ - / Workplace environment	✓		✓
5.	Governance/ Quality of Management	✓	✓	
6.	Citizenship/ Social Responsibility/ Social Responsibility	✓	✓	✓
7.	Leadership/ - /vision & leadership	✓		✓
8.	People Management		✓	

¹ The reputation components are presented according to the methodology of all three ratings

№	Components of Reputation ¹	The Reputation Institute	Fortune's World's Most Admired Companies	Harris Interactive Reputation Quotient
9.	Use of Corporate Assets		✓	
10.	- /Financial Soundness/ Financial performancevi- sion		✓	✓
11.	Long-Term Investment Value		✓	
12.	Global Competitiveness		✓	
13.	Emotional appeal			✓

The share of social responsibility in the structure of the reputation takes a significant place (Figure 1). According to RepTrak® CR Index, 39,9 % of companies' reputation provides social responsibility (10,8 % – workplace, 14,1 % – citizenship and 15% governance) [8]. A citizenship, governance and products / services have ensured more than 50 % of companies' reputation in 2018.

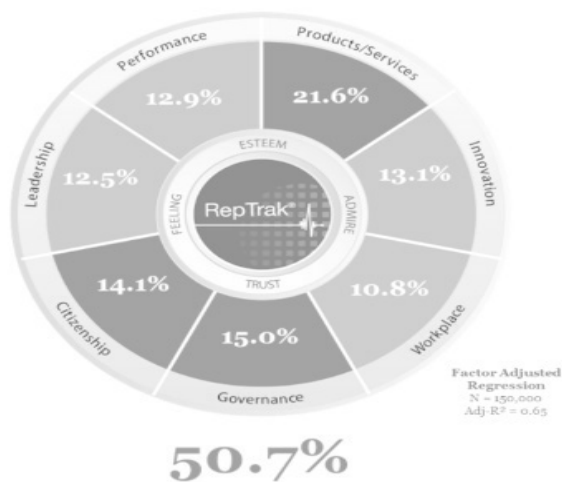

Fig. 1. The share of individual components in the reputation of companies, by The Reputation Institute, 2018.

RepTrak® CR Index – this is a survey of The Reputation Institute, is based on the poll of more than 230,000 respondents. The survey evaluates the company by such components of the reputation as:

GOVERNANCE: includes such indicators like: Ethical, Fair in doing business, Open and Transparent;

CITIZENSHIP: Positive influence on society, Environmentally conscious, Supports good causes;

WORKPLACE: Rewards employees fairly, Concerned for employee well-being [8].

And according to Harris Poll Reputation Quotient (RQ), which measures reputations of the 100 most visible companies in the U.S., as perceived by the general public, social responsibility is being measured by such criteria:

- Supports good causes
- Environmental responsibility
- Community responsibility [10].

Let's take a closer look at the results of The Reputation Institute study. In 2018, the highest scores of the company were in such aspects of social responsibility as: positive impact on society, honesty in the introduction of business, ethics. Openness and transparency remain a key focus for companies (see Figure 2).

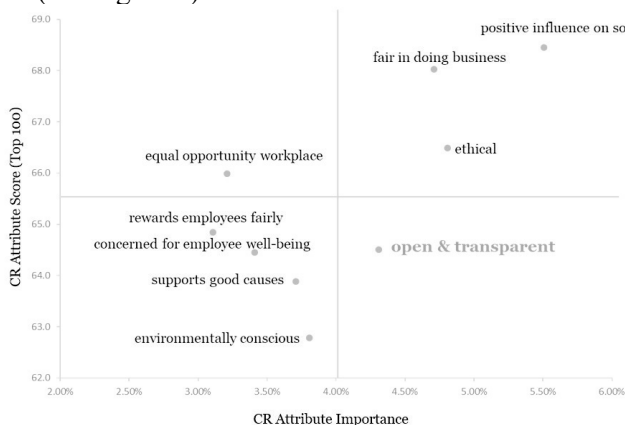

Fig. 2. CR Attributes Importance vs. CR Attribute Scores for the Top 100 in CR, 2018. [11]

To sum up, it should be noted that according to the analysis of the methodology of international reputation ratings, social responsibility is included as a component of the company's reputation in all ratings. According to the Reputation Institute, social responsibility provides up to 40 % of the company's reputation, and the most important for the society are such indicators of social responsibility as: a positive influence on society, honesty in the conducting business, and ethics. Given that social responsibility has a direct impact on the company's reputation we would like to make a stress upon the following:

- companies that build their reputation should not only care about the quality of a product / services, but also implement / improve the social responsibility strategy in the company's business strategy. The company's social responsibility strategy must take into account the views of all stakeholder groups and their expectations of the company's contribution to solving social and environmental problems. The most effective corporate social responsibility strategies are integrated into business strategies, involve executives and employees in actively engaging them into companies' CSR projects, take into account global challenges addressed by Sustainable Development Goals and national targets for their implementation. The company's CSR strategy will not deliver tangible and visible results in the short term; it will only benefit in the long run. Big business often acts as a CSR driver in dealing with its suppliers, most of which are small and medium-sized companies. Adhering to the principles of sustainable procurement, large companies are demanding compliance with CSR principles in the field of environmental protection, respect for human rights and labor relations. It should also be remembered that a CSR strategy should not only have a positive impact on society, but also be visible to all stakeholder groups;

- business companies should also strengthen communication on CSR practices and results, and to enforce reporting and openness practices. The main communication tools for companies should be: management or sustainability reports, websites, social media networks, public events, stakeholder meetings, and other. The need for an active communication policy of the company on social and environmental issues, values and goals of the company, the active position of the company management

is increasing due to the dissemination of fakes, false information and more. Openness and transparency of the company will be ensured by the communication that will enable to establish that emotional connection between organizations and their key stakeholders.

References

1. Carreras E. Corporate Reputation / E.Carreras, A. Alloza, A. Carreras. London : LID Publishing Ltd., 2013. 501 p.
2. 8 business & sustainability trends that will define 2018. Cambridge Institute for Sustainability Leadership, CISL). URL: <http://deres.org.uy/wp-content/uploads/Business-and-sustainability-trends-2018.pdf>
3. TRUST AT WORK. 2019 EDELMAN TRUST BAROMETER Global Report. URL: https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2019-02/2019_Edelman_Trust_Barometer_Global_Report.pdf, p.20
4. Havas' "Project Superbrand: 10 Truths Reshaping the Corporate World", 2016. URL: <https://download.havas.com/prosumer-reports/project-superbrand-10-truths-reshaping-the-corporate-world/>
5. The Deloitte Millennial Survey 2018. URL: www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/deloitte-millennial-survey-2018.html.
6. Reputation Macro-Trends What Every CEO Should Know.2018. URL: <https://insights.reputationinstitute.com/reprtrak-reports/reputation-macro-trends-what-every-ceo-should-know-2>
7. Ways to Quantify Reputation. URL: <https://insights.reputationinstitute.com/blog-ri/7-ways-to-quantify-reputation>
8. 2018 Global CSR 100 RepTrak Data. URL: <https://insights.reputationinstitute.com/reprtrak-reports/2018-global-csr-100-reprtrak-data>
9. Key Attributes of Reputation. URL: <https://fortune.com/worlds-most-admired-companies/2019/alphabet>
10. THE 2018 HARRIS POLL RQ®SUMMARY REPORT MARCH 2018. URL: https://theharrispoll.com/wp-content/uploads/2018/12/2018-HARRIS-POLL-RQ_2-Summary-Report_FNL.pdf
11. Raising the Stakes on Corporate Responsibility. URL: <https://insights.reputationinstitute.com/corporate-responsibility/raising-the-stakes-on-corporate-responsibility>

ИНВЕСТИЦИИ В ОБРАЗОВАНИЕ, КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ КАЧЕСТВЕННОГО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Балунская Карина,

БМА (Рига, Латвия), balunska@gmail.com

Научн.рук.: проф., Dr.sc.ing. Ж. Цауркубуле,

БМА (Рига, Латвия)

Raksts ir veltīts investīciju cilvēkkapitālā, it īpaši izglītības kapitālā, nozīmes izskatīšanai. Rakstā ir sniegts īss pārskats par teorētiskajām pieejām investīciju nozīmībai šajā kapitāla veidā, kā arī norādītas cilvēkkapitāla iezīmes un aprakstīta struktūra. Rakstā ir arī aprakstīta Eiropas Savienības nostāja par tālākizglītības koncepciju. Papildus sniegts statistisko datu pārskats par pieaugušo iesaistīšanos tālākizglītībā Eiropā un Latvijas investīciju izglītībā dinamiku.

Atslēgvārdi: cilvēkkapitāls, ieguldījums cilvēkkapitālā, ieguldījums izglītībā, tālākizglītība.

The article is devoted to the exploration of the role of investments in human capital and, in particular, in education capital. A brief summary of theoretical approaches to the need for investments in this type of capital are provided in the article, as well as the features and structure of human capital are identified. The position of the European Union in regards to the concept of ongoing education is outlined. In addition, a survey of statistical data on adult involvement in the ongoing educational process in Europe and the dynamics of investments in education in Latvia is provided.

Key words: human capital, investment in human capital, investment in education, continuing education.

Введение:

Цель статьи: Обоснование необходимости исследования существующих инвестиций в непрерывное образование для разработки методологических и теоретических основ процесса перехода к новой модели образования.

Задачи:

✓ Охарактеризовать определение понятия «инвестиции в человеческий капитал» и его особенности;

- ✓ Рассмотреть теоретические подходы к инвестициям в человеческий капитал и образование;

- ✓ Рассмотреть стадии и фазы накопления человеческого капитала и источники его финансирования;

- ✓ Рассмотреть позицию Европейского союза к системе непрерывного образования;

- ✓ Дать обзор статистических данных по Европе и Латвии, в частности, по уровню вовлеченности взрослых в процесс непрерывного образования и по динамике инвестиций в образование.

Объект исследования – человеческий капитал

Субъект исследования – инвестиции в капитал образования

На сегодняшний день уже не вызывает сомнения факт, что качественный человеческий капитал является одним из основных факторов развития конкурентоспособности страны. Формирование и воспроизводство человеческого капитала особенно актуально в странах, где физический капитал не является основным элементом роста ВВП в национальной экономике страны.

Инвестиции в человеческий капитал – это те вложения, которые в будущем способны увеличить производительность труда работников и способствуют росту доходов в будущем как отдельному индивиду, так и обществу в целом.

Существуют несколько отличительных особенностей вложений в человеческий капитал от других видов инвестиций. [13]

1. Доход от инвестиций в человека возрастает только до того момента пока он находится в трудоспособном возрасте. После этого доходы резко снижаются. Другими словами, доходность от инвестиций в человеческий капитал напрямую зависит от продолжительности трудоспособного периода индивида. В связи с этим, логичным следует вывод, что осуществление вложений должно начинаться в начальный период жизни человека. Такой подход обеспечит более длительную и значительную отдачу.

2. Человеческий капитал подвержен износу, как физическому, так и моральному. Однако, в отличие от других видов капитала, он способен накапливаться и умножаться. Износ человеческого капитала включает в себя не только естественное старение человеческого

организма, но и устаревание знаний и обесценивание ранее полученного образования. Воспроизведение человеческого капитала, в таком случае, осуществляется путем периодического повышения квалификации, переобучения и накопления опыта на производстве. В данном контексте непрерывное образование является основным фактором повышения производительности труда, что в свою очередь приводит к росту качества жизни общества в целом.

3. Не все инвестиции в человеческий капитал могут оцениваться в денежном эквиваленте. Помимо денежных доходов, человек может получать моральное удовлетворение от получения новых умений и навыков. И в силу этих обстоятельств эффект от инвестиций может быть, например, социальным или психологическим, приносящем доход, но на практике трудно поддающимся количественной оценке.

4. Чем больше объем инвестиций в человеческий капитал, тем выше степень риска, потому что носитель человеческого капитала не способен распределить или диверсифицировать свой риск.

5. Инвестиции в человеческий капитал являются наиболее выгодными по сравнению с другими видами капитала. При том, выгоду получает не только отдельный индивид, но и общество в целом.

В экономической науке выделяют три вида инвестиций в человеческий капитал: расходы на здоровье, мобильность и образование. В рамках данной публикации автор рассматривает только один вид вложений, а именно – образование, и в частности его составляющую – непрерывное образование. Образование и профессиональная подготовка считается основным для роста благосостояния общества, поскольку увеличивают объем и качество человеческого капитала. [16]

Тема инвестиций в человеческий капитал была затронута Т. Шульцем. В соответствии с его теорией, образование – это одна из форм капитала, так как влияет на производительность труда и имеет большую роль в экономике. Помимо этого, образование дает возможность получить доход в будущем, что еще раз подчеркивает, что образование может считаться капиталом. [8]

В продолжении работы Т. Шульца, Г. Беккер определил человеческий капитал как существующий у каждого индивида запас знаний

и навыков. В его представлении человеческий капитал возникает за счет вложений в человека и его образование, здоровье, благосостояние. По мнению автора, эти инвестиции способны повысить квалификацию и знания, а также улучшить здоровье, что в дальнейшем принесет увеличение прибыли. [11]

Другие исследователи, например, И. А. Добрынин, С. Я. Дятлов и Е. Д. Цыренова считают, что человеческий капитал равен сформированному в результате инвестиций и накопленному запасу здоровья, навыков, способностей и мотиваций. [13] Такого же мнения придерживается Волгин Н. А., который также полагает, что человеческий капитал является результатом инвестиций в знания, умения, навыки и мотивацию, который отражает совокупность физических, интеллектуальных и психологических характеристик человека. [19]

Кроме этого, существенный вклад в теорию человеческого капитала и инвестиций в него внесли М. Блауг («Методология экономической науки», 2004), Дж. Минцер (Schooling, experience and earnings, 1976), Б. Чизвик (Income inequality: regional analysis within a human capital framework, 1974) и др. [12]

К примеру, М. Блауг [10], приравнивает к инвестициям все расходы, которые увеличивают производительность индивида, так как эти текущие расходы осуществляются с целью получения компенсации в будущем в виде возросших доходов. [18]

Идеи, предложенные теоретиками человеческого капитала, оказали сильное влияние на экономическую политику. Благодаря исследованиям в этой области, изменилось отношение государства к человеку и инвестициям в него. Обоснование теоретических взглядов позволило развить и усовершенствовать систему образования и подготовки персонала во многих странах.

Итак, на сегодняшний день «базовый фактор современного общественного развития – это совокупность таких понятий, как человеческий капитал, образование, рынок. Но нужно точно вникнуть в смысл рыночного характера данной совокупности. Человеческий капитал и образование связаны с рынком не в том плане, что образование и человеческий капитал – «капиталистические» категории, а в том, что в совокупности у них качественно развиваются мощ-

ные факторы развития. То есть рынок относительно человеческого капитала и образование – не пространство капитализации, а пространство развития. Но рынок – это также пространство капитализации, что отражается на человеческом капитале и образовании. Их рыночная капитализация является несущественной характеристикой в совокупности факторов общественного развития. Именно поэтому, несмотря на то, что экспертные мнения сильно различаются и до сих пор ведутся споры о понимании человеческого капитала, все специалисты признают, что он – продукт системы образования». [17]

Человеческий капитал имеет собственный жизненный цикл, который состоит из шести фаз:

1. зарождение (от рождения до детского сада),
2. элементарное развитие (детский сад),
3. базовое развитие (школа),
4. профессионализация знаний (вуз),
5. практическая деятельность (работа),
6. старение (выход на пенсию).

Каждая из вышеназванных стадий требует инвестиций, которые осуществляются из нескольких источников:

- Семья (одежда, учебники, оплата обучения и т.п.)

Государство (стипендии, пособия, содержание детсадов, школ и т.п.)

- Инвестиции фирмы (зарплата, обучение внутри фирмы).

На первых четырех фазах происходит создание и накопление человеческого капитала, что приводит к постоянному увеличению его стоимости. На пятой фазе (практическая деятельность) возможны два варианта развития человеческого капитала индивида:

✓ Если человек в практической деятельности использует свой накопленный капитал, т.е. приобретенные знания и умения, и при этом постоянно самосовершенствуется и пополняет свои навыки, то его человеческий капитал увеличивается в стоимости;

✓ Если же человек занимается физическим трудом и приобретенные за время обучения знания не используются, то происходит износ, навыки теряются и стоимость человеческого капитала падает. [12]

Как подчеркивается в материалах из отчета об индексе развития человеческого капитала 2019, несмотря на то, что человеческий капитал является одним из основных факторов устойчивого роста и сокращения бедности, законодательные органы часто затрудняются обосновать необходимость инвестиций в человеческий капитал. В конце концов, строительство дорог и мостов могут принести экономические и политические выгоды в гораздо более короткие сроки. Что касается инвестиций в человеческий капитал маленьких детей, то они не принесут отдачи, пока дети не вырастут и не присоединятся к трудовым ресурсам страны. [9]

В настоящее время в Европейском Союзе вовлеченность взрослых в процесс непрерывного образования рассматривается, как один из самых главных элементов стратегии развития. В 2001 году на встрече министров стран Евросоюза в рамках Болонского процесса непрерывное образование официально было признано одним из важнейших элементов построения общества знаний, решением проблем конкурентоспособности, социальной сплоченности, равных возможностей и качества жизни. [7]

Одной из целей Европейского сотрудничества, в рамках действующей стратегии «Европа 2020», заключается в том, что к 2020 году на европейском уровне в среднем 15 % взрослых должны принимать участие в непрерывном образовании. [4]

По последним данным Eurostat, в 2018 году в Европейском союзе (ЕС) количество вовлеченных в непрерывное образование составило 11,1 %, что на 0,2 процентных пункта выше, чем в 2017. Для сравнения в 2015 году эта цифра составляла 10,7 %, что свидетельствует о прогрессе в достижении цели к 2020 году. [5]

Как видно на рис. 1, среди стран-членов ЕС самый высокий показатель у Швеции (29,2%). Далее идет Финляндия (28,5%) и Дания (23,5%).

Что касается прибалтийских стран, то ситуация с непрерывным образованием следующая: в Эстонии уровень населения, принимающего участие в непрерывном обучении, вырос на 4 процентных пункта с 2016 года (2016 год – 15,7 %, 2017 год – 17,2 %, 2018 год – 19,7 %), что говорит о стабильном росте качества человеческого

капитала в стране. В Литве ситуация менее прогрессивна, но тоже достаточно стабильна: в 2016 году – 6,0 %, в 2017 году – 5,9 %, в 2018 году – 6,6 % взрослых, вовлеченных в непрерывное обучение.

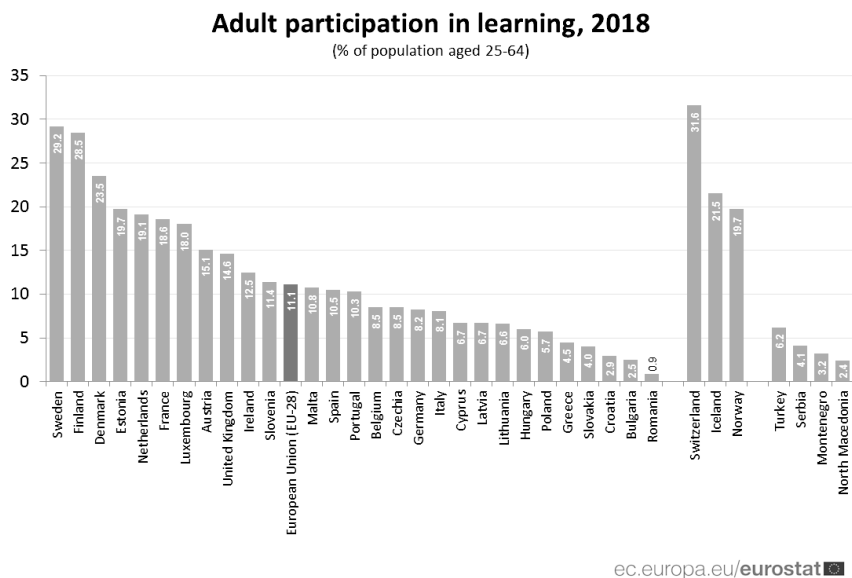

Рис. 1: данные Eurostat за 2018 год по участию взрослого населения в непрерывном обучении [3]

По сравнению со своими соседями, в Латвии происходит незначительный регресс в этой сфере: в 2016 году – 7,3%, в 2017 году – 7,5%, в 2018 году – 6,7%. [2] Что касается инвестиций в человеческий капитал и, в частности, в образование, то и они значительно снизились по сравнению с предыдущими годами (см. Рис 2).

Различия в показателях уровня вовлеченности взрослого населения в непрерывное обучение может быть связано, как с различиями в социальной и образовательной политике, так и с различиями непосредственно в системе образования.

Расходы на образование по источнику						(milj. eiro)
	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Всего	284,2	503,4	844,6	1 138,7	1 473,4	1 344,7
Государственные	225,7	381,4	651,7	911,5	1 298,0	1 181,7
Частные	58,5	116,0	179,7	185,2	153,3	149,5
Иностранные	0,0	6,0	13,2	42,0	22,1	13,5

Рис. 2 Динамика инвестиций в образование [6]

12 и 13 марта 2019 года в Брюсселе состоялась встреча рабочей группы Европейской комиссии по образованию взрослых, основной целью которой была разработка идей о возможном направлении политики непрерывного образования в Евросоюзе после 2020 года. В презентации Еврокомиссии был также проведен анализ уже реализованного и прозвучали главные выводы, один из которых звучит так: показатели взрослого населения, вовлеченного в непрерывное образование ниже, чем были обозначены в целях для стран-участников Болонского процесса. Рабочая группа подтвердила, что проблемы похожи во всех странах. Например, в Латвии необходимо увеличить мотивацию участников непрерывного образования, особенно среди малоквалифицированных жителей. Похожая ситуация и в Швеции, где много малоквалифицированных работников. По мнению рабочей группы, на данный момент в странах-участницах в сфере образования большее внимание уделяется высшему и профессиональному образованию, а не образованию взрослых. [1]

Заключение: Более глубокое исследование системы непрерывного образования и инвестирования в человеческий капитал и, в частности, в образование позволит определить ряд практических решений по развитию системы непрерывного образования в современных условиях в Латвии.

И в заключение хотелось бы еще раз обратить внимание на тот факт, что, предоставляя возможность каждому человеку получить доступ к обучению в любой из периодов его жизни, государство способствует активному накоплению и воспроизводству качественного человеческого капитала. Принятие и популяризация принципа непрерывности образования и создание условий для его реализации способно преобразовать существующую систему образования в продуктивное средство развития страны, как в экономической, так и в социальной сферах. Однако для достижения этого необходимо не просто модернизировать формальную систему образования, но изменить полностью концепцию системы накопления и обновления знаний в общем, включая неформальное и информальное образование. Новая модель системы образования должна учитывать два основных фактора – постоянно меняющиеся социально-экономические условия в стране и в мире и образовательные потребности всех возрастных и профессиональных групп. [15] Скорый переход к такой модели системы образования возможен при активном развитии системы дополнительного образования (как формального, так и неформального, и информального) и развитии системы поощрения всех его видов со стороны государства.

Список использованной литературы и других источников

1. Briselē diskutē par pieaugošo izglītības attīstību URL: <http://www.muzizglitiba.lv/aktuali/231>
2. Eurostat: Adult participation in learning URL: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=sdg_04_60
3. Eurostat: Adult participation in learning, 2018 URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190517-1>
4. European Policy Cooperation (ET 2020 framework) URL: https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_en

5. Eurostat: yourkey to European statistics URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190517-1>
6. Latvija. Galvenie statistikas rādītāji 2019 / CSP – lpp.32 URL: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2019-04/Nr_02_Latvija_Galvenie_statistikas_raditaji_2019_%2819_00%29_LV.pdf
7. Lifelong learning URL: <http://www.ehea.info/pid34427/lifelong-learning.html>
8. Shultz T., Capital Formation by Education. *Journal of Political Economy*, Vol.68, No.6, 1960. p. 571-583
9. The Human Capital Project – International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2018 URL:<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30498/33252.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
10. Блауг М., Методология экономической науки. Москва: НП «Журнал Вопросы экономики», 2004. с. 317
11. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ./ Сост., науч. ред., послес. Р. И. Капелюшников; предисл. М.И. Левин. Москва.: ГУ ВШЭ, 2003. 672 с.
12. Грачев С. А., Гундорова М. А., Мошнов В. А. Инвестиции в человеческий капитал, уч. Пособие. Владимир: Изд-во ВлГУ, 2016. 114 с.
13. Добрынин А. Н., Дятлов С. А., Цыренова Д. Е. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования. Санкт-Петербург: «Наука», 1999. 312 с.
14. Дятлов С. А., Теория человеческого капитала. Санкт-Петербург: Изд-во СПбУЭФ, 1996, 141 с.
15. Ключарев Г. А., Диденко Д. В., Латов Ю. В., Латова Н. В. Непрерывное образование – стимул человеческого развития и фактор социально-экономических неравенств Москва.: ЦСМиМ, 2014. 433 с.
16. Муравьева К. Н. Инвестиции в человеческий капитал. *Управленческое консультирование*, №1, 2013. стр. 93-98. URL :<https://cyberleninka.ru/article/v/investitsii-v-chelovecheskiy-kapital-2>
17. Трубников А. В. Инвестиции в образование как основополагающее направление повышения качества человеческого капитала. Теория и практика общественного развития, №13, 2015 – стр. 79
18. Смирнов В. Т., Сошников И. В., Романчин В. И., Скоблякова И. В. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование / под ред. д.э.н., профессора В. Т. Смирнова Москва.: Машиностроение - 1, Орел: ОрелГТУ, 2005. 513 с.
19. Экономика труда: Учебник / под ред. Н. А. Волгина, Ю. Г. Одегова Москва: Экзамен, 2003. 736 с.

ДИЗРУПТИВНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕРИ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Бесараб Светлана,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки
і підприємництва, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»,
Україна, besarab@kneu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7343-899X>*

Клименко Светлана,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-
економіки і підприємництва, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима
Гетьмана», Україна, kneusvetlana@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-9418-7360>*

Люшенко Оксана,

*старший преподаватель кафедры бизнес-экономики и предпри-
нимательства, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», Україна,
lyushenko.o@gmail.com*

The purpose of this work is to investigate the nature of disruptive innovations, which are the drivers of the Fourth Industrial Revolution. Despite the fact that the term «disruptive innovations» is relatively new, and its practical application is rather debatable, the modern development of enterprises today requires a clear understanding of the prerequisites for the introduction of disruptive innovations. The article deals with the problems of interpretation, the conclusion is made about the possibilities of their conscious planning and the necessary prerequisites for their implementation.

Keywords: globalization, disruptive innovations, supportive innovations, fourth industrial revolution.

Целью работы является исследование природы дизруптивных инноваций, которые выступают драйверами Четвертой промышленной революции. Несмотря на то, что термин «дизруптивные инновации» является относительно новым, а его практическое применение довольно дискуссионным, современное развитие предприятий уже сегодня требует четкого понимания предпосылок внедрения дизруптивной инновации. В статье рассмотрена проблематика толкования, сделан вывод о возможностях их сознательного планирования и необходимых предпосылок их внедрения.

Ключевые слова: глобализация, дизруптивные инновации, поддерживающие инновации, четвертая промышленная революция.

У своїй книзі «Четверта промислова революція» К. Шваб розглядає дизруптивні інновації як технологічні драйвери процесів трансформації глобального інноваційного простору з існуванням певних домінуючих мегатрендів сучасних технологічних перетворень. На його думку, створення безпілотних транспортних засобів, 3D-друку, передової робототехніки та новітніх матеріалів з абсолютно новими властивостями, використання «Інтернету речей», технології Blockchain, а також сучасних цифрових платформ для поєднання виробників зі споживачами, зокрема Facebook, Alibaba, Airbnb та Uber, розвиток генетичної інженерії – все це є проявом домінуючих мегатрендів технологічних змін (фізичного, цифрового та біологічного кластерів), які ґрунтуються на дизруптивних інноваціях [1, стор.17-22].

Вперше поняття «дизруптивні інновації» було використано К. Крістенсенем (Clayton M. Christensen) ще в 1997 р. з метою висвітлення процесів щодо втрати світовими лідерами домінуючих позицій внаслідок появи новітніх технологій. Проте його теорія й досі є надзвичайно актуальною й дискусійною з точки зору її практичного використання.

За його теорією дизруптивні інновації впроваджуються переважно «новачками» ринку, націленими на вузький, нецікавий для лідерів ринку клієнтський сегмент, шляхом створення такої інноваційної продукції, яка здатна змінити співвідношення цінностей на цьому ринку, чим і створює його «підрив». Водночас лідери ринку змушені фокусувати свою увагу на підвищенні якості вже існуючої продукції шляхом впровадження підтримуючих інновацій задля утримання своїх ринкових позицій [2].

Раніше нами досліджувалася проблема нечіткого тлумачення терміну «дизруптивні інновації», яка, на нашу думку, виникає зокрема у вітчизняній науковій літературі через можливість подвійного перекладу англійського слова «disruption», що й призводить до існування двох різних за змістовним наповненням понять – «підрив» та «прорив». Саме через це нами було запропоновано використовувати термін «дизруптивні інновації» у контексті ціннісних змін на існую-

чому ринку, який є співзвучний до оригіналу й точніше відображає сутність теорії Крістенсена [3].

Сучасні дослідження іноземних економістів свідчать про існування подібної проблеми і в зарубіжній літературі, але через лінгвістичне протиріччя терміну «disruption», яке, на погляд авторів книги «Підривні інновації: як вийти на нових споживачів за рахунок спрощення та здешевлення продукту» призводить до плутанини, незрозуміння, а в деяких випадках й до нераціонального використання ресурсів. На їх думку, дизруптивні інновації пов'язані, в першу чергу, з компромісами переважно в частині зниження деяких якісних показників заради простоти, зручності і здешевлення продукції. Водночас інновації, які спрямовані на поліпшення якості продукції й призводять до зростання обсягу прибутку, не є підривними, хоча й забезпечують «стрибок» у розвитку компанії, синонімічний «підриву» ринку. [4, стор. 23–24].

Крім того, однією з причин невірної ідентифікації дизруптивних інновацій на практиці є певні спотворення уявлень окремих компаній з різних сфер діяльності щодо стану існуючого ринку. Так, компанії інженерного напрямку зазвичай ґрунтовно оцінюються можливості технологічного розвитку, в той час, як маркетингові компанії «дивляться на світ» переважно скрізь «маркетингові окуляри». Таке зміщення акцентів щодо напрямів стратегічного розвитку може призвести до фундаментальної помилки в передбаченні бажаних дизруптивних змін, коли стратегічна задача, яку вони не намагалися розв'язати раніше, може бути оцінена ними як «підривна» для всього ринку. Тому правильне визначення впливу інновацій (дизруптивні чи підтримуючі) на розвиток кожної окремої компанії передбачає їх оцінювання з точки зору всього ринку, тим паче, що одна й та ж інноваційна технологія може бути підтримуючою для однієї компанії та дизруптивною (підривною) – для іншої. Прикладом такої ситуації може бути використання Інтернет технологій, які на ринку газетних видань спричинили справжній «підрив» у сфері тематичної реклами через виникнення нових інтернет-продуктів (на кшталт eBay та Match.com), а на ринку фінансових послуг «підтримали» покращення обслуговування клієнтів шляхом переведення в онлайн частини своїх послуг [4, стор. 26–27].

Водночас слід зазначити, що дизруптивні інновації є доволі відносним явищем, оскільки спричиняють «підрив» лише в момент виведення нового інноваційного продукту на ринок та зміни траєкторії зростання показників продуктивності. Надалі успіх дизруптивних інновацій повністю залежить від можливостей підтримуючих, і без їх впровадження може бути нівельованим. Отже, зв'язок між дизруптивними та підтримуючими інноваціями настільки міцний, що можна стверджувати про їх «прогнозоване» перевтілення.

На думку авторів книги «Підривні інновації: як вийти на нових споживачів за рахунок спрощення та здешевлення продукту» дизруптивні інновації не є стихійним явищем і за певних обставин можуть бути спланованими. При цьому процес планування складається з декількох послідовних етапів та передбачає, по-перше, оцінювання результатів поточної інноваційної діяльності (визначення інноваційних можливостей), по-друге, розробку цільового інноваційного портфелю, по-третє, створення «розкладу» впровадження інновацій, по-четверте, окреслення цілей та меж інноваційних перетворень, по-п'яте, визначення можливих сфер майбутнього зростання. Критично важливою умовою для результативного впровадження плану інноваційного розвитку є отримати контроль над власними активами компанії, що передбачає комплекс дій, зокрема: позбавлення від неефективних активів, отримання (наявність) активів, що можуть зацікавити так званих «не споживачів», виробництво продукції досить високої якості, а також наявність активів, що можуть допомогти вирішити проблеми споживачів [4, стор. 40–62].

Не менш важливою передумовою впровадження дизруптивних інновацій є високий рівень володіння компанією процесом розподілу своїх ресурсів, оскільки незбалансоване фінансування як дизруптивних, так і підтримуючих інновацій, може призвести до не реалізації обраної стратегії розвитку підприємства. Саме політика розподілу компанією своїх ресурсів формує майбутні пріоритети її розвитку, а її чинниками є темпи зростання та зміни конкурентної активності головного бізнесу, компетентність компанії у сфері створення нових проєктів, співвідношення капітальної інтенсивності

нового та вже існуючого напрямів бізнесу. Недостатня увага підприємства до впровадження нових проектів, як правило, призводить до виникнення проблем у розвитку через декілька років, а недостатня увага щодо ефективності вже існуючого бізнесу гарантовано призводить до проблем у найближчий період, можливо навіть впродовж поточного року [4, стор. 53–57].

Підсумовуючи викладене, можна зробити ряд висновків. По-перше, дизруптивні інновації є дефініцією, що відображає сучасні тенденції ринку, зумовлені процесами глобалізації, а з врахуванням особливостей четвертої промислової революції є ключовими драйверами її здійснення. По-друге, дизруптивні інновації знаходяться в тісному взаємозв'язку з підтримуючими інноваціями і залежать від їх впливу на рівень якості, як існуючої, так і інноваційно-нової продукції. Цей зв'язок проявляється в тому, що дизруптивні інновації можливі за умови досягнення високої якості продукції внаслідок впровадження підтримуючих технологій, а передумовами втілення підтримуючих інновацій є певний «підрив» існуючого ринку. По-третє, процес впровадження дизруптивних інновацій може бути регульованим, але у разі створення певних передумов: забезпечення контролю над активами, розробки плану зростання та керування процесом розподілу ресурсів.

Список використаної літератури та інші джерела:

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция: монография: пер. с англ. Москва: Изд-во «Э», 2017. 208 с.
2. Кристенсен К. М., Клейтон М. Дилема инноватора. Как из-за новых технологий погибают сильные компании / пер. з англ. Москва. Альпина Бизнес Букс, 2004. 239 с.
3. Швиданенко Г. О., Бесараб С. О. Дизруптивні інновації : сутність і наслідки впровадження. *Проблеми економіки*. 2018. № 4. С. 15–19
4. Энтони С., Джонсон М., Синфилд Дж., Олتمان Э. Подрывные инновации: Как выйти на новых потребителей за счет упрощения и удешевления продукта / пер. с англ. Москва : Альпина Паблишер, 2018. 340 с.
5. Кристенсен, К. М., Рейнор М., Макдоналд Р. Подрывные инновации: двадцать лет спустя. *Harvard Business Review* – Россия. URL : <https://hbr-russia.ru/innovatsii/upravlenie-innovatsiyami/a17234>

ІНВЕСТОРИ ЯК УЧАСНИКИ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Борисов Ігор,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
Україна, borisovigor2009@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-3055-013X>*

The theses are devoted to the problem of financial services market participants, in particular investors. The author assumes that in this market such an economic category «as a provider of financial resources» within the framework of the legal field of the financial services market is objectified into an investor who enters into various legal relations within the market, which determines his legal status.

Keywords: financial services market, recipient, investment services, investor.

Тезисы посвящены проблеме участников рынка финансовых услуг, в частности инвесторов. Автор исходит из того, что на данном рынке такая экономическая категория «как поставщик финансовых ресурсов» в рамках правового поля рынка финансовых услуг объективируется в инвестора, который в пределах рынка вступает в различные правовые отношения, что и определяет его правовой статус.

Ключевые слова: рынок финансовых услуг, реципиент, инвестиционные услуги, инвестор.

Діяльність ринку фінансових послуг (далі – РФП), як і будь-якого ринку в економічному його розумінні, опосередковується зв'язком двох основних сторін – покупця та продавця, пов'язаних контрінтересом. На РФП такими сторонами є: а) власник фінансових ресурсів, який їх постачає на цей ринок, та б) особа, що їх потребує для задоволення певних потреб (особистих або господарських).

Особливістю РФП є те, що зазначені суб'єкти можуть вступати у правовідносини безпосередньо один з одним, а можуть реалізувати свій взаємний інтерес із залученням інших суб'єктів господарюван-

ня – фінансових посередників, які, акумулюючи тимчасово вільні фінансові активи власників, перерозподіляють їх шляхом надання фінансових послуг. За участю останніх складається широкий спектр правовідносин, в яких фінансові посередники виконують обов'язки різного характеру як відносно інвесторів, так і відносно споживачів фінансових послуг: довірчого управління фінансових активів, залучення та надання коштів у позику, страхування, емісії та обслуговування платіжних карток, переказу грошових коштів тощо.

Складність та багатогранність відносин, які в цілому реалізуються на РФП, їх економіко-правовий характер та широке коло суб'єктів, що в них вступають, зумовило досить розгалужену та різноаспектну їх класифікацію як з економічної, так і з правової точок зору.

Серед учасників РФП можна виділити наступних суб'єктів:

Інвесторів (власників інвестиційних ресурсів), які з економічної точки зору виступають постачальниками грошових коштів, а у правових відносинах з фінансовими посередниками можуть виступати: вкладниками, якщо їх фінансові ресурси акумулюються банками або недержавними пенсійними фондами (НПФ); членами, коли йдеться про відносини постачальників фінансових ресурсів з кредитними союзами (КС); учасниками інститутів спільного інвестування (ІСІ) – інвесторами тощо. Таким чином, суто економічна категорія «постачальник фінансових ресурсів» в рамках правового поля РФП об'єктивується в «інвестора», який в межах цього ринку вступає в коло різних правових відносин, що і визначають його правовий статус.

Інвестори – суб'єкти інвестиційної діяльності, які вкладають власні, позичкові або залучені кошти у формі інвестицій і забезпечують їх цільове використання. Ними можуть бути органи, які уповноважені управляти державним і муніципальним майном чи майновими правами, юридичні особи всіх форм власності, міжнародні організації та іноземні юридичні особи, фізичні особи – резиденти і нерезиденти.

Суб'єкти, які здійснюють таке вкладення, в нормативно-правових актах і спеціальній літературі позначають по-різному: вкладниками, пайовиками, акціонерами, інвесторами тощо. Щодо того, який зміст слід вкладати в поняття «інвестор» і в чому їх відмінність від

інших суб'єктів господарського обороту, в літературі немає єдності думок. Той факт, що суб'єкт стає інвестором, коли розміщує капітал у виробництво як засіб отримання доходу і тим самим очікує отримання зазначеного доходу, як правило, визнається всіма фахівцями. Розбіжності починаються тоді, коли мова заходить про те, ким і яким чином може бути отриманий дохід від використання вкладених коштів, яка ступінь участі інвестора у цьому, і чи вправі він взагалі брати участь у цьому процесі.

Найчастіше в літературі в якості інвесторів визнають тільки тих осіб, які реально беруть участь у виробничому процесі використання інвестицій або забезпечують їх цільове використання, в силу чого і мають право брати участь в прибутках, отриманих від використання інвестицій. Така позиція, на наш погляд, є вузькою і невиннованою з практичної точки зору.

Погоджуючись з позицією А. В. Майфата [1, с. 47], вважаємо доцільним інвесторів на РФП розподілити на індивідуальних, які є первинними власниками інвестиційних ресурсів, та колективних.

Реципієнтів – осіб, які потребують та отримують тимчасово вільні фінансові ресурси для задоволення особистих потреб, якщо йдеться про фізичних осіб, чи для потреб господарської діяльності суб'єктів господарювання. Такі суб'єкти, відповідно до положень Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2] (далі – Закон), є споживачами фінансових послуг, що надаються фінансовими посередниками, і у відносинах із останніми можуть виступати боржниками, страхувальниками, довирителями майна, вкладниками тощо.

Слід зазначити, що використання терміну «споживач», як і його правовий статус у науці господарського та цивільного права трактується неоднозначно. Вважаємо, що використання категорії «споживач» в межах РФП слід трактувати в широкому розумінні, поза спеціальним Законом України «Про захист прав споживачів» [3], розглядаючи їх учасниками відносин у сфері господарювання, яким адресовані роботи, товари та послуги, що виконуються (виробляються, надаються) у процесі господарської діяльності¹.

¹ В ході реформування господарсько-правового законодавства проблема правового статусу споживача повинна бути вирішена нормативно.

Необхідно звернути увагу і на те, що в межах окремих відносин, які складаються на РФП, одні і ті ж суб'єкти виступають в ролі як індивідуальних інвесторів, так і споживачів фінансових послуг, зокрема, йдеться про страхувальників та членів кредитних спілок.

Суб'єкти інфраструктури РФП. З позицій загальноекономічних підходів до визначення категорії «інфраструктура» ми поділяємо точку зору В. Х. Трибушної, яка вважає, що інфраструктура в ринковій економіці – це специфічна система (підсистема) взаємопов'язаних інститутів, цільовою функцією яких є створення загальних умов для функціонування економічних суб'єктів на різних ринках [4, с. 86]. Звідси сутність інфраструктурного забезпечення полягає у створенні умов для ефективного функціонування галузей та сегментів економіки, з одного боку, та у сприянні діяльності різних суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність в межах певної суспільно-економічної системи, у тому числі на РФП, з другого.

Серед науковців усталеною є думка, що фінансові посередники формують інфраструктуру РФП поряд з особами, які провадять посередницьку діяльність на вказаному ринку, чим визначають місце зазначених суб'єктів в його системі. Так, відповідно до чинного законодавства фінансові установи, що виконують функцію фінансових посередників, надають фінансові послуги та інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг.

Аналізуючи сутність діяльності фінансових установ, яка полягає у наданні фінансових послуг, доходимо висновку, що така діяльність власне і є сервісною та обслуговуючою для інвесторів та осіб, які отримують грошові кошти реципієнтів, оскільки першим вона допомагає диверсифікувати наявні активи, а другим – отримати їх для особистих потреб чи потреб господарської діяльності. Посередницька сутність такої діяльності і визначає її як інфраструктурну. Але необхідно звернути увагу, що фінансова установа, надаючи фінансові послуги, здійснює операції з фінансовими активами за рахунок залучених коштів, що прямо передбачено ст. 1 Закону та одночасно за рахунок власних коштів. Це, на нашу думку, є підставою для визначення вказаних фінансових посередників як суб'єктів інвестиційної діяльності, оскільки особа інвестора та фінансового посередника

збігається в особі фінансової установи, що частково нівелює сервісний характер діяльності останньої.

Фінансові установи, які надають фінансові послуги за рахунок: а) фінансових активів осіб (тих, у чиїх інтересах здійснюється фінансова послуга або інших осіб) та б) власних і залучених фінансових активів – є суб'єктами інвестиційної діяльності на РФП.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що правова природа функціонування фінансових посередників носить спеціальний, двоєдиний характер, оскільки вказані суб'єкти, будучи основними на ринку фінансових послуг, водночас виконують інвестиційну та інфраструктурну діяльність. Таку точку зору відстоюють і інші правники, зокрема О. В. Кологойда [5, с. 112].

В економічній науковій літературі часто можна зустріти класифікацію РФП за інституціональним критерієм на сектор прямого та непрямого фінансування [6, с. 29], що слід визнати правильним. При прямому фінансуванні зв'язок між власником тимчасово вільних фінансових ресурсів та особою, що їх потребує встановлюється безпосередньо. Прикладом такого зв'язку є відносини, що виникають у тому випадку, коли таким власником є безпосередньо фінансова установа, тобто операції, що входять до змісту фінансової послуги здійснюються за рахунок власних коштів фінансового посередника, зокрема діяльність ломбардів з надання позик під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, а також окремі відносини, що виникають в межах фондового чи валютного ринку, як сегментів РФП, з купівлі-продажу цінних паперів або валюти.

У секторі опосередкованого фінансування зв'язки між власниками фінансових ресурсів та особами, що їх потребують, реалізуються через фінансових посередників. Тобто фінансове посередництво є механізмом встановлення непрямих відносин між учасниками ринку фінансових послуг. Фінансові посередники акумулюють ресурси, що пропонуються на ринку, а потім реалізують їх споживачам фінансових послуг (кінцевим позичальникам) від свого імені, цим самим виконуючи роль інвестора на ринку.

Звідси слід наголосити, що сектори прямого та непрямого фінансування РФП не є взаємозамінюючими механізмами, вони автономні та функціонують по-різному. Більше того, як слушно зазначають

такі вчені, як Є. М. Сич, В. П. Ільчук та Н. І. Гавриленко, сектор непрямого фінансування не просто доповнює сектор прямого фінансування, а й створює спеціальний механізм реалізації зв'язків між індивідуальними інвесторами та реципієнтами, які не можуть бути реалізовані через сектор прямого фінансування [6, с. 30].

На законодавчому рівні поняття фінансового посередництва не визначено, і лише в Класифікації інституційних секторів економіки України, затвердженого Наказом Державної служби статистики України від 03.12.2014 року № 378 [7] надано поняття фінансових посередників, під якими розуміються інституційні одиниці, що беруть зобов'язання від свого імені з метою придбання фінансових активів шляхом здійснення фінансових операцій на ринку. Проте, зазначене визначення не відповідає правовим підходам, оскільки: а) не є універсальним для широкого кола суб'єктів, які за своєю природою є фінансовими посередниками, та б) не відображає визначальної характеристики діяльності останніх, а саме надання фінансової послуги або допоміжних послуг, пов'язаних із здійсненням діяльності фінансового посередника.

Список літератури та інших джерел

1. Майфат А. В. Гражданско-правовые конструкции инвестирования. URL: <http://www.twirpx.com/file/316543/>.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <http://www.twirpx.com/file/316543/>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
4. Трибушная В. Х. Инновационная инфраструктура как необходимость поддержки наукоёмкого предпринимательства: технопарки и стратегическое управление: Монография. Ижевск. 2011. 240 с.
5. Кологойда О. В. Господарсько-правове регулювання фондових відносин в Україні: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 704 с.
6. Сич Є. М, Ільчук В. П., Гавриленко Н. І. Ринок фінансових послуг: Навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 428 с.
7. Класифікація інституційних секторів економіки України: затв. наказом Держстату України від 03.12.2014 р. № 378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378832-14>.

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ

Глібко Сергій,

*кандидат юридичних наук, доцент, м. Харків,
Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук
України, ndipzir@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3398-9276>*

The author discusses the issues of changing the legal mechanism of currency regulation in connection with the enactment of the Law of Ukraine “On Currency and Currency Transactions”. It is important to maintain a balance between public and private interests, including in investment activities. The scientist drew attention to the introduced concepts of currency supervision, to certain norms that liberalize the legal regime of investing outside Ukraine.

Keywords: investing, currency supervision, property values, currency values.

Автором рассматриваются вопросы изменения правового механизма валютного регулирования в связи с введением в действие Закона Украины «О валюту и валютные операции». Актуальным является соблюдение равновесия между публичными и частными интересами в том числе в инвестиционной деятельности. Ученым было обращено внимание на введенные понятия валютного надзора, на отдельные нормы, либерализацию правовой режим инвестирования за пределы Украины.

Ключевые слова: инвестирование, валютный надзор, имущественные ценности, валютные ценности.

З введенням в дію 07.02.2019 р. Закону України «Про валюту та валютні операції» [1] (далі – Закон «Про валюту») змінюється механізм валютного регулювання, елементами якого є діяльність Національного банку України (далі – НБУ) та деяка діяльність Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), спрямовані на регламентацію здійснення валютних операцій (далі – в.о.) їх суб'єктами та уповноваженими установами. Хоча не відмічається і валютний нагляд, який розуміється як система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами в.о. та уповноваженими установами валютного законодавства.

Актуальним залишається питання додержання рівноваги між публічними інтересами та приватними, встановлення чіткого регулювання компетенції державних органів щодо здійснення ними нагляду у відповідних до закону випадках та недопущення порушення приватних інтересів при розрахунках у зовнішньоекономічній діяльності.[2, С. 816-825]

Найбільш суттєвими для суб'єктів господарювання є валютне регулювання щодо здійснення розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності та при інвестиційній діяльності.

При наявності визначених у ст. 2 Закону «Про валюту» принципів валютного регулювання та їх складових, серед яких, на наш погляд, найбільш значуща складова – «запровадження обмежень і заходів виключно з підстав та у порядку, визначених законом», а також обмеження строків запровадження заходів захисту та їх тимчасовість, а як гарантії свободи – здійснення в/о забезпечується шляхом дотримання принципів валютного регулювання.

Чинне законодавство здійснило заміну терміну «валютний контроль» на «валютний нагляд». З метою дослідження розмежування цих двох понять необхідно звернутися до правових наукових джерел. Так, Ж. В. Завальна та Старинський М. В. визначали валютний контроль як комплекс адміністративних заходів, розрахованих на прискорення валютних надходжень і на стримування вивезення валюти з країни, а також вид державного контролю, спрямований на забезпечення дотримання суб'єктами підприємницької діяльності та фізичними особами норм валютного законодавства при здійсненні в. о.[3, С. 158] В. Ф. Ебке під валютним контролем розуміє такі види обмеження як: обмеження поточних платежів, обмеження в «інтересах національної безпеки» та обмеження руху капіталів.[4, С.175-178] Доцільно зазначити, що необхідно відносити валютний нагляд до засобів банківського регулювання, що здійснюється НБУ на підставі ст. 66 Закону України «Про банки та банківську діяльність» (далі – Закон «Про банки») як адміністративне регулювання (нагляд за діяльністю банків)[5] Разом з тим, такий нагляд є складовою засобів регулювання грошово-кредитної політики, що узгоджується з положеннями ст. 10 ГК України та Закону України «Про Національний банк України».[6]

При визначенні співвідношення валютного регулювання найбільш поширених в.о. суб'єктів господарювання: розрахунків за товарними операціями у зовнішньоекономічній діяльності та фінансових послуг за участю суб'єктів валютних відносин, в тому числі інвестування за межі України, необхідно визначити особливості валютного регулювання та нагляду за кожною в. о.

Відповідно до ст. 11 Закону «Про валюту» валютний нагляд здійснюються органами валютного нагляду та агентами валютного нагляду. Органами валютного нагляду є НБУ та Державна фіскальна служба України (далі – ДФС). Агентами валютного нагляду, підзвітними НБУ є уповноважені установи, до яких на підставі ст. 1 Закону «Про валюту» відносяться банки і небанківські фінансові установи, оператори поштового зв'язку, які мають відповідну ліцензію НБУ.

Не розглядаючи в повному обсязі правовий механізм валютного регулювання та контролю необхідно зупинитись на найбільш актуальному питанні для резидентів, в тому числі підприємців України, яким є інвестування за межі України.

При наявності певного переліку компетенції органів валютного регулювання та нагляду необхідно відмітити як позитивний момент визначення та виокремлення в компетенції НБУ категорій «заходів захисту». Фактично ними вирішуються проблеми прийняття НБУ рішень при фінансових кризах та в інших випадках загроз фінансовій системі України. Тобто, ст. 12 Закону «Про валюту» передбачено перелік повноважень НБУ та процедуру введення заходів захисту, що вирішило проблеми перевищення НБУ повноважень при їх невідзначеності в кризах.

Серед названих заходів захисту до ключових у валютному регулюванні необхідно віднести обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті у межах, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку України; встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів; та частково встановлення особливостей здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу.

Заслужовує на увагу чітке регулювання інформаційної складової в.о. в частині інвестування за межі України:

1. Уповноважені установи зобов'язані надавати НБУ інформацію про в/о, що здійснюються суб'єктами валютних операцій через ці установи (ст. 10 Закону «Про валюту»)

2. Суб'єкти валютних операцій надають інформацію про ці операції уповноваженим установам, через які здійснюються ці операції (ст. 10 Закону «Про валюту»)

3. Зміст та порядок звітності за в.о. визначає НБУ (ст. 10 Закону «Про валюту»)

4. Уповноважені установи здійснюють безпосередній нагляд за валютними операціями (крім пов'язаних з експортом та імпортом товару на суму, меншою установлену для обов'язкового фінансового моніторингу, яка більше або дорівнює сумі 150 000 гривень (згідно ст. 15 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»)

5. Агенти валютного нагляду мають право вимагати документи, пов'язані зі здійсненням в.о. у визначений строк у суб'єктів в.о., які зобов'язані виконати цю вимогу.

6. Органи валютного нагляду мають право проводити перевірки з питань дотримання вимог валютного законодавства, а уповноважені установи та інші особи, які перевіряються, зобов'язані виконати вимоги в порядку, формі та за змістом відповідно до ст. 11 Закону «Про валюту».

7. Агент валютного нагляду зобов'язаний інформувати орган валютного нагляду порушення суб'єктом в.о. валютного законодавства.

У сфері розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів НБУ вправі встановлювати граничні строки розрахунків, а винятки, особливості запровадження цього заходу для окремих товарів та галузей економіки за поданням КМУ. Також НБУ вправі встановлювати мінімальні граничні суми операцій з експорту та імпорту. На наш погляд, у зв'язку з відсутністю нормативної невизначеності на рівні закону, не можна віднести до позитивного моменту відсутність в Законі «Про валюту» правового механізму причинно-наслідкового

обґрунтування прийняття названого заходу та його елементів, а передання цього питання до компетенції НБУ.

Граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів становлять 365 календарних днів, але не поширюється на суми, менші, ніж 150 000 гривень, яка є мінімальним розміром для здійснення обов'язкового фінансового моніторингу.

Щодо розуміння інвестицій за кордон, то, нажаль, цей термін надається тільки в аспекті визначення валютного нагляду в Положенні про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затверджену ПП НБУ від 02.01.2019 № 5 (далі- «Положення про заходи захисту»). Такою інвестицією вважається валютна операція, яка передбачає вкладення резидентами валютних цінностей в об'єкти інвестицій за кордон з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. У зв'язку з цим, об'єкти інвестицій та види інвестицій для резидентів України залишаються на підставі Закону України «Про інвестиційну діяльність». Відповідно до статей 1, 4 цього Закону інвестиціями є кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності; а об'єктами інвестування може бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Разом з тим, суттєво на сутність цих категорій впливає наявність в інвестиційних відносинах іноземного елемента, який, наприклад, враховується в Україні на підставі Закону України «Про міжнародне приватне право».

Традиційно здійснюється поділ при регулюванні режиму інвестування валютних цінностей та майна за межі України. Деякі об'єкти

інвестування, що відносяться до валютних операцій, та операції, пов'язані з інвестуванням, режим яких спеціально врегульовано у валютному законодавстві, визначені в оновлених нормативно-правових актах.

Відповідно до п. 12 розділу I Положення про заходи захисту:

1. Банку забороняється здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти/гривні при здійсненні інвестицій закордон шляхом купівлі цінних паперів іноземного емітента, за виключеннями:

1) придбання цінних паперів, іноземні емітенти яких мають офіційну рейтингову оцінку, не нижчу, ніж інвестиційний клас, підтверджену в бюлетені щонайменше двох провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard&Poor's, Moody's) на дату придбання банком цих цінних паперів;

2) придбання боргових цінних паперів, що були випущені за кордоном з метою фінансування кредиту (позики), наданого(ої) нерезидентом цьому банку.

2. Згідно п. 121 розділу I положення про заходи захисту банку йому забороняється переказувати іноземні валюти/гривні для придбання ним облігацій зовнішніх державних позик України.

3. Згідно з п. 141, 142 розділу I банкам забороняється купувати безготівкову іноземну валюту за дорученням/заявою клієнтів-резидентів з метою розміщення коштів на вкладному (депозитному) рахунку в банку та/або на рахунку за кордоном в іноземній фінансовій установі.

Така заборона, передбачена в пункті 141 розділу I цього Положення, не поширюється на операції: фізичних осіб з купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном; фізичних осіб з купівлі іноземної валюти в незначному розмірі; юридичних осіб/фізичних осіб-підприємців з купівлі іноземної валюти з метою розміщення коштів на власних рахунках за кордоном, що обумовлено необхідністю утримання власних відокремлених підрозділів за кордоном та/або виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами.

4. Резидентам забороняється перераховувати іноземну валюту на власні рахунки/на користь нерезидентів, які знаходяться/мають

реєстрацію у визначених законодавством України офшорних зонах, державі-агресорі та в державах, що неналежним чином здійснюють фінансовий моніторинг (п. п. 143, 144, 145 Положення про заходи захисту).

5. Банком надання банком нерезиденту коштів у гривнях на цілі придбання цим нерезидентом облігацій внутрішньої державної позики України із строком повернення таких коштів банку не пізніше 14 робочих днів з дня надання коштів у гривнях.

6. Фізичній особі-резиденту дозволяється здійснювати валютні операції з переказу коштів з України/на поточні рахунки нерезидентів - юридичних осіб, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків), з метою виконання власних зобов'язань перед нерезидентом за договором страхування життя/зі здійснення інвестиції за кордон/ розміщення коштів на власному рахунку за межами України/надання нерезиденту позики (поворотної фінансової допомоги) в іноземній валюті протягом календарного року на загальну суму, що не має перевищувати в сукупності 50 000 євро включно (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті/гривні за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на дату здійснення відповідної операції).

Ліміт, передбачений в абзаці першому пункту 88 розділу IX цього Положення, поширюється на валютні операції фізичних осіб за умови, що ці операції здійснюються фізичними особами для власних потреб та не пов'язані з їх підприємницькою діяльністю.

7. Резиденту (юридичній особі/фізичній особі-підприємцю) дозволяється здійснювати валютні операції з метою здійснення його господарської діяльності з переказу коштів з України/на поточні рахунки нерезидентів - юридичних осіб, відкриті в Україні (крім інвестиційних рахунків), уключаючи переказ коштів з метою придбання резидентом цінних паперів іноземного емітента, облігацій зовнішньої державної позики України, протягом календарного року на загальну суму, що не має перевищувати в сукупності 2 000 000 євро включно (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті/гривні за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на дату здійснення відповідної операції).

Ліміт, передбачений у пункті 89 розділу IX цього Положення, не поширюється на такі операції резидентів (юридичних осіб/фізичних осіб-підприємців) в банках: за поточними рахунками в іноземній валюті суб'єктів господарювання - резидентів (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) здійснюються операції, що не суперечать вимогам законодавства України, включаючи: із здійснення іноземних інвестицій, повернення іноземних інвестицій, а також доходів, прибутків, інших коштів, одержаних від інвестиційної діяльності. Здійснення таких операцій з використанням електронного платіжного засобу забороняється; із переказу коштів, що стосуються ведення спільної інвестиційної діяльності за участю нерезидента-інвестора без створення юридичної особи (переказані з рахунку для ведення спільної інвестиційної діяльності в разі припинення спільної діяльності/переказу на такий рахунок).

У зв'язку зі значною плинністю законів, що регулюють валютні операції залишаються неприведеними до Закону «Про валюту» деякі нормативно-правові акти. А саме, з відміною Указів Президента України «Про інвестування майнових цінностей резидентами за межами України» та «Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами» припинено декларування та ліцензування інвестування майнових цінностей за межі України. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України і Положення про порядок контролю та звітності щодо використання майнових цінностей, які інвестуються за межами України» від 19 лютого 1996 року № 229 та Наказ про порядок прийняття та розгляду Міністерством економічного розвитку і торгівлі України документів для отримання індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України», затверджений Міністерством економічного розвитку і торгівлі України від 7 листопада 2000 року № 240 на цей час не відмінені, але не можуть застосовуватися. У зв'язку з цим, декларування резидентами України валютних цінностей та майнових цінностей до визначення спеціального порядку здійснюється тільки у порядку декларування доходів відповідно до Податкового кодексу України.

Висновок. Зміни в правовому регулюванні інвестування за межі України свідчать про більш зважений підхід законодавця щодо визначення місця економіки України в міжнародних відносинах та розуміння необхідності участі резидентів України в міжнародних інвестиційних процесах.

Список використаної літератури та інших джерел

1. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2018, № 30, ст. 239.
2. Глібко С. В. Принципи правового регулювання розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності. *Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики: матеріали науково-практичної конференції (29–30 квітня 2004 року, м. Харків)*. Київ, 2004. 908 с. С. 816–825.
3. Завальна Ж. В., Старинський М. В. Валютне право України: навчальний посібник. 2-е видання, перероб. і допов. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 384 с. С. 158.
4. Эбке В. Международное валютное право: пер. з нем. Москва: Международ. отношения. 197 336 с.
5. Глібко С. в. Визначення правових засобів регулювання Національним банком України банківської діяльності. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 18. 2009. С. 97–106.
6. Глібко С. В. Вплив правових засобів грошово-кредитної політики Національного банку України на банківську діяльність. *Проблеми законності*. 2009. Вип. 105 С. 144–154.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Гонтарева Ирина,

*доктор экономических наук, профессор, Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина, Украина,
lider.khneu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2242-378X>*

Wide introduction of digital technologies brings in change in the structure of socio-economic relations between labour and capital. An aim is an analysis of intercommunication between descriptions of digital economy and possibilities of development of entrepreneurship. For gaining end the necessity is shown of complementarity between traditional and digital economies; the basic are distinguished – from position of enterprise, description of digital economy; the analysis of business-possibilities following from the features of digital economy is conducted.

Keywords: household income, entrepreneurship, productivity, digital technologies.

Широке впровадження цифрових технологій вносить зміни в структуру соціально-економічних відносин між працею і капіталом. Метою є аналіз взаємозв'язку між характеристиками цифрової економіки та можливостями розвитку підприємництва. Для досягнення мети показана необхідність взаємодоповнюваності, комплементарності, між традиційною і цифровою економіками; виділені основні – з позиції підприємництва, характеристики цифрової економіки; проведено аналіз бізнес-можливостей, що впливають з особливостей цифрової економіки.

Ключові слова: доходи населення, підприємництво, продуктивність, цифрові технології.

Мобильный телефон, компьютер, Интернет и другие блага цифровой экономики востребованы и обладают реальной потребительской ценностью в подавляющем большинстве сфер жизнедеятельности мирового сообщества. К одной из таких сфер относится предпринимательство как форма, способ и процесс участия личности в социально-экономических отношениях [1]. При этом, предприни-

матель использует все доступные ресурсы и средства, в том числе, цифровые технологии сбора и обработки информации. Учитывая, что предпринимательство служит важным элементом экономического развития [2], проблемы эффективности использования малыми и средними предприятиями возможностей, которые предоставляет цифровая экономика, требуют системного подхода к анализу структуры причинно-следственных связей и закономерностей развития как предпринимательства, так и цифровой экономики.

Одним из главных условий осуществления успешной предпринимательской деятельности в современных условиях выступает формирование и постоянное усовершенствование разветвленной многоуровневой информационно-коммуникационной сети. Локальная предпринимательская сеть создается на базе глобальной сети Интернет, которая, в свою очередь, является главным инфраструктурным элементом цифровой экономики. В докладе Всемирного банка «цифровые дивиденды» [3] отмечается, что информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) на текущем этапе служат драйвером, как мировой экономики в целом, так и национальных социально-экономических систем разного уровня. При этом, в полном соответствии с законами диалектики, процесс развития происходит путем преодоления внутренних противоречий, возникающих при использовании ИКТ. В качестве таких противоречий в Докладе указываются риски монополизации, усиления неравенства на рынке труда и повышения контроля над обществом со стороны формальных институтов. В качестве средств преодоления противоречий предполагается совершенствование: нормативно-правовой базы для повышения уровня конкуренции; системы подготовки сотрудников для повышения уровня их готовности к постоянным технологическим новшествам; институционального обеспечения взаимодействия общества, государства и предпринимательской среды.

Целью данной статьи является дальнейшая детализация проблем цифровой экономики и способов их решения.

Начнем с очевидных исторических аналогий. Промышленная революция и дальнейший научно-технический прогресс не отменили сельское хозяйство. Появившиеся технологии позволили зна-

чительно повысить коэффициенты экстенсивного и интенсивного использования природных ресурсов в производстве продуктов питания. Одновременно они потребовали новых умений и навыков от работников, сократили их количество и способствовали изменению образа жизни общества, состояния естественной среды обитания человека, в определенной степени, снизили качество продуктов питания. Таким же образом цифровая экономика не отменит ни сельское хозяйство, ни промышленность. В настоящее время она составляет 4–5 % мирового ВВП и до 2 % рабочих мест [3]. Отличительной особенностью текущего этапа развития экономики является то, что ИКТ воздействуют, в первую очередь, на социальные коммуникации, скорость распределения и обмена, и только затем на производительные силы. Эти частично можно объяснить падение темпов роста производительности труда (рис. 1) и снижения эффективности рынков труда, капиталов и даже информационных услуг.

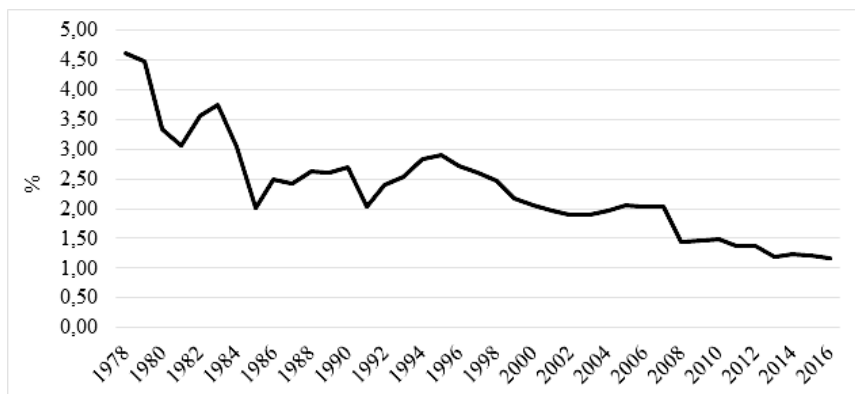

Рис. 1. Рост удельной почасовой производительности труда усредненной по 87 странам [3]

Определенное замыкание цифровой экономики самой на себя, с постоянным улучшением только технических характеристик, без оценки социально-экономической составляющей, является одним из факторов не только снижения темпов роста общей производительности труда, но и роста неравенства в распределении доходов.

Снижение эффективности рынков объясняется тем, что цифровая экономика создает благоприятные условия для появления естественных монополий [4]. Для того, чтобы коммуникационная сеть приобрела определенную ценность для ее участника, необходимо определенное минимальное количество абонентов этой сети. В дальнейшем действует закон Б. Меткальфа:

$$\text{ЦС} = f(K^2 - K), \quad (1)$$

где ЦС – ценность сети;

К – количество подключенных абонентов.

Расширение числа абонентов позволяет формировать рыночные стандарты, которые способствуют повышению качества обслуживания и снижения цены услуги. В то же время, у крупных сетевых операторов появляются возможности ассиметрично воздействовать на рынок предоставляемых услуг. Тем более, что многие услуги с цифровой технологией не имеют адекватного отображения в законодательстве. В частности, Google оператор крупнейшей поисковой системы. Многие ее профильные услуги бесплатны, но около 35 % мировых доходов от цифровой рекламы приходится именно на Google. Компания Uber создала программную платформу для общения владельцев автомобилей с нуждающимися в транспортных услугах. С одной стороны, Uber не обладает таксомоторным парком и не отвечает, в целом, за качество транспортной услуги, но, с другой стороны, цены за проезд на платформе Uber ниже, чем для традиционных такси. Соответственно, разработка нормативно-правовой для регулирования деятельности крупных сетевых компаний представляет собой сложную задачу в теоретическом и практическом смыслах.

На рис. 1. показано как возросла доля доходов десяти процентов богатого населения в общем валовом продукте США с одновременным ростом числа персональных компьютеров у населения. При росте оснащенности компьютерами с 30 % в 1980 году до 92 % в 2008 году, доля доходов топ 10 % домохозяйств увеличилась с 35 % до 50 %.

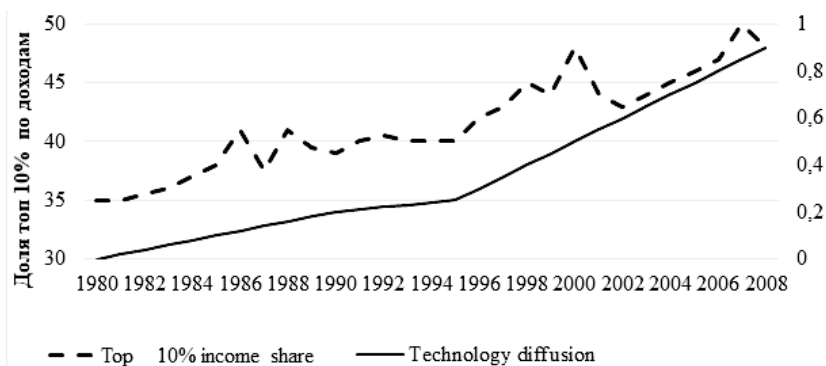

Рис. 1. Диффузия ПК-компьютеров и рост доходов топ 10 % богатого населения в США за период 1980-2008 гг. [5]

Традиционно инновационное развитие и возрастание неравенства на рынке труда связывают с «Кривой Кузнеця» [6]. Лауреат Нобелевской премии С. Кузнец выдвинул гипотезу о том, что на ранних этапах инновационного цикла Кондратьева-Шумпетера увеличивается неравномерность в распределении доходов, которая исчезает на более поздних этапах. Авторы статьи связывают рост неравенства в последние десятилетия также с началом процессов диффузии информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на финансовые рынки. Благодаря ИКТ возникли или получили импульс к взрывному развитию такие продукты как программная торговля, налично-фьючерсный арбитраж, валютные и процентные свопы различные виды опционов, цифровые валюты и т.д. Сложные стратегии арбитража, хеджирования и спекуляций привели к тому, что деривативный финансовый капитал в несколько раз превысил реальный капитал. Более высокие норма доходности и оборачиваемость капитала при осуществлении финансовых операций стали, в определенной степени, препятствием для развития материальных областей экономики и причиной концентрации доходов. Во время кризиса 2008 года звучали призывы видных ученых и руководства ряда стран ОЭСР ввести специальные налоги на ряд финансовых операций с деривативами, но дальше разговоров дело не пошло Проблема сложная, противодействие сильное.

В любом случае предпринимателям необходимо увидеть дополнительные бизнес-возможности в условиях цифровой экономики [7], то есть показать взаимосвязь между причиной – общественными и личными потребностями, и условиями их удовлетворения – ресурсами и результатами.

Понятие бизнес-возможности имеет достаточно сложную структуру. Оно включает в себя ряд элементов: намерения, существующие шансы и/или радикальные идеи, оценку перспектив, способ реализации идеи, оценку доступности средств реализации, план по достижению результатов. Элементы объединяются двумя процессами: целенаправленной когнитивной обработки информации и социально-психологической мотивации к деятельности. В таком виде бизнес-возможность представляет собой концептуальную модель будущей предпринимательской деятельности.

В условиях цифровой экономики для предпринимателей следует сочетать шанс и идею. Исчезновение ряда профессий создает недоиспользованный трудовой ресурс и быстрое моральное устаревание многих видов технологического оборудования. Это следует рассматривать как принудительный, но шанс. Увеличение числа рабочих мест путем создания малых предприятий по ремонту техники, находящейся в эксплуатации, производство малых партий индивидуальных образцов продукции, поиск других рыночных ниш должен базироваться на идее частно-государственного партнерства. У государства – это шанс стать полезным обществу за счет поддержки предпринимательских инициатив.

В то же время специалистам по ИКТ следует помнить, что, согласно классической формулы Шеннона, рост объема информации связан с появлением большого количества вариантов действий, что может привести к росту энтропии и хаосу в головах. Надо искать идеи, соответствующие принципам логистики: информация в нужном месте, в нужном количестве и качестве, в нужное время. Следовательно, формируются две каузальные цепочки. Для предпринимателей в традиционных сферах это имеет следующий вид: причина: избыток труда; следствие: шанс для развития, условия реализации: предпринимательская активность, частно-государственное пар-

тнерство. Для предпринимателей в сфере ИКТ это: причина: слабая структурированность информации, следствие: шанс для развития; условия реализации: наличие идей по структуризации информационных потоков.

Направлением дальнейших исследований является детализация концептуальной модели структуризации потоков информации в многослойных предпринимательских сетях.

Список использованной литературы и других источников

1. Greve, A. & Salaff, J.W. (2003) Social networks and entrepreneurship // Entrepreneurship, Theory & Practice, 28(1). P. 1–22.
2. Commission of the European Communities (2003) Green Paper Entrepreneurship in Europe. Brussels. URL: http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/entrepreneurship_europe.pdf
3. World development report: DIGITAL DIVIDENDS. (2016) International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/896971468194972881/pdf/102725-PUB-Replacement-PUBLIC.pdf>
4. Varian H. R. (2001) Economics of Information Technology. URL: <http://people.ischool.berkeley.edu/~hal/Papers/mattioli/mattioli.pdf>
5. Lansing K.J., Markiewicz A. (2011) Technology diffusion and increasing income inequality. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/75ed/f00a394ead79b344e9f8c3223fc390b39535.pdf>
6. Kuznets S. (2002) Economic Development, the Family, and Income Distribution : Selected Essays. Cambridge, United Kingdom: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. 472 p.
7. Ponomarenko V., Gontareva I. (2017) The system of causal connections between entrepreneurial activity and economic development / Economic Annals-XXI. 165 (5–6). P. 4–7.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЛОГИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Дыма Александр,

*Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана, Украина, Duma@kneu.edu.ua*

Кужель Вячеслав,

*Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана, Украина, vkughel@gmail.com*

Effective logistics is an essential strategic tool in ensuring competitive advantages in world markets. Improving the efficiency of logistics activities in Ukraine is a strategic priority and one of the key elements of strategic development programs. Due to limited resources, it is necessary to develop recommendations based on the experience of successful European states, designed to give significant results in a short time and with a shortage of investments.

Keywords: logistics, logistics performance index, development strategy.

Ефективна логістична діяльність є найважливішим стратегічним інструментом в забезпеченні конкурентних переваг на світових ринках. Підвищення ефективності логістичної діяльності України - стратегічний пріоритет і одні з ключових елементів програм стратегічного розвитку. В силу обмеженості ресурсів необхідна розробка рекомендацій, заснованих на досвіді успішних європейських держав, покликаних дати значимі результати в стислі терміни і при дефіциті інвестицій.

Ключові слова: логістика, індекс ефективності логістики, стратегія розвитку

В исследовании эффективности логистики Logistics Performance Index (LPI) Всемирным банком в 2016 году Украина заняла 80 место из 160 стран со значением индекса 2,74. Ближайшими соседями нашей страны оказались Намибия (79 место) и Буркина-Фасо (81 место). Общий показатель LPI Украины был составлен из следующих значений: своевременность доставки – 3,51 (54 место); возможность отслеживания и контроля грузов – 2,96 (61 место); качество логистической инфраструктуры – 2,49 (84 место), данный показатель у

Литвы – выше, чем в целом для Евросоюза – 3,58; простота и цены организации поставок – 2,59 (95 место); компетентность и качество оказания услуг – 2,55 (95 место); таможенное оформление – 2,30 (130 место), уровень данного показателя для Литвы – 3,4, что практически совпадает со значениям для Евросоюза в целом [1]. Очевидно, подобные показатели свидетельствуют о необходимости принятия мер для изменения ситуации, данные показатели характеризуют Украину как страну с низким уровнем развития при наличии потенциала. Следует отметить наличие резервов для развития логистической деятельности в Украине: высокие объемы экспорта демонстрирующие тенденции роста [2], положительная динамика развития инфраструктуры, интенсификация внутренней логистики благодаря интернет торговле, участие Украины в интеграционных проектах и международных организациях, в том числе в логистической сфере.

Наряду с этим стоит отметить, что эксперты рынка прослеживают качественные изменения в философии роли и места логистики – и сейчас ее рассматривают как действенный инструмент повышения эффективности бизнеса. Следствием такого изменения стал рост требований к качеству логистических услуг, гарантии надежности доставки товаров, сохранности грузов и прозрачности бизнес-процессов. Основные препятствия в развитии логистического рынка отечественные компании видят в отсутствии государственной политики и государственной стратегии, что отражается на условиях ведения логистического бизнеса и возможности реализации логистического потенциала страны [3].

Международные компании считают, что развитие рынка логистических услуг в Украине сдерживает несовершенное законодательство, низкое качество инфраструктуры и коррупция [4]. Барьерами активному развитию транспортно-логистической инфраструктуры в Украине являются: несовершенство законодательной базы в сфере логистики и совершения таможенных процедур, несоответствующий уровень развития транспортной инфраструктуры, технологическое отставание отечественной транспортной и складских систем, бюрократические барьеры при решении вопросов размещения объектов транспортно-логистической инфраструктуры.

Но даже на фоне существующих проблем Украине не рационально концентрироваться на них, а напротив, стремиться на волне глобализации интегрироваться в европейское логистическое пространство, что позволит интенсифицировать экспансию новых технологий, откроет новые возможности для формирования глобальных логистических цепей. Очевидно, что препятствий для обозначенных выше процессов, к сожалению, для Украины являются несовершенные процедуры регулирования, и наличие таможенных, торговых, транспортных и финансовых барьеров на пути развития международных торговых социально-политических и экономических партнерских проектов. Таким образом, для повышения эффективности логистической деятельности необходимы: упрощения таможенного контроля; упрощение процедуры пересечения границы товаров и транспорта при содействии упорядочению потоков экспортно-импортных грузов; защита прав потребителей; предотвращение контрабанды запрещенных к ввозу-вывозу товаров [3].

Одним из базовых приоритетов внутренней и внешней политики Украины в современных условиях является ускоренная интеграция ее торгового и транспортного комплекса в мировой логистический пространство, создание благоприятных условий для свободного перемещения товаров, услуг, капиталов и рабочей силы.

Экспортно-импортные операции в логистических системах, связаны с большим объемом информации, сложным документооборотом и необходимостью использования как одной составляющей повышения эффективности логистики электронного документооборота. Локальные внутренние изменения в каждой компании могут существенно повысить эффективность сферы бизнеса в целом.

На основе изучения зарубежного опыта формирования транспортно-логистической инфраструктуры в Украине целесообразно создание системы логистических-хозяйственных комплексов по направлениям международных транспортных коридоров, с задействованием уникального географического потенциала страны. Это позволит превратить логистику в отрасль национальной экономики, которая, по аналогии с Германией, может стать бюджетобразующей и экспорториентированной [5].

Повышение эффективности логистической деятельности компаний может быть достигнуто путем регулярного проведения внутреннего аудита компании с последующей реализацией проектов повышения качества управления материальными потоками; совершенствование систем управления складскими запасами; улучшения процессов обслуживания клиентов; оптимизации транспортных потоков путем внедрения передовых систем мониторинга расходов топлива; совершенствования организационной структуры управления логистической деятельностью; прогнозирования логистической деятельности и реагирования на результаты контроля деятельности.

Подводя итоги, стоит отметить, что повышение эффективности логистической деятельности – должно стать неотъемлемым элементом стратегии развития Украины на будущее десятилетие как элемент формирования конкурентоспособности и экономической независимости государства. Многоуровневая, последовательная и систематическая работа Украины в направлении повышения эффективности логистической деятельности и постоянная сверка по индексу LPI, позволят синхронизироваться с торговой логистикой стран ЕС и стать более органичным звеном в глобальной экономике.

Список использованной литературы и других источников

1. Global Rankings 2016. URL: <http://lpi.worldbank.org/international/global/2016/>
2. Устенко М. О. Актуальність формування транспортно-логістичних систем в умовах євроінтеграції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 207–210.
- Глазкова А. С. Індустріально-логістична інфраструктура як основа інноваційної модернізації економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. Вип. 2. С. 49–52.
3. Токмакова І. В. Перспективи розвитку транспортно-логістичного бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту та промисловості: збір наук. праць*. Харків: УкрДАЗТ, 2017. № 34. С. 228–230.
4. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки: Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 28.08.2013 № 641-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

ОФІС РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПЛАНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Заблодська Інна,

*доктор економічних наук, професор, директор Луганської філії
Інституту економіко-правових досліджень НАН України,
zablodin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1410-6194>*

Завойських Юлія,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та під-
приємництва Інституту хімічних технологій Східноукраїнського
національного університету ім. В. Даля,
zavoy@rambler.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5935-8275>*

Татарченко Ольга,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та під-
приємництва Інституту хімічних технологій Східноукраїнського
національного університету ім. В. Даля,
elena.t77@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-1753-7272>*

The article identifies the necessity and expediency of creating the Small and Medium-sized Enterprise Development Office in Ukraine, which will act as an advisory body providing support to entrepreneurs. The tasks of the Small and Medium-sized Enterprise Development Office were identified, the process of forming the SME development policy was formulated and a list of pilot projects to be implemented was identified. It was noticed that in the future the Office should provide an analytical information on the performance.

Keywords: tasks, small and medium business, plans, projects.

В статті определена необходимость и целесообразность создания Офиса развития малого и среднего предпринимательства Украины, который будет работать как консультативно-совещательный орган, предоставляющий поддержку предпринимателям. Определены задачи Офиса развития малого и среднего предпринимательства, подано процесс формирования политики развития МСП и определен перечень пилотных проектов, которые должны быть реализованы. Отмечено, что в дальнейшем Офис должен предоставлять аналитическую информацию о результатах деятельности.

Ключевые слова: задача, малый и средний бизнес, планы, проекты.

Розвиток малого та середнього бізнесу є одним з пріоритетних напрямків допомоги Євросоюзу Україні та одним з наріжних каменів, які забезпечують економічне зростання України. Підтримка малого та середнього бізнесу має стратегічне значення для України, оскільки світова практика свідчить, що сприяння розвитку розвитку малого та середнього бізнесу забезпечує збільшення бюджетних надходжень, допомагає розбудовувати конкурентоспроможну економіку та створювати нові робочі місця.

Тому метою дослідження є визначення значущості Офісу розвитку малого та середнього підприємництва шляхом визначення планів та перспектив його функціонування за допомогою методів узагальнення та систематизації публічної інформації.

Створений у 2018 році Офісу розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України працює як консультативно-дорадчий орган, який надає підтримку підприємцям. В Офісі розвитку малого та середнього підприємництва є два сектори – «Координація політики та інфраструктури підтримки МСП» та «Популяризація підприємництва та програм підтримки МСП». Створення Офісу передбачено Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва в Україні до 2020 року.

Очікується, що Офіс розвитку малого і середнього підприємництва стане перехідним етапом перед ухваленням рішення про утворення державної інституції з реалізації політики розвитку підприємництва [1].

Завданням Офісу розвитку малого та середнього підприємництва є розробка програм підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема, полегшення доступу до фінансування та розвиток інфраструктури підтримки МСП у регіонах.

Серед основних завдань Офісу малого та середнього підприємництва:

- аналіз існуючих потреб МСП та надання відповідних рекомендацій Уряду щодо підтримки суб'єктів МСП,

- організаційна та експертна підтримка у запровадженні механізмів кредитних гарантій для суб'єктів МСП фінансовими установами,

зокрема шляхом реалізації пілотного проекту на базі Німецько-Українського фонду,

створення єдиного офіційного інформаційного ресурсу, орієнтованого на потреби МСП, з метою забезпечення доступу до корисної, фахової інформації,

координація діяльності залучених до реалізації програм розвитку МСП органів влади,

підтримка органів місцевої влади в утворенні центрів підтримки підприємництва на регіональному та місцевому рівнях в межах існуючих майданчиків (ЦНАП, центри зайнятості, агенції регіонального розвитку тощо), орієнтованих на мікро-, малий бізнес та потенційних підприємців,

організації та проведення тренінгів, інших навчальних заходів для спеціалістів інституцій підтримки МСП, зокрема центрів підтримки підприємництва,

моніторинг та оцінка ефективності чинних програм підтримки МСП в Україні,

координація реалізації програм міжнародної технічної допомоги, спрямованих на розвиток МСП в Україні,

налагодження співпраці зацікавлених сторін, в тому числі міжнародних партнерів, в реалізації спрямованих на розвиток МСП проєктів,

організація та проведення заходів, спрямованих на популяризацію підприємництва.

Процес формування політики розвитку МСП подана на рис. 1.

Результатом роботи Офісу розвитку малого та середнього підприємництва у 2019 році має стати реалізація низки пілотних проєктів:

запуск мережі центрів підтримки підприємництва (ЦПП) на регіональному та місцевому рівнях на базі наявних інституцій органів місцевого самоврядування, зокрема центрів надання адміністративних послуг. ЦПП надаватимуть безкоштовні інформаційні та консультаційні послуги, передусім для мікро- та малого бізнесу, а також осіб, які планують започаткувати власну справу;

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МСП

Рис. 1. Процес формування політики розвитку МПС

запровадження механізму часткового гарантування кредитів. В рамках цього механізму підприємці, які не мають достатнього забезпечення застави, але можуть підтвердити достатність обігових коштів для погашення кредиту, зможуть розраховувати на часткове гарантування їхніх позичок від Німецько-українського фонду, який виступає партнером пілотного проекту із запровадження механізму;

створення Державного інформаційного порталу для малого і середнього бізнесу, який забезпечить доступ до інтегрованої інформації про наявні програми фінансової та навчальної підтримки; інституцій, які надають послуги та допомогу бізнесу та іншу інформацію, яка має важливе значення для вдалого розвитку бізнесу;

створення інформаційного довідника для підприємців-початківців, який міститиме детальні інструкції про започаткування та ведення власної справи, отримання фінансування, створення бізнес-моделі, виконання регуляторних вимоги держави і т. ін.;

створення Програми навчальної та фінансової підтримки стартапів у рамках підготовки Національної програми розвитку підприємництва. Регіональні пілотні програми підтримки стартапів по-

єднуватимуть навчання осіб, які планують започаткувати власну справу; надання їм фінансової підтримки та менторської допомоги. Програма охоплюватиме також соціально вразливі групи населення [1].

Таким чином, Офіс розвитку МПС займатиметься: аналізом потреб МСП та надання відповідних рекомендацій Уряду, організаційною та експертною підтримкою у запровадженні механізмів кредитних гарантій для суб'єктів МСП, створенням єдиного офіційного інформаційного ресурсу, з метою забезпечення доступу до корисної, фахової інформації, координацією діяльності залучених до реалізації програм розвитку МСП органів влади, підтримкою органів місцевої влади в утворенні центрів підтримки підприємництва на регіональному та місцевому рівнях. У дальшому Офіс розвитку МПС має надавати аналітичну інформацію щодо результатів своєї діяльності задля проведення аналітичних досліджень тенденцій та результатів розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

Список використаної літератури та інших джерел

1. Сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=6485d908-21b5-4465-9b91-f0b9370ae3ce&title=MinekonomrozvitkuStvoriuOfisRozvitkuMalogoISerednogoPidprimnitstva&fbclid=IwAR216K8xB8WWw7jDy7N8T3RAsby9o2eqjNsQQx7c24VGSOmD7kqi6sBrzo>

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Кужель Марина,

*Киевский национальный университет имени Вадима Гетьмана,
доцент кафедры бизнес-экономики и предпринимательства,
Украина, marinakuzhel@gmail.com*

Линовицкая Светлана,

*Киевский национальный университет имени Вадима Гетьмана,
ассистент кафедры менеджмента, Украина,
ederastyle@yahoo.com*

By signing an association agreement, Ukraine seeks to become an equal member of the union in the future, for which it is necessary to carry out a number of socio-economic reforms. The European Union supports the development of small and medium-sized businesses in Ukraine by implementing a number of projects and initiatives. The importance of small business in the economies of developed countries is enough weighty, special attention should be paid to the problems and prospects of financial security and state support for small business in Ukraine.

Keywords: investment, development, small business.

Україна, підписавши угоду про асоціацію, прагне стати рівноправним членом союзу в майбутньому, для чого необхідно виконати ряд соціально-економічних реформ. Європейський Союз підтримує розвиток малого і середнього бізнесу в Україні шляхом реалізації низки проектів та ініціатив. Частка малого бізнесу в економіці розвинених країн досить вагома, слід приділити особливу увагу проблемам і перспективам фінансового забезпечення і державної підтримки малого бізнесу в Україні.

Ключові слова: інвестиції, розвиток, малий бізнес.

Малый и средний бизнес в Украине приносит 55 % валового внутреннего продукта в экономику страны, при этом если выделить только малый бизнес, то это — всего 16 % ВВП, тогда как в Европе этот показатель выше в два раза. Также стоит отметить низкую эффективность предприятий в Украине, иногда в 10 и более раз при прочих равных параметрах [1]. Для Украины особенно актуально, перенимая

опыт европейских государств, сфокусироваться именно на развитии малых и микро-предприятиях, улучшив бизнес-климат, чтобы сделать отечественную продукцию более конкурентоспособной.

Очевидно, что развитию малого бизнеса препятствует ряд проблем, ключевой перечень которых, остается нерешенным. Например, малый бизнес в Украине, в отличие от стран ЕС, вынужден платить непропорционально высокие налоги, и собственники бизнеса называют это основной проблемой. Также добавляют сложности и несовершенные законы, которые регулярно меняются, иногда противореча друг другу. Государственные программы поддержки малочисленны и зачастую неэффективны. Инфраструктура также несовершенна и многие важные элементы, например, ориентированные на инновации – не развиты. Малому бизнесу в Украине крайне сложно конкурировать с крупным номенклатурным бизнесом при выше перечисленных не равных условиях игры.

В странах ЕС малый бизнес является опорой для среднего класса и надежным источником наполнения государственных бюджетов. Так, согласно данным Евростата, одна из самых сильных и экономически успешных стран ЕС – Германия также является лидером по показателям развития малого бизнеса, а именно: численность персонала, трудоустроенного в малом и среднем бизнесе и общий оборот компаний. По такому количественному показателю как «численности компаний» – первенство принадлежит Италии (3,7 млн компаний), которая опережает Германию (2,4 млн) более чем в полтора раза. В тройку лидеров по данному критерию входит и Франция, Великобритания демонстрирует больший оборот при меньшем количестве компаний[2].

Важную роль на показатели стран ЕС оказывают особенности национальных экономик. Например, европейскими лидерами по обороту малого и среднего бизнеса в добыче полезных ископаемых является Италия (много небольших месторождений, часто выработанных и нерентабельных для крупной промышленности) и Норвегия (нефть, газ, полиметаллы). Великобритания – лидер по обороту малого и среднего бизнеса в строительной отрасли, а также в высокотехнологичных отраслях: информационные и телеком-

муникационные услуги, услуги в области исследований и разработок[4]. Очевидно, что для Украины таким направлением может стать агробизнес, а также предприятия торговли, микро-производство и строительство, аналогично структурному распределению удельного веса предприятий малого бизнеса в большинстве стран ЕС.

Опыт развития малого бизнеса в странах ЕС показывает, что важным условием успеха является поддержка государства, которая возможна в различных формах, например, путем стимулирования производства стратегических видов продукции, предоставления налоговых каникул, доступного банковского кредитования, создания информационно-консультативных центров, адаптивной системы страхования. Колоссальную роль играет реально действующее законодательство, разработка и реализация конкретных и качественных комплексных программ поддержки.

Безусловно, комплексный подход поддержки малого бизнеса должен базироваться на ряде векторов: финансово-кредитном, нормативно-правовом, информационно-техническом, организационном, поддержке внешнеэкономической деятельности, кадровом обеспечении бизнеса и пр.

Опыт внедрения программ поддержки малого бизнеса в странах ЕС говорит о рациональности инвестиций, прежде всего, в новые проекты. Правительства стран не стремятся «реанимировать» из кризиса ранее созданные бизнесы, хотя очевидно, что в условиях турбулентной внешней среды, создание бизнеса «с нуля» это крайне сложный процесс. В Украине еще более сложные условия и нестандартным переменным фактором может являться даже законодательное поле, что сдерживает представителей малого бизнеса Украины в прогнозах и поведении на рынке.

По данным ООН, в целом, на малых и средних предприятиях задействовано 50% трудового населения мира и производится от 30 до 60% национального продукта, в зависимости от страны, а проблема занятости очень остро стоит в Украине [3]. Трудоспособное население выбирает трудовую миграцию, что негативно сказывается на экономике, но парадоксальным является рост количества незакрытых вакансий работодателями Украины на фоне замершего уровня

безработицы. Очевидно, что малый бизнес, как очень гибкий, адаптивный, открытый ко многим изменениям может способствовать решению и этой проблемы в нашей стране.

Долгосрочными проектами должны стать инвестиции в рыночную инфраструктуру и развитие венчурного предпринимательства. Для реализации данных программ должны быть привлечены не столько средства государственного бюджета, сколько возможности частного капитала при поддержке государства.

Малый бизнес играет в экономике любой страны довольно большую роль. Он является неотъемлемой частью социально-экономической системы страны, обеспечивая стабильность рыночных отношений, втягивая большую часть граждан страны в систему отношений путем открытия ими собственного дела, обеспечивая высокую эффективность посредством глубокой специализации и кооперации производства, что благоприятно сказывается на экономическом росте национальной экономики.

Цивилизованное развитие малого предпринимательства возможно только при наличии долгосрочной стратегии развития, ориентированной на экономическую, социальную, информационную, обучающую и другие виды поддержки малого бизнеса. Малый бизнес наиболее подвержен кризисам и негативным последствиям перемен, а в Украине, в силу продолжающейся шестой год войны – данные факторы естественно оказывают негативное воздействие на становление малого бизнеса.

В выше рассмотренных условиях абсолютный и относительный рост малого бизнеса в Украине, на фоне общего спада производства и кризисного состояния многих крупных предприятий, в том числе монопольных, демонстрирует его большой внутренний потенциал, возможность для достаточно широких слоев населения обеспечить собственными силами свою экономическую самостоятельность и благосостояние, аналогично тому, как это происходит в странах ЕС.

Список использованной литературы и других источников

1. Сайт Державної служби статистики України. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/kap/kap_u/kap_u14.htm.

2. KeyfiguresonEurope: Statisticalbooks – 2018 / Офіційний сайт Євростат URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9309359/KS-EI-18-001-EN-N.pdf/0b8d8b94-541d-4d0c-b6a4-31a1f9939a75>
3. База данихСвітового банку / Офіційний сайт Світового банку URL: <http://data.worldbank.org/indicator/>
4. База данихЄвростат / Офіційний сайт Євростат URL <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

ЧЕТВЕРТА ПРОМИСЛОВА РЕВОЛЮЦІЯ: СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Любовець Олена,

*доктор історичних наук, заступник директора з наукової роботи
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»,
Україна, olena_lubovec@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-8811-6627>*

The article describes the essence of the Fourth Industrial Revolution («Industry 4.0») and describes its main components and consequences in the social sphere. The main social challenges are highlighted: the growing disproportion between the distribution of wealth and income in the world economy between countries; transformation of the labor market; intensification of migration processes; widening the income gap; the possibility of social explosions.

Keywords: Fourth Industrial Revolution, Industry 4.0, Resources, World Economic Forum.

В статье раскрыта сущность четвертой промышленной революции («Индустрии 4.0»), охарактеризованы ее основные составляющие и последствия в социальной сфере. Выделены основные социальные вызовы: рост диспропорции распределения богатства и доходов в мировой экономике между отдельными странами; трансформация рынка труда; интенсификация миграционных процессов; увеличение разрыва между доходами населения; возможность социальных взрывов.

Ключевые слова: Всемирный экономический форум, Индустрия 4.0, рещоринг, Четвертая промышленная революция.

Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу протягом останніх десятиліть призвів до суттєвих технологічних змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Внаслідок цього людство входить в епоху Четвертої промислової революції. Поєднання інтелектуальних ресурсів із новітніми технологіями визначають не тільки темпи та перспективи економічного зростання окремих країн і всього світу в цілому, а й істотно впливають на якісні показники рівня життя населення та розвиток соціальної сфери.

Метою статті є аналіз сутності Четвертої промислової революції, загальна характеристика її складових та окреслення основних наслідків у соціальній сфері.

Вперше термін «Індустрія 4.0» або Четверта промислова революція з'явився в 2011 р. на Міжнародній виставці високих технологій, інновацій і промислової автоматизації в Ганновері (HANNOVER MESSE) [1]. «Індустрія 4.0» визначалася як процес впровадження штучного інтелекту в заводське виробництво, створення так званих розумних заводів на основі кіберфізичних систем. Докладніше проблеми та наслідки, пов'язані з Четвертою промисловою революцією обговорювалися на 46-му Міжнародному економічному форумі в Давосі в січні 2016 р. [2].

Розробником та ідеологом концепції Четвертої промислової революції вважається німецький економіст Клаус Шваб. Своє бачення сутності Четвертої промислової революції він виклав у книгах «Четверта промислова революція» [3] та «Технології Четвертої промислової революції» [4]. Клаус Шваб вважає, що в основі «Індустрії 4.0» лежить цифрова революція, яка поєднує різноманітні технології й пов'язана не тільки з розумними машинами та системами, а охоплює різні галузі – від розшифровки інформації, яка закладена в людських генах, до нанотехнологій; від відновлювальних енергоресурсів до квантових розрахунків. На його думку, саме синтез цих технологій та їхній взаємозв'язок у фізичних, цифрових і біологічних доменах визначає фундаментальну відмінність Четвертої промислової революції від всіх попередніх промислових революцій [3, с. 3].

Однією з головних особливостей Четвертої промислової революції є те, що новітні технології та універсальні інновації розповсюджу-

ються значно швидше й масштабніше в порівнянні з попередніми революціями. Перспективи тотальної автоматизації та роботизації всіх сфер виробництва, поява штучного інтелекту відкривають перед світовою економікою широкі можливості зростання, сприяють підвищенню рівня та якості життя окремих індивідів і суспільства загалом. Водночас, активне впровадження передових технологій та новацій тягне за собою й нові виклики, насамперед, у соціальній сфері.

Серед основних соціальних викликів можна виділити наступні:

- зростання диспропорції розподілу багатства та доходів у світовій економіці між окремими країнами;
- трансформація ринку праці в світовому масштабі та в межах окремих країн;
- інтенсифікація міграційних процесів;
- збільшення розриву між доходами населення від праці та капіталу, наслідком чого може стати зростання нерівності за віковою, гендерною, етнічною та ін. ознаками;
- можливість соціальних вибухів.

Четверта промислова революція (як і попередні) проходить в умовах нерівномірного розвитку світової економіки. Окремі країни перед її початком мали різний стартовий потенціал науково-технологічного розвитку. Фактом є те, що частина країн ще знаходиться на стадії третьої промислової революції, а деякі країни переживають тільки другу промислову революцію. Нерівномірний економічний розвиток зумовлений тим, що інвестиції спрямовуються й накопичуються в певних регіонах світу, які мають переваги географічного положення, запасів ресурсів, якості робочої сили, наявного обсягу капіталів і т. п. Залучення цих ресурсів у поєднанні з новітніми технологіями до системи глобальних економічних процесів перетворюються в найважливіші фактори, що визначають конкурентоспроможність національних економік, стають показником рівня економічної незалежності, добробуту країни та її національного статусу.

На сьогодні лише 5 країн світу контролюють майже 80 % світового ринку високих технологій, а частка 7 розвинутих країн світу становить понад 80 % виробництва наукомісткої продукції. Внаслідок цього загострюється проблема поляризації багатства, збіль-

шується розрив у доходах між країнами «золотого мільярду» й країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою. У таблиці 1 наведені показники ВВП 10 найрозвиненіших країн світу в 2017 р. [5, с. 17].

Таблиця 1.

ВВП 10 найрозвиненіших країн світу в 2017 р.

№	Країна	ВВП, млрд дол. США
1.	США	19284,99
2.	Китай	12263,43
3.	Японія	4513,75
4.	Німеччина	3591,69
5.	Велика Британія	2885,48
6.	Франція	2537,92
7.	Індія	2487,94
8.	Італія	1901,67
9.	Бразилія	1556,44
10.	Канада	1530,7

З таблиці видно, що за абсолютним обсягом ВВП економіка США значно випереджає інші держави. Сполучені Штати також утримують лідерство за рівнем науково-технічного та інноваційного розвитку. Країна має найвищі показники патентування в американській та європейській патентних організаціях, обсяги високотехнологічного виробництва та експорту об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення науковими кадрами та залучення іноземних висококваліфікованих кадрів, обсяги венчурного фінансування.

В умовах світової економічної нерівномірності одним із наслідків Четвертої промислової революції стає загострення конкуренції на геополітичному рівні. Це насамперед посилює економічне протистояння серед країн-лідерів за першість у виробництві товарів широкого попиту, а також за контроль шляхів і ринків збуту послуг і товарів. Прикладом такого протистояння є «економічні війни» між США та Китаєм. Країнам, що розвиваються, та ресурсоорієнтованим

ним країнам, щоб витримати виклики «Індустрії 4.0» необхідно якнайшвидше взяти курс на перехід до інноваційної економіки. Це в повній мірі стосується й України.

«Індустрія 4.0» зумовлює й глобальні трансформації світового ринку праці. В програвшому становищі опиняються країни «третього світу», які за рахунок дешевої робочої сили протягом останніх десятиліть були місцем розміщення виробничих підприємств. Ця обставина суттєво впливала на зростання національних економік і ВВП. Однак сучасні новітні технології забезпечують такий високий рівень взаємодії автоматизованих виробництв, що чинник дешевої робочої сили втрачає своє колишнє значення. Процес повернення в США та країни Європи виробництва, виведеного за кордон, отримало назву решорингу. Процесу решорингу сприяє й інша особливість Четвертої промислової революції – індивідуалізація виробництва товарів масового попиту, коли клієнт визначає особисті вимоги й відповідно до них замовляє продукт. У цьому випадку ключове значення має близькість виробничих потужностей і ретельний контроль за якістю виготовлення замовленої продукції.

Одними з найперших країн, які повертають виробництво на власну територію, стали США та Німеччина. В США цей процес проходить під контролем держави. Так, з 1 вересня 2018 р. розширилися мита на імпортовані товари з Китаю, які раніше не потрапили під них. Збори в 10 % торкнуться імпортованої китайської продукції на загальну суму в 300 млрд доларів [6]. Паралельно йде активне закладання підприємств на території США. Прикладом решорингу є відмова автовиробника Ford від раніше затверджених інвестицій в 1,6 млрд дол. у будівництво нового заводу в Сан-Луїс-Потосі (Мексика) й перенос будівництва в штат Мічіган з інвестиціями в 700 млн дол. і створенням 700 робочих місць [7]. Решоринг спостерігається й в текстильній, взуттєвій галузях, у виробництві одягу та побутової техніки тощо.

На відміну від США решоринг у Німеччині проходить переважно без адміністративного втручання держави, а на основі ринкових механізмів. Лідером є галузь виробництва спортивного взуття. Одним із перших повернув своє виробництво концерн Adidas, який в

2017 р. відновив серійний випуск кросівок у місті Ансбах [8]. На шлях рещорингу стали й інші відомі бренди: BSH, Gigaset, Märklin, Rowenta, Steiff.

Для країн, які розвиваються, рещоринг тягне суттєве скорочення робочих місць, що буде посилювати проблему зайнятості населення країн, збільшення безробіття та зниження загального рівня життя. Для цих країн безробіття стає проблемою – їхні громадяни у пошуках роботи змушені мігрувати у розвинуті країни, де часто стають джерелом соціальної напруги.

Успішне впровадження досягнень Четвертої промислової революції призводить й до трансформації внутрішнього ринку праці окремих країн. Внаслідок комплексного впровадження автоматизації та роботизації виробництва постійно зменшуватиметься загальна доля людської праці. Наприклад, у США за останні 20 років автоматизація автозаводів сприяла зростанню продукції на 53 % на фоні скорочення зайнятості на 28 % [7].

На 46-му Міжнародному форумі в Давосі зазначалося, що до 2020 р. в результаті використання новітніх технологій буде скорочено 5,1 млн робочих місць. Передбачається, що суттєві скорочення очікуються не тільки серед робітників, а й серед адміністративних і офісних робітників [2]. Це загострить проблему безробіття (очікується, що до 2020 року – щонайменше 1 млн. традиційних професій чекає на самоліквідацію). Вивільнення працівників потребуватиме вдосконалення системи соціальної державної підтримки та соціальної допомоги, розвитку інституту самозайнятості населення, реформування освіти відповідно до попиту на нові спеціальності й професії.

Крім масової втрати робочих місць стрімкий розвиток новітніх технологій може призвести й до збільшення розриву між доходами в різних сферах зайнятості. Усталеною стає тенденція до зниження попиту на робітників із низьким рівнем освіти та низькою професійною кваліфікацією. Водночас пріоритетного значення на ринку праці поступово надається творчій креативній праці, яка передбачає не тільки оволодіння професійними знаннями та навичками, а й систематичне їх оновлення. Сучасні високотехнологічні галузі потре-

бують не лише освічених, а й ініціативних працівників, готових до здобуття нових компетенцій.

Вищеокреслені загальні проблеми та соціальні виклики, пов'язані з Четвертою промисловою революцією, вимагають адекватної реакції з боку державних структур окремих країн і вироблення відповідної концепції інноваційного економічного розвитку держав. Складовими цієї концепції мають бути механізми структурної перебудови національної економіки, модернізації промислового виробництва та інфраструктури; реформування системи освіти; шляхи вирішення проблеми зростання безробіття та пошук принципово нових форм зайнятості; розробка прогресивного податкового законодавства, яке забезпечить запобігання концентрації багатства тощо.

Список використаної літератури та джерел

1. HANNOVER MESSE: Industrie 4.0. URL: <https://www.hannovermesse.de/de/news/top-themen/industrie-4.0/>
2. Четвертая промышленная революция: интернет вещей, циркулярная экономика и блокчейн. URL: <http://www.furfur.me/furfur/changes/changes/216447-4-aya-promyshlennaya-revolutsiya>
3. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция. Эксимо, 2016. 288 с. URL: <http://loveread.ec/contents.php?id=66348>
4. Клаус Шваб. Технологии Четвертой промышленной революции. Эксимо, 2018. 320 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=73865
5. Халіна О. В. Нерівномірність економічного розвитку країн світу як глобальна проблема сучасності // БІЗНЕСІНФОРМ. 3018. № 5. С. 15-20.
6. Трамп заявив про розширення мит на китайські товари. УНІАН, 2 серпня 2019. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10638360-tramp-zayaviv-pro-rozshirennya-mit-na-kitayski-tovari.html>
7. Что такое решоринг и чем он опасен. URL: <http://union-press.ru/rubrics/ekonomicheskoe-obozrenie/10691>
8. Немцы возвращают производство из Китая. Партнер. 2019. № 4 (259). URL: <https://www.partner-inform.de/partner/detail/2019/4/189/9526/nemcy-vozvrashhajut-proizvodstvo-iz-kitaja>

ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ

Мельникова Александра,

*«Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана», Украина, alx.melnikova@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-8437-7670>*

The article discusses the essence and main components of the digital economy. The state of the digital economy in Ukraine is analyzed. The problems of the digital economy at this stage of development, such as the underdevelopment of infrastructure and institutional support, technological lag, cyber threats, are highlighted.

Keywords: digital economy, digitalization, information and communication technologies, digital technologies

У статті розглянуто сутність і основні складові цифрової економіки. Проаналізовано стан цифрової економіки в Україні. Виділено проблеми становлення цифрової економіки на даному етапі розвитку, такі як нерозвиненість інфраструктури та інституційного забезпечення, технологічне відставання, кіберурази.

Ключові слова: цифрова економіка, діджиталізація, інформаційно-комунікаційні технології, цифрові технології

Введение. Сегодня, процессы глобальной диджитализации охватывают все аспекты экономической, общественной и культурной жизни общества и создают предпосылки для трансформации традиционных экономических систем. В этом контексте - адаптивность, гибкость, технологичность и инновационность являются основными конкурентными преимуществами как на микро-уровне – для отдельных предприятий, так и на макро-уровне – для национальных экономик в целом. Способность и готовность Украины к трансформациям на пути перехода на цифровую модель развития экономики является стратегическим приоритетом и гарантом стабильного социально-экономического роста в будущем. Проблемам становления и развития цифровой экономики посвящены многие работы отечественных и зарубежных ученых и практиков – Апалькова В., Буркова В., Вишневого О., Гудзя О., Гуменюка О., Коляденко С., Криворуч-

ко О., Крауса Н. М., Кинга Б., Липси Р., Ляшенко В., Панышина Б., Тапскотта Д., Халимона Д., Шваба К. и др. В тоже время, остается неизученными множество проблемных аспектов, связанных со спецификой перехода Украины на цифровую модель экономики, с учетом уровня технологического и экономического развития страны на данном этапе.

Основные теоретические и практические положения. В настоящее время, под цифровой экономикой понимают экономическую деятельность, основанную на цифровых технологиях, при этом, цифровую экономику неразрывно связывают с электронным бизнесом и коммерцией, которые развиваются с использованием инструментов информационно-коммуникационных и цифровых технологий [1, с.5].

Основными структурными элементами цифровой экономики являются: поддерживающая инфраструктура (электронные носители, накопители, базы данных, программное обеспечение, коммуникационные сети, цифровые платформы, облачные сервисы и др.); электронный бизнес (с использованием инструментов цифровых технологий) и электронная коммерция (продажа товаров он-лайн). В тоже время, по оценкам экспертов, цифровая экономика давно уже вышла за рамки электронного бизнеса и коммерции и охватывает фактически все сферы жизнедеятельности современного человека. Так, Всемирный банк дает следующее определение цифровой экономики – это система экономических, социальных и культурных отношений, основанных на использовании информационно-коммуникационных технологий.

Результаты исследования, их оценка. В настоящее время, в европейских странах реализуется стратегия Единого цифрового рынка. Европейский Союз рассматривает Единый цифровой рынок как потенциал для роста экономики и как свой основной актив в ближайшем будущем. Единый цифровой рынок предусматривает доступ к цифровым продуктам и услугам, создание благоприятной инфраструктуры и техническую стандартизацию для развития цифровых технологий. Задача Украины, на пути евроинтеграции, стать частью этого рынка, что будет возможным благодаря обновлению телеком-

муникационной системы страны и ускоренной трансформации национальной экономики при переходе на цифровой уровень [2]. По оценкам экспертов, переход на цифровую экономику, позволит увеличить ВВП на 5%, привлечь инвесторов и сформировать предпосылки для активизации инновационного развития и стабильного социально-экономического роста страны в целом.

Так, Кабинет министров Украины в 2017 году утвердил Концепцию развития цифровой экономики и общества Украины на 2018-2020 года, а также программу по ее практическому осуществлению. Основными задачами развития цифровой экономики в Украине заключается «...в создании рыночных стимулов, мотиваций, спроса и формировании потребностей по использованию цифровых технологий, продуктов и услуг среди украинских секторов промышленности, сфер жизнедеятельности, бизнеса и общества для их эффективности, конкурентоспособности и национального развития, роста объемов производства высокотехнологичной продукции и благополучия населения» [3].

В июне 2019 года, Министр экономического развития и торговли Украины заговорил о необходимости трансформации Министерства экономики Украины в Министерство цифровой экономики. Кроме того, законопроект об электронных коммуникациях внесен в перечень приоритетного рассмотрения В августе 2019 года, миссия ЕС уже стала вести работу по оценке потенциала Украины для вхождения в Единый цифровой рынок.

Основополагающим для Украины является то, что включение Украины в Единый цифровой рынок упростит одну из самых актуальных проблем становления цифровой экономики в стране – проблему ее правового и организационного регулирования.

Анализируя переход Украины на модель цифровой экономики, следует заметить, что положительным является то, что малый и средний бизнес оказался более приспособленным к быстроменяющейся внешней среде и уже активно использует цифровые технологии для реализации своих товаров и услуг, в тоже время, проблемы цифровой модернизации особенно актуальны для крупных предприятий и государственного сектора.

Мониторинг уровня развития цифровой экономики в Украине, показал следующие результаты: 98,1 % предприятий в 2018 году имели доступ к сети Интернет 82,6 % работников этих предприятий использовали компьютеры с доступом к сети Интернет, что является положительной тенденцией. В тоже время, удельный вес среднего количества работников, которые использовали компьютер в своей работе в общем количестве работников на предприятиях Украины всего лишь 32,8 % [4]. Стоит отметить, что в основном работники украинских предприятий используют сеть Интернет для передачи сообщений по электронной почте, осуществления банковских операций и получения информации о товарах и услугах, табл. 1.

Таблица 1.

Направления использования сети Интернет в Украине в 2018 году¹

№	Направление	Единиц	%	Направление	Единиц	%
1	Количество предприятий, которые имели доступ к сети Интернет	43303	100	Количество предприятий, имевших вебсайт, который функционировал в сети Интернет	22331	100
2	Передача или получение сообщений по электронной почте	42733	98,7	Обслуживание клиентов	8305	37,2
3	Осуществление телефонных звонков с помощью Интернет / VoIP-связи или видеоконференций	13673	31,6	Поставка продукции и услуг в режиме он-лайн	3088	13,8
4	Получение информации о товарах и услугах	38468	88,8	Возможность посетителей формировать заказ товаров и услуг в режиме он-лайн	5061	22,7

¹ составлено автором на основе [4]

№	Направление	Единиц	%	Направление	Единиц	%
5	Использование сервиса мгновенных сообщений и электронной доски объявлений	21167	48,9	Наблюдение за статусом размещенных заказов	4537	20,3
6	Получение сообщений от органов государственной власти	35034	80,9	Персонализированное информационное наполнение сайта для постоянных или повторных клиентов	4565	20,4
7	Осуществления различных операций с органами государственной власти (за исключением получения информации)	22413	51,8	Ссылки на вебсайт предприятия в социальных медиа	7980	35,7
8	осуществление банковских операций	42070	97,1	объявления об открытых вакансиях или подача заявления на замещение вакантных должностей в режиме онлайн	5185	23,2
9	доступ к другим финансовым услугам	17612	40,7	обучение персонала	1316	8,6

Негативным явлением является то, что всего лишь половина от общего количества предприятий, имеющих доступ к сети Интернет имеют свой веб-сайт. Так, украинские предприятия используют веб-сайт в основном для обслуживания клиентов, рекламы в социальных медиа и поиска сотрудников (табл. 1.). Такая статистика свидетельствует о том, что национальные предприятия еще не в полной мере осознали все возможности, которые перед ними могут открыться с переходом на цифровую модель ведения бизнеса – такие как - расширение целевой аудитории и географического охвата рынка, оптимизация и ускорение бизнес-процессов, улучшение качества обслуживания, мобильность и коммуникабельность, повышение конкурентоспособности и т.д.

На сегодня, самыми актуальными направлениями электронного бизнеса в Украине являются: он-лайн продажа товаров и услуг (65 млрд грн.), он-лайн реклама и в целом интернет-маркетинг (9,5 млрд. грн.), оплата товаров он-лайн (2,6 млрд. грн.) и доставка купленных он-лайн товаров (0,8 млрд грн) [5]. О популярности интернет-покупок и мобильного банкинга свидетельствует и рейтинг самых популярных сайтов по посещаемости в Украине: если первая тройка в последние пару лет остается неизменной -Google.com, Youtube.com и Facebook.com, то 4 место в августе 2019 года впервые занял интернет-магазин «Rozetka» (10584,9 тыс.чел.), опередивши Wikipedia.org. Так же в первую десятку наиболее популярных интернет сайтов вошли: Privatbank.ua, Ukr.net, Prom.ua Olx.ua и Sinoptik.ua [6].

Не смотря на стабильный рост общего количества Интернет-пользователей в Украине (в апреле 2019 года - 26,4 млн. человек), национальные телекоммуникации очень отстают по уровню технического развития от ведущих стран мира. Качество и плотность Интернет-покрытия в Украине все еще остается на низком уровне. Украина всего несколько лет назад перешла на стандарт связи 3G, когда как передовые страны уже внедряли 4G и даже 5G. Технологическое отставание, изношенность и моральное устаревание основных средств украинских предприятий является одним из наиболее весомых факторов сдерживания развития цифровой экономики в

стране, что делает особенно важной проблему привлечения и целевого распределения инвестиционных ресурсов.

Институционально-экономическое и правовое обеспечение трансформационного периода является еще одной весомой проблемой становления цифровой экономики в Украине, требующей разработки методического обеспечения, создания специальных комитетов и проектных групп. Решение этой проблемы могло бы облегчить полноправное участие Украины в Едином цифровом рынке на равне со странами ЕС, что помогло бы перенять опыт передовых стран в регулировании цифровой экономики на уровне государства и внедрить международные стандарты.

Развитие цифровой экономики и глобализационные процессы диджитализации способствуют усилению киберпреступности. С появлением новых возможностей и перспектив развития цифровой экономики, усиливаются риски, связанные с киберугрозами. Реформирование киберотдела службы безопасности Украины, укомплектования штата сотрудников специалистами высочайшего профиля позволят минимизировать угрозы кибербезопасности на национальном уровне.

Выводы, предложения. В настоящее время, Украина вовлечена в глобальный процесс диджитализации и находится в процессе трансформации на пути к переходу к цифровой экономике. В тоже время, существуют проблемы, тормозящие прогрессивное развитие информационно-коммуникационных и цифровых технологий в стране. Среди основных проблем можно выделить следующие: неразвитая инфраструктура и технологическое отставание, проблемы в создании соответствующего институционального и правового обеспечения, адаптация законодательства к ключевым стандартам ЕС, киберугрозы. Создание Министерства цифровой экономики страны позволило бы на государственном уровне регулировать социально-экономические отношения участников цифровой экономики и стратегически планировать развитие Украины с учетом мировых тенденций.

Список использованной литературы и других источников

1. Гудзь О. Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2. С. 4-12.

2. Черніков Д. Європа формує Єдиний цифровий ринок. Чому Україна поза ним? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364078-misia-ocifruvati-ekonomiku-strategia-edinogocifrovogo-rinku.html>
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Итоги и планы: e-commerce Украины 2018/2019. URL: <https://evo.business/itogi-planu-e-commerce-ukrainy-20182019/>
6. Рейтинг популярних сайтів за серпень 2019. URL: <https://tns-ua.com/news/rejting-populyarnih-saytiv-za-serpen-2019>

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Плетньов Михайло,

*к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*

Адаменко Тетяна,

докторант Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

The article explores the goals of forming the digital economy of Ukraine based on appropriate technical and economic support. The general purpose of Ukraine digitalization, the main goals of digital development, the main rating goals, the basic economic and technical goals of digital economy formation of Ukraine are determined. It is argued that Ukraine has all the conditions for a digital leap and technological transition to a higher level, and faster, higher quality, large-scale modernization and economic development, which are reflected in the Concept of the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020.

Keywords: economic and technical goals, concept, purpose, digital economy.

В статье исследованы цели формирования цифровой экономики Украины на основе соответствующего технико-экономического обеспечения.

Определена общая цель цифровизации Украины, главные цели цифрового развития, основные рейтинговые цели, базовые экономические и технические цели формирования цифровой экономики Украины. Аргументировано, что в Украине есть все условия для осуществления цифрового прыжка и технологического перехода на более высокий уровень, и быстрого, качественного, масштабного обновления и развития экономики, которые отражаются в Концепции развития цифровой экономики и общества Украины на 2017–2020 годы.

Ключевые слова: экономические и технические цели, концепция, цель, цифровая экономика.

Цифровий розвиток України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства, - задля їх ефективності, конкурентоздатності, та національного розвитку, зростання та благополуччя. Формування цифрової економіки в Україні набуває обертів, а шлях до цифрової економіки та цифрового суспільства України пролягає через внутрішній ринок виробництва та головне – використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Тому питання формування цифрової економіки актуальні та на часі.

Метою дослідження є визначення цілей формування цифрової економіки України на основі відповідного техніко-економічного забезпечення за допомогою методів концептуалізації, систематизації та цілепокладання.

Ключова мета цифровізації України — досягнення цифрової трансформації існуючих та створення нових галузей економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності України у нові, більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані в національні, регіональні, галузеві тощо стратегії і програми розвитку [1].

Головними цілями цифрового розвитку є: прискорення економічного зростання та залучення інвестицій; трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні; технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехноло-

гічних виробництв; доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу; реалізація людського капіталу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.

Основні рейтингові цілі є:

у 2020 році Україна – 30 місце у рейтингу Networked Readiness Index (WEF); (64-те місце у 2016 році);

у 2020 році Україна – 40 місце у рейтингу Global Innovation Index (INSEAD, WIPO); (56-те місце у 2016 році);

у 2020 році Україна – 50 місце у рейтингу ICT Development Index (ITU); (79-те місце у 2016 році);

у 2020 році Україна – 60 місце у рейтингу Global Competitiveness Index (WEF); (85-те місце у 2016 році, індекс кумулятивний) [1].

Для досягнення поставлених цілей Україна має досягти економічні та технічні цілі, рис.1.

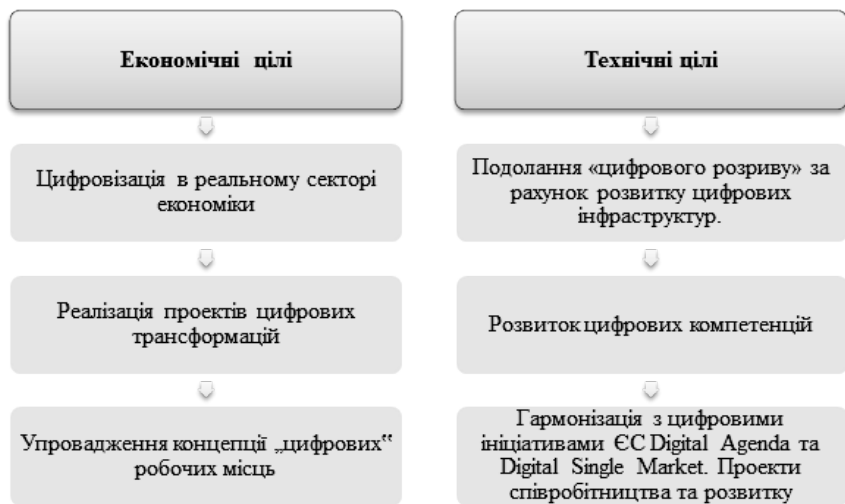

Рис. 1. Базові економічні та технічні цілі формування цифрової економіки України

В Україні є всі умови для здійснення цифрового стрибку та технологічного переходу на більш високий рівень, та швидшого, якіснішого, масштабного оновлення та розвитку, а саме:

здатність виробляти та використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, наявність професійних кадрів, людського капіталу, „школи”. Про це свідчить статистика реальних успіхів українських ІТ-компаній на міжнародних ринках;

доступ до відповідного обладнання, технологій, ріст поширення технологій серед громадян та бізнесу. Про це свідчить поступове відновлення внутрішнього попиту на технології, ринкові „історії успіху” у різних сферах життя та економіки, наявність локальних представництв виробників технологій, дистрибуції високотехнологічного обладнання;

достатній рівень системної інтеграції технологічних продуктів та послуг, від проектування до комплексних упроваджень різноманітних технологій, програмних та апаратних засобів;

креативна культура та вміння генерувати ідеї, про що свідчать високі показники у Global Innovation Index.

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2017–2020 роки („цифровий порядок денний”) є першим кроком до стимулювання внутрішніх ринків споживання, упровадження та виробництва цифрових технологій [1]. Концепція містить бачення трансформації економіки від традиційної (тобто аналогової) до ефективної (тобто цифрової), визначає першочергові кроки щодо імплементації відповідних стимулів та створення умов для цифровізації в реальному секторі економіки, суспільстві, освіті, медицині, екології тощо, виклики та інструменти розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації країни.

Список використаної літератури та інших джерел

1. Постанова КМУ № 67-р від 17 січня 2018 р. «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>

НЕПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДВГРС, ЯКА ЗДІЙСНЮЄ ПОСТІЙНЕ ТА ОБОВ'ЯЗКОВЕ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розгон Ольга,

*кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий
співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України, Україна, conference.ndipzir@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-6739-3927>*

The scientific work analyzes the activity of the DWRS, which provides permanent and obligatory emergency rescue services of economic entities (mining enterprises). The concepts of «entrepreneurship», «business activity», «work», «services», «service» are reviewed. The classification of legal entities by the Central Committee and the Civil Code of Ukraine is established. Attention is paid to the legal nature of the public services provided by the DWRGR.

Keywords: economic activity, service, entrepreneurship, works, services.

В научной работе проанализирована деятельность ГВГСС, которая осуществляет постоянное и обязательное аварийно-спасательное обслуживание субъектов хозяйствования (горных предприятий). Осуществлен обзор понятий «предпринимательство», «хозяйственная деятельность», «работы», «услуги», «обслуживание». Установлено классификацию юридических лиц по ГК и ХК Украины. Уделено внимание правовой природе публичных услуг, предоставляемых ГВГСС.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, обслуживание, предпринимательство, работы, услуги.

Нині спостерігається стрімкий розвиток підприємницької діяльності для малого і середнього підприємництва. Це супроводжується появою стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого розвитку малого та середнього інноваційного підприємництва.

А це вказує на необхідність аналізу підприємницької діяльності різних суб'єктів. Становить інтерес аналіз діяльності тих юридичних осіб, які здійснюють обслуговування на договірній основі за

плату, та встановлення того, чи є вони суб'єктами підприємницької діяльності, зокрема, якщо це державна служба.

Оскільки подібний аналіз раніше не здійснювався, заслуговує на наукове дослідження діяльність, наприклад, Державної воєнізованої гірничорятувальної служби у вугільній промисловості України, яка здійснює постійне та обов'язкове аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання (гірничих підприємств), і визначення автором власних позицій стосовно понять «підприємництво», «господарська діяльність», «роботи», «послуги», «обслуговування».

У науковій літературі висвітлено питання щодо тлумачення понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність». Зокрема, підприємництво — це дії, спрямовані на отримання негайного результату, а економічний розвиток — це результат дій [1, 102–105].

Попондуполо В. Ф. зазначав, що підприємницька діяльність — це сукупність правомірних дій, які здійснюються професійно, систематично і на власний ризик особою, зареєстрованою як підприємець, із метою отримання прибутку [2, 20].

Слід простежити, як регламентована підприємницька діяльність у нормативно-правових актах України. У статтях 50–54 ЦК України визначено загальний порядок здійснення підприємницької діяльності фізичною особою, а статті 84–86 містять особливості здійснення такої діяльності юридичними особами. Відповідно до ст. 3 ГК України під господарською діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Огляд визначень підприємницької / господарської діяльності за наведеними кодексами свідчить, що ці поняття не є схожими.

Законодавче визначення господарської діяльності спирається на напрацювання економічної науки, зокрема, розуміння економічної діяльності як господарської та негосподарської. Таким чином, виникає проблема *розмежування господарських і цивільних відносин*, особливо з огляду на різні критерії зарахування відносин до тієї чи іншої галузі права. Так, основним критерієм зарахування відносин

до господарських є господарська діяльність (ч. 1 ст. 1 ГК України), натомість основним критерієм для цивільних відносин є особисті немайнові та немайнові відносини (ч. 1 ст. 1 ЦК України), тобто йдеться про зовсім різні площини розуміння фактичних правових відносин [3].

Зазначимо, що за ч. 2 ст. 3 ГК України господарська діяльність, яка здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів і з метою отримання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва — підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети отримання прибутку (некомерційна господарська діяльність).

У ст. 3 ГК України зазначено, що будь-яка юридична особа є суб'єктом господарювання.

Разом із цим існує поняття «негосподарюючий суб'єкт» (ст.ст. 3, 175, 179, 256).

Пашков В. М. характеризує негосподарюючих суб'єктів через визначення їх як суб'єктів публічного права, зокрема, юридичних осіб, що фінансуються з бюджету, основною ознакою яких є публічна функція, діяльність яких при виконанні своєї основної діяльності, у тому числі шляхом надання державних послуг, спрямована на створення та підтримку необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за або без участі суб'єктів господарювання і є їх *господарчим забезпеченням* [4,133].

Слід перейти саме до аналізу діяльності досліджуваного суб'єкта – Державної воєнізованої гірничорятувальної служби у вугільній промисловості України, яка здійснює постійне та обов'язкове аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання.

У Положенні «Про Державну воєнізовану гірничорятувальну службу у вугільній промисловості України» від 19.10.2012 р. № 815 Державна воєнізована гірничорятувальна служба у вугільній промисловості України (далі — ДВГРС) — державна спеціалізована (воєнізована) аварійно-рятувальна служба, яка здійснює в установленому порядку обслуговування гірничих підприємств незалежно від форм власності в період їх будівництва, реконструкції, експлуатації, ліквідації або консервації.

Для встановлення того, чи є служба суб'єктом господарювання, необхідно зупинитися на питанні щодо *визначення виду ДВГРС як юридичної особи*.

Згідно із ч. 3 ст. 23 Кодексу цивільного захисту України (далі – КЦЗ України) «державні, регіональні, комунальні аварійно-рятувальні служби і аварійно-рятувальні служби громадських організацій, створені на професійній основі, є *юридичними особами*».

Зауважимо, що всі юридичні особи поділяються на *юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права* (ч. 2 ст. 81 ЦК України). Перші регулюються ЦК України, а другі виключені зі сфери його регулювання.

Слід зазначити, що поряд із ЦК України правовий статус юридичних осіб регулює і ГК України. Однак ГК України виходить із того, що *підприємство є суб'єктом права, називаючи його суб'єктом господарювання* (ст.ст. 55, 62). І лише іноді у тексті ГК України згадується про юридичну особу — або при посиланні на ЦК України, або при зазначенні, що *підприємство є юридичною особою*.

Таким чином, вибудовується ланцюжок понять, використовуваних у ГК України: *суб'єкт господарювання — підприємство — юридична особа*.

Спостерігається очевидна відмінність регулювання юридичних осіб за ГК України від регулювання за ЦК України: по-перше, головним *родовим* поняттям за ГК України є суб'єкт господарювання, а за ЦК України — юридична особа; по-друге, підприємство.

Юридичними особами відповідно до ст. 80 ЦК України є організації, створені та зареєстровані в установленому порядку. Тобто для того, щоб певне утворення було юридичною особою, необхідно, щоб воно: а) створювалося в порядку, передбаченому законодавством; б) було зареєстроване в порядку, передбаченому законодавством.

У ГК України не визначені чіткі критерії класифікації юридичних осіб, а як такі зазначені: *здійснення підприємницької та некомерційної діяльності* (ч. 2 ст. 62) — це позначення надається без прив'язки до розподілу підприємств на види; *форми власності* за ч. 1 ст. 63 ГК України.

Звертає на себе увагу різна термінологія за відсутності єдності підходів до протилежних явищ: підприємницький — непідприємницький, комерційний — некомерційний [5, 15–17].

Відповідно до чинної структури та пунктів 4.1, 4.19 чинного Положення про ДВГРС № 815 Центральний штаб ДВГРС та ВГРЗ є юридичними особами. Вважаємо, що зазначені підрозділи повинні бути визначені як *юридичні особи з метою юридичної визначеності в нормативно-правових актах на рівні закону*.

За класифікацією юридичних осіб публічного права ДВГРС є організацією, яка може бути *бюджетною, неприбутковою та наділена правом оперативного управління*.

Виходячи з чинного законодавства, ДВГРС — це юридична особа публічного права, яка здійснює *діяльність, що не належить до господарської, при обслуговуванні гірничих підприємств, діючи на договірних засадах*.

Ця служба здійснює постійне та обов’язкове аварійно-рятувальне обслуговування суб’єктів господарювання (гірничих підприємств) у порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 р. № 5 «Про затвердження Порядку здійснення постійного та обов’язкового аварійно-рятувального обслуговування суб’єктів господарювання, галузей та окремих територій».

Відповідно до п. 1) ч. 12 ст. 23 КЦЗ України на аварійно-рятувальні служби покладається виконання таких завдань: аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі суб’єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій.

У ст. 29 Гірничого закону України від 06.10.1999 р. ці функції ДВГРС розмежовано на типи і види.

Зазначимо, що функції конкретних аварійно-рятувальних служб визначаються їх статутами чи положеннями, які погоджуються з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, та затверджуються згідно із законодавством.

Необхідно зазначити окремо, що характер робіт, передбачених п. 4–5, 7 ч. 12 ст. 23 КЦЗ України та ст. 29 Гірничого закону України,

які виконують ДВГРС, розкривається через термін «обслуговування», що міститься у ст. 133 КЦЗ України, за якою суб'єкти господарювання та окремі території, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі аварійно-рятувальними службами, які пройшли атестацію в установленому порядку.

Зауважимо, що категорія «обслуговування» включає в себе як «роботи», так і «послуги».

Аналізуючи нормативно-правові акти, що регулюють діяльність, яка включає роботи та послуги і здійснюється Державною воєнізованою гірничорятувальною службою у вугільній промисловості, робимо висновок, що у категорії «постійне та обов'язкове аварійно-рятувальне обслуговування» виокремлюється група робіт/послуг. Водночас передбачаємо перелік робіт і послуг, до яких належать як невідкладні роботи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, так і роботи із систематичного обслуговування технічних об'єктів, перевірки стану їх забруднення, загазованості, та роботи з кадровим складом шахт (навчання, тренування, вправи в респіраторх та ін.) і перелік «платних» робіт/послуг.

Незважаючи на те, що існує поділ на послуги та роботи на теоретичному рівні, на думку О. Г. Шаблової, терміни «послуга» й «робота» використовуються як тотожні, оскільки з філософських позицій і робота, і послуга є корисними видами діяльності. Спостерігається тенденція до визначення роботи й послуги через поняття «діяльність» і «дія» [6,51].

Дискусія із цього приводу триває, вона зумовлена як *отождошенням (змішуванням) робіт і послуг* у деяких нормах чинного законодавства (у ч. 5 ст. 715 ЦК України, у ст. 1 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 р. № 1955-IV, у Державному класифікаторі продукції та послуг (ДК 016:2010), затвердженому наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457), судовій практиці, так і різноманітним доктринальних підходів до розмежування цих понять.

Борисов Б. А. зазначає, що робота є різновидом послуг, оскільки роботами називають такі послуги, кінцевим результатом яких є ви-

готовлення будь-якого матеріального предмета (речі) або інший матеріальний результат [7,11].

Натомість інші вчені розмежовують ці поняття, акцентуючи головну увагу саме на корисних ефектах від виконання робіт і надання послуг [8, с. 18].

Так, корисний ефект від надання послуг не виникає у вигляді певного осяжного матеріального результату, як це має місце під час виконання роботи, а полягає переважно у процесі надання послуг. Отже, не випадково у ст. 177 ЦК України *результати робіт і послуги* вказані як окремі види об'єктів цивільних прав. Складність у цьому питанні також зумовлена активним використанням у сучасному господарському обороті складних договірних конструкцій, так званих комплексних і змішаних договорів, у структурі яких одночасно наявні елементи договорів про передання майна, надання послуг і виконання робіт.

Узагальнюючи наукові підходи та положення чинного законодавства, зауважимо, що, із правового погляду, *немає підстав для отождошення послуг і робіт*. У договорі про надання послуг (ч. 1 ст. 901 ЦК України) посилення на результат відсутнє, його предметом вважається саме діяльність, благо, яке не має матеріального змісту, але має економічну цінність і корисний ефект для замовника та є невіддільним від діяльності. На *відміну від результатів робіт*, послуга є неподільним об'єктом, що свідчить про неможливість виконання договору про надання послуги частинами. Крім того, на відміну від процесу надання послуги, процес виконання підрядних робіт, як правило, триває під поточним контролем замовника, що зумовлює ступінь «самостійності» зобов'язаної за договором сторони та впливає на порядок завершення процесів із надання послуг, виконання робіт. Під час надання послуг замовник у разі потреби може надавати виконавцеві рекомендації для забезпечення належного надання послуги. Проте обов'язок їх урахування виконавцем послуг є другим порядком залежно від сутності та виду послуг [9,77].

Але подібний поділ не має значення для дослідження чинного Положення про ДВГРС № 815, оскільки «обслуговування» включає як «роботи», так і «послуги», що здійснюються на договірному рівні ДВГРС.

Нарешті слід визначити *правову природу публічних послуг, які надає ДВГРС*.

У сучасних умовах захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій різного характеру і масштабу (далі — НС), реагування на них із метою попередження виникнення, мінімізації збитків та ліквідації наслідків належить до найважливіших функцій держави щодо забезпечення національної безпеки країни. Припустимо, що послуги, які надаються ДВГРС у сфері захисту населення, територій, навколишнього природного середовища, є адміністративними.

За ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI адміністративна послуга є результатом здійснення владних повноважень органом виконавчої влади, іншим державним органом, органом влади Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування, їх посадовими особами, уповноваженими відповідно до закону надавати адміністративні послуги (далі — суб'єкт надання адміністративних послуг) за заявою фізичної або юридичної особи, спрямованим на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону.

До послуг у сфері захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС можна віднести послуги, надання яких передбачене КЦЗ України та Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» 02.03.2015 р. № 222-VIII. До таких адміністративних послуг належать: видача свідоцтв (дублікатів, переоформлення) про атестацію аварійно-рятувальної служби, служби медицини катастроф; реєстрація декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки; видача ліцензії (дубліката, копії, переоформлення, анулювання за заявою ліцензіата) на провадження господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення.

За ч. 3 ст. 3 Закону України «Про адміністративні послуги» до адміністративних послуг також прирівнюється надання органом виконавчої влади, іншим державним органом, органом влади Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування, їх посадови-

ми особами, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації витягів та виписок із реєстрів, довідок, копій, дублікатів документів та інші передбачені законом дії, у результаті яких суб'єкту звернення, а також об'єкту, що перебуває в його власності, володінні чи користуванні, надається або підтверджується певний юридичний статус та/або факт.

Згідно із ч. 7 ст. 12 Закону України «Про адміністративні послуги» орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи не можуть надавати інші платні послуги.

Перелік платних послуг, який надається ДВГРС, міститься у Постанові Кабінету Міністрів України «Питання надання підрозділами Державної воєнізованої гірничорятувальної служби у вугільній промисловості платних послуг» від 12.09.2012 р. № 849. Як бачимо, Законом України «Про адміністративні послуги» встановлено, що суб'єкт надання адміністративних послуг (у даному випадку, припустимо, ДВГРС) не може надавати інші платні послуги, які не передбачені законом.

Отже, з ухваленням Закону України «Про адміністративні послуги», яким встановлено перелік адміністративних послуг, ДВГРС надає публічні платні послуги у сфері захисту населення, територій, навколишнього природного середовища, які не увійшли до вищезазначеного закону, оскільки за своїм змістом вони не належать до адміністративних.

Зауважимо, що ДВГРС *не здійснює господарську діяльність*. У нормативно-правових актах, які регулюють діяльність ДВГРС щодо надання платних послуг, не акцентуються і не визначаються види цієї діяльності: господарська чи некомерційна.

Отже, як наслідок, законом не визначено вид цієї діяльності та правову природу платних послуг, які надаються ДВГРС. Вважаємо, що це має бути урегульовано таким чином, щоб дозвільному органу було надано компетенцію для встановлення виду цієї діяльності, яку слід передбачити у Постанові, затвердженій КМУ.

Усі види діяльності для ДВГРС встановлені на підставі закону та інших нормативно-правових актів. Пропонуємо дотримувати-

ся «формули», яка може міститися у КЦЗ України. Слід визначити мінімальний імперативний перелік робіт/послуг для Центрального штабу ДВГРС, загонів та інших юридичних осіб, підконтрольних ДВГРС, надати право Міністерству встановлювати інші види діяльності для підпорядкованих служб і загонів, а також право визнати перелік платних робіт і послуг.

Список використаної літератури та інших джерел

1. Шульженко Ф. П. Соціально-правова держава: сутність, проблеми політичної модернізації: дис. доктора юрид. наук: спец. 23.00.02. Київ, 2009. 412 с.
2. Попондуполо В. Ф. Правовой режим предпринимательства. СПб.: Изд-во С.-Петербурга: ун-та, 1994. 208 с.
3. Кочин В. В. Види господарської діяльності юридичних осіб: проблеми теорії та практики. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 1. С. 139-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_1_24.
4. Пашков В. М. Діяльність суб'єктів господарювання як об'єкт правового регулювання: проблема кваліфікації. *Вісник Академії правових наук України*: зб. наук. пр. Харків, 2011. № 1. С. 124–134.
5. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 3: Юридична особа / За ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика», Харків: Страйд, 2009. 736 с.
6. Шаблова Е.Г. Услуга как объект гражданских прав. *Российский юридический журнал*. 2001. №. 3. С. 48–51
7. Борисов Б. А. Услуги. Правовой режим реализации / авт.-сост. Б. А. Борисов. М.: Филинь, 1997. 424 с.
8. Гриняк А. Особливості розмежування договорів підряду та договорів із надання послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2012, № 4. С. 18–20.
9. Голіна О. В. Договори про надання послуг у сфері господарювання: монографія. Харків: Право, 2019. 200 с.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Чухрасва Наталія,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки
та підприємництва, Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Україна,
0612nataliya@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-1537-4841>*

Ковтун Віта,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки
та підприємництва, Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Україна,
vitkovtun@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0001-5713-282X>*

As a new trend in the economy and social life, digitalization is based on the modern supply of information, which helps to improve the efficiency of the economy and improve the quality of life. A comprehensive analysis of the features of digitalization includes the disclosure of its essence, the specifics of the new submission of information, prerequisites and possible positive consequences of modernization of Ukraine, as well as a description of the current state and tasks in the field of digitization of the national economy.

Keywords: digitalization, digital economy, digital privatization, digital reinvestment, digital technologies.

Как новый тренд в экономике и социальной жизни, цифровизация основана на современной подаче информации, способствует повышению эффективности экономики и улучшению качества жизни. Всесторонний анализ особенностей цифровизации включает раскрытие ее сущности, специфику нового представления информации, предпосылки и возможные положительные последствия модернизации Украины, а также описание текущего состояния и задач в области цифровизации национальной экономики.

Ключевые слова: цифровизация, цифровая экономика, цифровая приватизация, цифровое реинвестирования, цифровые технологии.

В цифрову епоху успішність країн залежить багато в чому від прогресу в побудові суспільства знань, а цифровий розвиток відіграє ключову роль у прискоренні економічного і соціального розвитку

країни в цілому. Інформаційна сфера держави спрямовує її економічний та інноваційний потенціал і таким чином суттєво впливає на інші сфери, конкурентоспроможність на міжнародній арені, якість життя громадян. Актуальними завданнями для України в цій сфері є, з одного боку, реалізація власного цифрового порядку денного, з іншого – імплементація профільних документів і проектів ЄС в національне законодавство.

Цифрова економіка стає основою майбутнього технологічного прориву. На думку Глобального інституту McKinsey, процес розвитку цифрової економіки за масштабами можна порівняти з промисловою революцією XVIII–XIX ст., яка радикально змінила весь світ, надавши багатьом країнам поштовх до стрімкого зростання, змінивши саму парадигму розвитку [1]. Саме цифрова економіка є акселератором соціально-економічного життя суспільства у сучасному світі та здатна стрімко підвищити ВВП країни. Так, частка цифрової економіки у ВВП розвинених країн з 2010 по 2017 рік зросла з 4,3% до 6,5%, а у ВВП країн, що розвиваються – з 3,6% до 5,1%. У країнах G20 цей показник збільшився з 4,1% до 5,9% за останні п'ять років. Світовим лідером за часткою цифрової економіки у ВВП є Великобританія - 12,4% [2]. Міжнародні аналітики вказують на частку цифрової економіки України у ВВП у 2012 році в розмірі 1%, у 2017 році 2,5% [2]. Середня продуктивність праці в цифровій індустрії більш ніж вдвічі перевищує середні показники в економіці України. За підрахунками, у 2017 році середня річна продуктивність праці української економіки становила \$4 865 доданої вартості на одну особу. Один працюючий в цифровій індустрії створював додану вартість на суму \$12 279. Відтак, «цифровий вихор», який утворюють цифрові технології, відкриває унікальні можливості для розвитку української економіки та підвищення якості життя громадян.

Хоча роль впливу цифрових технологій на підвищення конкурентоспроможності країни досить очевидна, багато питань залишаються не дослідженими. Не достатньо уваги приділяється питанням розвитку цифрового потенціалу з метою досягнення інноваційного зростання окремих підприємств і галузей, без належної уваги залишаються інституціональні аспекти цифрової економіки, слабо ви-

світлені проблеми та перспективи розвитку бізнесу в умовах формування цифрової економіки.

Метою статті є розгляд основних аспектів розвитку цифрової економіки та визначення її ролі в загальній системі соціально-економічних відносин та підвищенні конкурентоспроможності країни.

Розвиток цифрових інновацій в світі почався з 1960-х рр. Перший етап розвитку зводився до автоматизації існуючих технологій і бізнес-процесів. Другий етап припав на середину 1990-х рр. і характеризувався глобальним проникненням Інтернету і мобільного зв'язку в життя суспільства. В даний час розвиток технологічної інфраструктури та використання великих баз даних призвели не просто до розширення доступу в Інтернет мільйонів споживачів, а до інтеграції широкого спектру цифрових сервісів, продуктів і систем в єдину кіберфізичну систему [3].

Цінними в науковому сенсі дослідженнями проблематики становлення цифрової економіки є наукові праці та практичні дослідження і розробки таких знаних учених й винахідників як В. Айзексон, С. Бранд, Дж. Вейлз, Е. Вільямс, Б. Гейтс, Б. Елбрехт, Д. Енгельбарт, Дж. Ліклайдер, Дж. Фон Нейман, Е. Петерс, С. Хантінгтон. Українські вчені-економісти теж активно долучаються до творення понятійного апарату інституціональної палітри системних досліджень цифрової економіки. Серед них імена В. Гройсмана, В. Гейця, А. Гриценка, Ю. Зайцева, С. Кубіва, О. Москаленко, Т. Єфименко. Питання технічного регулювання, гармонізації стандартів, вивчає значна кількість сучасних зарубіжних і вітчизняних науковців, серед останніх: Дятлова В.В., Вознюк С.В. [4], Валага Л.Ю. [5], Нагорна О.О. [6], Оносова І.А. [7] та ін.

Відповідно до однієї з доповідей Світового банку «цифрова економіка (в широкому сенсі слова) - система економічних, соціальних і культурних відносин, заснованих на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій» [8]. Найбільш часто під цифровою економікою розуміють комплекс економічних і соціальних видів діяльності, які забезпечуються інформаційно-комунікаційними технологіями, такими як Інтернет, мобільні і сенсорні мережі, включаючи здійснення комунікацій, фінансових транзакцій, освіти, розваг та

інших видів бізнесу на базі використання комп'ютерів, смартфонів та інших пристроїв.

У публікації Організації економічного розвитку та співробітництва (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) [9] термін «цифрова економіка» використовується по відношенню до ринків, що функціонують на базі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які використовуються для здійснення торгівлі інформаційними, цифровими товарами або надання послуг за допомогою Інтернету.

У затвердженій у 2018 році Кабінетом міністрів України Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018–2020 роки цифрова економіка розглядається як господарська діяльність, в якій ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді, обробка великих обсягів і використання результатів аналізу яких порівняно з традиційними формами господарювання дозволяють істотно підвищити ефективність різних видів виробництва, технологій, обладнання, зберігання, продажу, доставки товарів і послуг. Таким чином, цифрова економіка являє собою певну систему економічних, соціальних і культурних відносин, що реалізуються на основі використання цифрових ІКТ.

Джерелами зростання сучасної економіки та постачальником цифрових ресурсів стають компанії, які застосовують цифрові технології. На початку ХХ ст. основну рушійну силу світової економіки складали гіганти традиційного бізнесу (нафтові, металургійні, машинобудівні і гірничодобувні підприємства), в той час як сьогодні представниками найбільших компаній є ІТ-сектор: Apple, Google, Microsoft, Berkshire Hathaway, Amazon, Facebook. Згідно з даними дослідження аналітиків International Data Corporation, опублікованого у 2016 р., загальні світові витрати на цифрові технології будуть щорічно рости на 16,8% і досягнуть до 2019 р. 2,1 трлн дол. США [10]. Визнанням значущості ролі цифрової економіки є щорічне збільшення її частки у ВВП в світі майже на 18%, а в розвинених країнах - на 7%. Згідно з даними Світового банку збільшення числа користувачів високошвидкісного Інтернету на 10% може підвищити щорічний приріст ВВП від 0,4 до 1,4%. Відповідно до прогнозів The

Boston Consulting Group обсяг цифрової економіки до 2035 р. може досягти 16 трлн дол. США [8].

Український бізнес в цілому розуміє, що без використання цифрових технологій неможливо успішно конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках. Водночас, розвиток цифрової економіки вкотре викрив існуючі проблеми та виявив нові. Перш за все, це відсутність інвестиційних ресурсів для багатьох підприємств для реалізації проектів впровадження та обслуговування ІТ-систем. Однією з перешкод є також консерватизм мислення: інноваційні рішення не завжди відповідають потребам постачальників та споживачів. У деяких випадках недостатньо розвинена екосистема (неможливість доступу до Інтернету, відсутність центрів обробки даних тощо) виступає стримуючим фактором. Багато експертів вважають, що однією з проблем протидії розвитку цифрової економіки є слабкий технічний розвиток та повільні темпи цифровізації економіки. Загалом для України є характерним порівняно низький показник інтелектуальної робототехніки: з 384 тис. промислових роботів, проданих у 2017 році, лише 60 одиниць було придбано для використання в Україні. В Україні на 20 тис. співробітників припадає один робот. Роботизовані комплекси існують на великих заводах, що належать масштабним міжнародним компаніям: Henkel, Philip Morris, Procter & Gamble і т. д. Компанії з українським капіталом підходять до роботизації обережно. Якщо говорити про галузі, що лідирують по роботизації, то в Україні можна відзначити металургію і харчову промисловість, а також логістику і агросферу.

Успіх цифровізації української економіки – це результат комплексного, системного підходу до вирішення проблем та подолання існуючих перешкод, впровадження та масштабування кращих зарубіжних практик та проектів. Імплементация досвіду цифровізації провідних країн світу (Данії, Сінгапуру, Німеччини, Китаю, Великобританії) свідчить про необхідність використання таких інструментів: - цифрова приватизація (спрямована на підтримку зацікавлених, інноваційних, компетентних суб'єктів, тобто призначена для підвищення ефективності певних сфер економіки, де вони будуть задіяні – охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство тощо); – цифровий

стрибок (створення умов для розвитку нового бізнесу та передових технологій); - цифровізація держави (забезпечення прозорості органів державної влади та її взаємодія з приватними структурами в країні, спрощення бізнесу); – цифрове реінвестування (уряд фінансує вибрані стратегічні напрями реалізації цілей та завдань програми цифрової економіки) [11]. Саме тому, активне впровадження цифрових технологій потребує державної підтримки за такими напрямками:

1. Створення державою інфраструктури та умов для приватної ініціативи. Існують такі варіанти, як додаткові податкові стимули для розвитку цифрових технологій, зниження страхових внесків на зростання ІТ-компаній, запровадження податкових пільг на суму капітальних вкладень в модернізацію (цифрові технології), врегулювання податкових питань у транскордонах інтернет-торгівлі.

2. Навчання та розвиток цифрової культури. Широкий розвиток цифрової економіки спричинить зміни в структурі зайнятості та вимогах до кваліфікації працівників. В Україні будуть затребуваними ІТ-фахівці, програмісти, кваліфіковані користувачі, які можуть працювати в цифровому середовищі. Цифрова економіка також вплине на топ-менеджерів, яким доведеться зрозуміти, як здійснити на практиці цифрову трансформацію бізнес-процесів.

3. Робота держави зі ЗМІ з метою підготовки громадян до майбутніх змін, впровадження широкомасштабної цифрової освіти.

4. Забезпечення кібербезпеки – розробка правових норм боротьби з кіберзлочинністю, технологічних рішень та стандартів, створення кваліфікованого персоналу кіберполіції.

5. Фінансування нових технологічних рішень з бюджету, залучення недержавних джерел фінансування досліджень, стимулювання розвитку корпоративної науки, підготовка керівників наукових організацій, здатних поєднувати якості вченого та підприємця.

6. Просування вітчизняних нових ІТ-продуктів та послуг на міжнародні ринки шляхом надання маркетингової інформації, організації участі в міжнародних виставках та конференціях, виділення субсидій та гарантій на експортні кредити, компенсації витрат на патентування, формування інвестиційних фондів, спрямованих на проведення операцій злиття та поглинання за кордоном.

7. Сприяння транскордонному співробітництву. Обмеження міжнародного співробітництва швидко підривають конкурентні позиції вітчизняних виробників. Необхідно забезпечити можливість використання українськими користувачами послуг, пропонувані світовим ринком, транскордонної передачі даних несекретного характеру. Слід заохочувати вступ українських компаній до глобальних технологічних альянсів, що формують технологічні стандарти на майбутнє.

Так, Україна має всі необхідні передумови для подальшої реалізації цифрового потенціалу та прискорення темпів цифровізації. Нові технології будуть впливати на розвиток бізнесу і державного управління, зростання якості життя, появу нових форм соціалізації людей і їх комунікацій. В цілому цифровізація обумовлює появу синергетичного ефекту, що має призвести до загального зростання економіки України.

Аналіз сучасного стану цифровізації української економіки і суспільства виявив проблемні місця, які потребують пильної уваги, і підтвердив, що для отримання позитивних результатів впливу світового тренду цифровізації в Україні необхідно:

- управління всіма аспектами економічного та соціального життя, що забезпечувало б виконання вимог цифровізації як світового тренда ефективного розвитку економіки і суспільства – тільки в цьому випадку цифровізація призведе до очікуваних позитивних результатів;

- створення можливостей для реалізації передумов цифровізації, що сприяють її позитивному впливу на економічне та соціальне життя України;

- складання та реалізація програм управління перевагами цифровізації;

- виявлення викликів, загроз, проблем і можливих негативних наслідків цифровізації, а з метою підвищення ефективності впливу цифровізації – складання та реалізація програм управління відповідними ризиками.

Список використаної літератури та інших джерел

1. Boden M., Cagnin C., Carabias V., Haegeman K. Facing the future: time for the EU to meet global challenges // European Commission Joint Research

- Centre Institute for Prospective Technological Studies European Union, 2010, p. 44. URL: http://www.et2050.eu/docs/2010_IPTS_Facing_the_future.pdf
2. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ. НАН України. Інститут економіки промисловості. 2018. 252 с.
 3. Cagnin C., Havas A., Saritas O. Future-oriented technology analysis: Its potential to address disruptive transformations. *Technological Forecasting and Social Change*. 2013, Vol. 80, pp. 379–385. URL: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC_77930
 4. Дятлова В. В., Вознюк С. В. Система технічного регулювання в Україні: етапи і механізми трансформації. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2013. № 2 (31). С. 144-148.
 5. Валага Л. Ю. Ефективність адаптації національної системи технічного регулювання у відповідність до вимог Європейського Союзу. *Вісник КНУТД*. 2014. №1. С. 235-243.
 6. Нагорна О. О. Система технічного регулювання як складова інноваційного розвитку економіки України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2014. № 6 [URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3145>]
 7. Оносова І. А. Моніторинг і оцінка стану гармонізації національних стандартів на харчову продукцію в контексті державної політики України. *Товарознавство та інновації*. 2013. Вип. 5. С. 179-187.
 8. Всемирный банк. 2016 год. Доклад о мировом развитии 2016 «Цифровые дивиденды» [Vsemirnyy bank. 2016 god. Doklad o mirovom razvitiy 2016 «Tsifrovyye dividendy»]. The World Bank. 2016 year. World Development Report 2016 Digital dividends. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23347/210>
 9. OECD Digital Economy Outlook 2015. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-digital-economy-outlook-2015_9789264232440-en
 10. Forecasting the world in 2018 DECEMBER 29, 2017 The Financial Times URL: <https://www.ft.com/content/d18f4518-eca7-11e7-bd17-521324c81e23>
 11. Гиглавый А. В., Соколов А. В., Абдрахманова Г. И., Чулок А. А., Буров В. В. Долгосрочные тренды развития сектора информационно-коммуникационных технологий. Giglavyy A. V., Sokolov A. V., Abdrahmanova G. I., Chulok A. A., Burov V. V. Dolgosrochnye Long-term trends in the development of the information and communication technology sector [Dolgosrochnyye trendy razvitiya sektora informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy]. Forsajt — Forsyte, vol. 7, No. 3, pp. 6–22. URL: <https://foresight-journal.hse.ru/2013-7-3/95089549.html>

СТРАТЕГІЧНІ РЕСУРСИ КОМПАНІЙ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Швидка Оксана,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана», Україна,
Shvydka.O@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2875-2584>*

В работе освещены сущностная характеристика, основные виды и особенности управления стратегическими ресурсами в эпоху цифровой экономики современных компаний. В конце автором сделаны основательные выводы и даны предложения.

Ключевые слова: ресурсы, стратегические ресурсы, устойчивы конкурентные преимущества, цифровая экономика.

The paper describes the essential characteristics, main types and features of strategic resources management in the era of digital economy of modern companies. In the end, the author made sound conclusions and made suggestions.

Keywords: resources, strategic resources, sustainable competitive advantages, digital economy.

Вступ: Технологічні зміни, що характерні для ХХІ століття в частині “зрощування” телекомунікаційних, ІК технологій та інновацій, зумовили введення в науковий обіг понять “цифрові технології”, “цифрова економіка”. Остання являє собою тип економіки, що характеризується активним впровадженням і використанням цифрових технологій зберігання, обробкою й передачею інформації в усі сфери людської діяльності. “Цифровий вихор” [1] який утворюють цифрові технології, відкриває унікальні можливості для розвитку економік країн, формування їх стратегічних ресурсів та підвищення якості життя громадян. Швидкі та глибинні наслідки від переходу на “цифру” будуть можливими лише тоді, коли “цифрова” трансформація стане основою життєдіяльності суспільства, бізнесу і державних установ, буде звичним й повсякденним явищем [2, с. 3; 3].

Мета дослідження полягає у теоретичному узагальненні базових та обґрунтуванні концепції управління стратегічними ресурсами компаній в епоху цифрової економіки. Для досягнення поставленої

мети використано метод наукового узагальнення, порівняння та метод синтезу.

Основні теоретичні та практичні положення: Згідно з відомим визначенням Дж. Барні, ресурси – це всі активи, здібності, організаційні процеси, інформація, знання, які контролюються підприємством і надають можливості розробляти та реалізовувати стратегії, що забезпечують підвищення рівнів раціональності та ефективності підприємства [3]. Сукупність різнорідних ресурсів організації являє собою потенціал підприємства. У реальному господарському механізмі одні ресурси відіграють ключову роль у створенні доданої вартості та цінності для споживача, а інші опосередковують потоки подій. Такі ключові ресурси прийнято називати стратегічними ресурсами.

В епоху цифрової економіки роль та управління ресурсами, а особливо їх захистом стає дедалі актуальнішою. Цифровізацію варто розглядати як інструмент, а не як самоціль. При системному державному підході “цифрові” технології будуть стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних факторів підвищення продуктивності, економічного зростання, створення робочих місць, а також покращення якості життя громадян країн [2, с. 5]. Домінуючим сьогодні поглядом на стратегічне управління підприємством в епоху нової економіки є ресурсна теорія, що ґрунтується на концепції економічної ренти і погляді на компанію, як на портфель здібностей і компетенцій.

Згідно з результатами дослідження Глобального центру цифровізації бізнесу (Global Center for Digital Business Transformation), протягом найближчих п’яти років внаслідок цифрової революції ті, хто впровадив передові технології від початку своєї діяльності, зможуть витіснити з ринку чотири з 10 діючих компаній. В умовах збільшення кількості підключень і цифрової трансформації мережа грає ключову роль у модернізації економіки.

Опитування, проведене компанією Cisco підтвердило важливість цифрових перетворень як для українського так і для ринку ЄС: 38 % респондентів зазначили, що спостерігають істотний вплив цього тренду на бізнес-стратегію їхніх компаній, який триватиме протягом

одного-трьох років, а 50 % – вплив до певної міри. Саме тому, щоб управляти постійно зростаючим трафіком, потрібні засоби автоматизації, які замінять “ручні” процеси налаштування й управління мережевими ресурсами. Очевидне і першорядне значення захисту інформації, адже інформація – основний стратегічний ресурс, від якого в рівній мірі залежить успіх як окремих підприємств, так і держав.

Більше половини опитаних – 56 % – стурбовані питанням кібербезпеки, 39 % – дуже стурбовані і лише 5% не переймаються ним зовсім. Показово, що за останні 12–18 місяців тільки 3 % респондентів не стикалися з інцидентами в галузі ІТ-безпеки. За цей період серед таких інцидентів частіше за інші називали віруси, поштовий спам і фішингову пошту, трояни, DDoS-атаки і програми-вимагачі. Ці атаки призводили до відмови систем (31 % відповідей) та знищення даних (20 %). Щодо основної перешкоди для забезпечення захисту від кіберзагроз, то тут з великим відривом серед відповідей лідирували бюджетні обмеження. На думку респондентів, вони ж посідають чільне місце в переліку перешкод на шляху цифровізації їх компаній (49 %). За ними йде небачення керівництвом взаємозв’язку цього тренду з бізнесом (14 %), а також недостатнє розуміння того, що таке цифровізація і що вона може принести компанії (13 %).

Управляти мережею підключених пристроїв, яких до 2030 р. в світі може бути вже понад 500 млрд, традиційними методами – як мінімум, неефективно. Відомо, що 75–90 % операцій з конфігурації мережі виконуються вручну, а витрати на управління й усунення неполадок становлять 75 % операційних витрат. З цим пов’язана важлива особливість цифрової епохи: з одного боку, ніколи раніше мережа не була такою критичною для успіху бізнесу, з іншого – ніколи ще до неї не висувалися настільки великі вимоги.

Таким чином компанія використовує свої унікальні ресурси та відмінні здібності задля освоєння ринкових можливостей і нейтралізації загроз. На їх основі фірма створює стійкі конкурентні (стратегічні) переваги (Sustainable competitive advantage – SCA). Стійкі конкурентні переваги можна визначити як такі, що важко скопіювати та які є основою вищої ефективності фірми. Стійкі конкурентні переваги можуть бути результатом взаємодії складної структури ресурсів.

Слід зазначити, що у ЄС набуває популярності дослідження стратегічних ресурсів організації, які визначаються як такі, що створюють вартість підприємства. Виходячи з цього, доречно подати визначення факторів вартості, які відбивають призначення ефективного управління стратегічними ресурсами на підприємстві. Тож, фактори вартості – це параметри діяльності, які фактично визначають вартість підприємства.

Дослідження цього терміну відображено у праці М. Скотта «Фактори вартості. Керівництво для менеджерів по виявленню важелів створення вартості». У дереві факторів вартості на найвищому рівні ієрархії знаходиться вартість для акціонерів (показник TSR). На останню в свою чергу впливають фінансові показники, місія, культура, цінності, корпоративна стратегія. Корпоративна стратегія включає стратегії різних стратегічних господарських одиниць, які визначаються сферами компетентності компанії та ринковими умовами господарювання.

Результати дослідження: Отже, результати ідентифікації та ефективні методи управління та захисту стратегічних ресурсів компаній є основою для прийняття рішення про їх подальший розвиток для забезпечення унікальності та високої конкурентоспроможності в епоху цифрової економіки. Перспективою подальших досліджень у цій сфері є подальше розпрацювання методик оцінювання якісного складу та вартості стратегічних ресурсів, а також їх практична імплементація в умовах сучасних компаній та умов функціонування.

Висновки: Інтернет речей, штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн та інші технологічні тенденції — це нові перспективи для економіки країн ЄС. Швидкість впровадження інновацій та здатність надійно захищати свої стратегічні ресурси визначають успіх компаній. Утримувати позиції та стимулювати подальше зростання економіки здатні інноваційні проекти і комплекс ефективних ІТ-рішень для їх реалізації. Використовуючи інтуїтивну мережу в якості фундаменту, організації зможуть грати на випередження в нашу епоху цифровізації.

Список використаної літератури та інших джерел

1. Айзексон В. Інноватори: як група хакерів, геніїв та гіків здійснила цифрову революцію. Київ. Видавництво “Наш формат”. 2017. 488 с.
2. Цифрова адженда України – 2020 (“Цифровий порядок денний” – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти “цифровізації” України до 2020 року. HITECH office. – грудень 2016. 90 с. URL: <https://uccci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
3. Barney J. B. Firm resources and substaigned competitive advantage. *Journal of management*. 1991/ Vol. 17. N 1. P. 99–120
4. Форум Cisco Cyber19 URL: https://www.cisco.com/c/uk_ua/index.html
5. Куприяновский В. П., Добрынин А. П., Синягов С. А., Намиот Д. Е. Целосная модель трансформации в цифровой экономике – как статья цифровыми лидерами. *International Journal of Open Information Technologies*. 2017. vol. 5, no. 1. С. 26–33.
6. Грант Р. М. Современный стратегический анализ. 5-е изд. / Пер. с англ. под ред. В. Н Фунтова. СПб.: Питер, 2008. 560 с.

АКТУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ВЕДЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА

Шуба Татьяна,

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
Экономический факультет, Украина,*

Shubatatiana11@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7163-2721>

The article discusses relevant technologies for conducting international business. Also, the role of information technology in modern business is assessed. Recommendations on improving business methods, including with countries of the European Union, are provided.

Keywords: business, integration, globalization.

У статті розглядаються актуальні технології ведення міжнародного бізнесу. Також, оцінюється роль інформаційних технологій в сучасному бізнесі. Надано рекомендації щодо вдосконалення способів ведення бізнесу, в тому числі, з країнами Європейського Союзу.

Ключевые слова: бизнес, интеграция, глобализация.

В современных условиях глобализации и интеграции экономического пространства, вопросы ведения международного бизнеса приобретают чрезвычайную актуальность. Многие предприниматели «выросли» из формата локальных бизнесменов и осуществляют попытки выйти на международный уровень. Однако следует отметить значительные различия в ведении бизнеса на национальном и международном уровне. Вместе с тем, отсутствует обширный и глубокий опыт реализации международного бизнеса. Таким образом, тема статьи является крайне актуальной и требует детального рассмотрения и анализа.

Целью статьи является рассмотрение основных технологий, которые используются в современном мире для ведения международного бизнеса, а также предоставление рекомендаций по усовершенствованию способов ведения международного бизнеса.

Для проведения исследования использовались общенаучные методы исследования, такие как анализ, синтез и обобщение.

Глобальная экономика оказывает большое влияние на все события повседневной жизни каждого человека, начиная с товаров, которые он покупает, и цен, по которым эти товары продаются, процентных ставок по кредитам и заканчивая выбором профессии [1]. Ведение бизнеса в системе глобальной экономики требует от предпринимателей все больше знаний и умений. Старые способы ведения бизнеса перестают быть эффективными и отходят на второй план. Вместе с тем, появляются новые технологии, которые позволяют не только повысить объемы продаж, но и существенно ускорить транзакции между контрагентами, что особенно актуально, если они происходят в разных странах.

Одной из таких технологий является аутсорсинг. Аутсорсинг – это технология ведения международного бизнеса путем перепоручения отдельных функций внешним зарубежным представителям. Цель применения аутсорсинга — использование передовых бизнес-технологий и ноу-хау для завоевания и удержания конкурентных преимуществ во все более обостряющейся конкурентной борьбе.

Аутсорсинг можно признать **целесообразным** только при соблюдении следующих условий:

- аутсорсер выполнит работу дешевле и качественнее;
- данный вид деятельности не является настолько значимым, что его передача на аутсорсинг могла бы угрожать возможностям и ключевым компетенциям компании;
- это снижает риск, связанный с изменениями технологии и (или) покупательских предпочтений;
- это повышает организационную гибкость и оперативность принятия решений, сокращает время разработки и вывода на рынок новых товаров, снижает издержки на координацию;
- это позволяет компании сосредоточиться на основном бизнесе.

В международном бизнесе, применение аутсорсинга позволяет получить следующие преимущества:

- высвобождаются ресурсы для сосредоточения на стратегических целях бизнеса;
- сокращаются расходы времени на проведения той или иной операции между различными странами;
- повышается качество произведенной продукции или оказанных услуг, так как фирмы, привлеченные к аутсорсингу, как правило, более компетентны в реализации таких операций.

Следующей технологией, которая позволяет повысить эффективность ведения международного бизнеса можно назвать применение информационных технологий.

Стратегическая роль ИТ в современном мире – способствовать менеджменту, адекватно реагировать на динамику рынка, создавать, поддерживать и углублять конкурентное преимущество с целью извлечения максимальной выгоды.

Существует множество программных продуктов для оптимизации бизнес-процессов, повышения контроля над потоками документов, для ведения внутренней документации. Благодаря информационным технологиям стало возможным обмениваться информацией на больших расстояниях и заниматься бизнесом в разных странах [2].

В связи с внедрением электронной коммерции и электронного бизнеса в практику фирм, корпораций и банков произошли изменения в характере проведения коммерческих и финансовых транзак-

ций с партнерами и клиентами, разработки и внедрения деловых стратегий, и в собственно конкуренции. Под влиянием информационных технологий все области международного бизнеса видоизменяются, модифицируются, адаптируются к новым явлениям и отношениям в деловой окружающей среде. Информационные технологии в значительной степени изменяют характер экономического взаимодействия рассредоточенных экономических единиц. Вместе с тем, существующее социально-экономическое неравенство между развитыми и развивающимися странами является причиной так называемого «цифрового неравенства» и, следовательно, разных возможностей для ускорения экономического развития, получения качественных информационных услуг и повышения благосостояния населения. В этих условиях ИКТ в развивающихся странах не могут оказывать столь значительного влияния ни на экономические системы и экономические отношения, ни на развитие национального и международного бизнеса, как это происходит в развитых странах.

Стоит также отметить возросшую популярность CRM систем, которые позволяют повысить лояльность клиентов, устойчивость предприятия, доходы бизнеса.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что аутсорсинг и информационные технологии являются теми технологиями в международном бизнесе, которые позволяют вывести его на качественно другой уровень и повысить эффективность его реализации, а также сократить материальные и временные потери. Также, учитывая, что развитые страны уже сформировали единый глобальный рынок товаров, услуг и капитала на сетевой основе и получают от этого существенные выгоды, Украине необходимо не просто обратить пристальное внимание на развитие информационных технологий и сетевых форм организации экономики в современных хозяйственных системах, но ещё более активно переходить от соответствующих решений, принятых на законодательном и исполнительном уровнях власти, к их практической реализации.

Рекомендации, которые можно предоставить бизнесу для упрощения его реализации на международном уровне следующие:

– использовать технологию аутсорсинг на тех операциях, которые можно проводить без вмешательства ведущих специалистов компании;

– внедрять в работу новейшие компьютерные технологии, которые помогут сократить расходы компании: материалов, финансов, трудовых ресурсов, временных затрат;

– использовать различные CRM системы, которые призваны не только улучшить работу компании, но и повысить лояльность клиентов, повысить устойчивость компании, предоставить конкурентные преимущества и т.д.

Список использованной литературы и других источников

1. Международный бизнес. URL: <https://www.kph.npu.edu.ua!/e-book/tpft/data/WOLG%20%23%202/bookchap/978546900274.html>
2. Знаменская Е. А. Роль информационных технологий в международном бизнесе. *Международный журнал экспериментального образования*. 2013. № 11-1. С. 146–147. URL: <http://www.expeducation.ru/ru/article/view?id=4458>

ДЛЯ НОТАТОК

Scientific publication

II starptautiskās starpnozaru konference
**UZŅĒMĒJDARBĪBAS STRATĒGIJAS TENDENCES
VEICINOT MAZĀS UN VIDĒJĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS
INOVATĪVU ILGTSPĒJĪGU ATTĪSTĪBU**

International Conference
**STRATEGIES FOR ENTREPRENEURSHIP
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF SMALL AND MEDIUM-SIZED INNOVATIVE
ENTREPRENEURSHIP**

Міжнародна конференція
**«СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО
І СЕРЕДНЬОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА»**

Responsible for the content of scientific papers are the authors

Desktop publishing A. H. Yakshyna

Signed for print on dummy layout 04/10/2019.
60 × 84 1/16 format. Offset paper. Times headset.
Publisher's signature 8.12. Printer's sheet 10.23. Ed. № ____.
Circulation 27 exemplar.

Produced at the PE Leonov
Tel. (057) 717-28-80